

FARGUES, MARTINETS I CLAVAO

(CONTRIBUCIÓ A LA SEVA HISTÒRIA)

PER

JOSEP M. MADURELL I MARIMON

Com a complement de les notes d'assaig per a l'estudi històric de la clàssica farga catalana d'universal renom, anteriorment publicades,¹ oferim noves documentades referències d'altres enginys de les comarques gironines, especialment de la del Ripollès.

Així mateix, donarem algunes notes inèdites relacionades amb els martinets, considerats com indústria derivada de la farga, a part de notes d'arxiu, tant sobre la manufactura de clavaó, com de la seva extensa i variada popular nomenclatura.

LES FARGUES

ARBÚCIES - LA SELVA

Tenim notícia de l'establiment atorgat per l'intendent general de Catalunya, el 22 de maig del 1767, a favor de Joan Quadres, llaurador de Sant Quirze i Santa Julita d'Arbúcies, amb llicència per a construir una farga de ferro, *fragua para hazer hierro*, i un martinet amb els seus aparells, en terres de la seva heretat. Se li concedia a més, la facultat de buscar mena als termes de Sant Feliu de Bui-

¹ JOSÉ M.ª MADURELL MARIMÓN, *Las fargas pirenaicas (Notas para su estudio)*, «Pirineos». Instituto de Estudios Pirenaicos. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Zaragoza, núm. 25, año VIII (1952), pp. 545-558. *Contribución a la historia de la farga catalana*. «Técnica Metalúrgica». Órgano oficial de la Asociación Técnica de Estudios Metalúrgicos. Barcelona, núm. 129, mayo-junio 1950, pp. 103-110. *Fargues antigues. Repertori documental*. «AUSA». Publicación trimestral del Patronato de Estudios Ausonenses. Vich, núm. 53 (1965), pp. 257-266.

xalleu i d'Arbúcies. Per a la marxa d'ambdós enginys se li donava llicència per l'usdefruit de les aigües de la Riera Gran.²

Una concessió similar pel mateix intendent general fou atorgada el 21 de juny del 1771 a favor del susdit Josep Quadres, però amb la facultat de construir una farga d'estirar aram, *fragua de estirar alambre*, i un martinet.³

AUSIÀS - LA SELVA

L'intendent general de Catalunya, el 27 de març del 1787, atorgava establiment a Joan Baptista Vidal, comerciant de Barcelona, amb la facultat de construir una farga de ferro, *fragua de yerro* i un martinet al terme del lloc d'Ausiàs, del corregiment de Girona, valent-se pel seu funcionament de les aigües de la Riera d'Amer. Al mateix temps se li concedia llicència per tenir hostal.⁴

BORGONYÀ DEL TERRI - EL GIRONÈS

Donem notícia de l'existència el 1658 d'un casal destinat a farga al terme de Borgonyà, assenyalat amb la denominació llatina de *ferrijugdinam sive farga*.⁵

Per una carta precària signada per l'intendent general de Catalunya, el 17 de setembre del 1730, Esteve Tomàs d'Andreu, mercader de Girona, fou afavorit amb la facultat de tenir una farga i martinet al terme de Borgonyà.⁶

Per altra banda, l'intendent general de Catalunya, el 27 de gener del 1749, afavoria també a Esteve Tomàs d'Andreu, amb la facultat de construir un molí paperer amb les seves oficines al terme

² ACA (= Arxiu de la Corona d'Aragó), RP (= Reial Patrimoni), Llevador general de concessions, 2, anys 1752-1803, f. 416.

³ ACA, RP, Llevador general de concessions, 3, anys 1769-1830, f. 22 v.º.

⁴ *Ibidem*, f. 139.

⁵ APCFO (= Arxiu Patrimonial de la Casa de Foixà), llig. 105, Molí paperer de Borgonyà: 23-V-1658. Transcripció de l'escriptura d'establiment atorgada per Miquel Nanot, ciutadà honorat de Barcelona, a Rafael Ferrer, *farguer* del susdit lloc.

⁶ ACA, RP, Llevador general de concessions, 1, anys 1715-51, f. 27 v.º.

de Borgonyà, al mateix lloc on tenia edificada una farga o martinet de ferro.⁷

Dos anys després, el 5 de gener del 1751, Esteve Tomàs d'Andreu i Pius d'Andreu i Fontdevila, afavorien a Jaume Fàbrega, rectorador de seda de Barcelona, amb l'establiment d'una farga, martinet o clavetaria *quandam fargam y martinet o clavateria*, al terme de Borgonyà.⁸

Retreiem l'escriptura de poder atorgada per Josep Torner, doctor en drets, el 4 de maig de 1588, a Joan Fontanet, també doctor en drets de Girona, per vendre la Casa o Torre de Reixac, així com la farga de claus, *ac etiam domum sive fargam de clavibus*, de Sant Joan de Borgonyà, de la Vall de Cornellà.⁹

El qualificatiu de farga de clavaó, *farga de clavassó*, el trobem aplicat a l'antiga manufactura clavetaire de la que acabem de fer-ne menció, segons així consta en la concòrdia per la seva venda formalitzada, el 4 de novembre de 1688, entre Jeroni i Miquel Rubió, pare i fill, i d'Administració dels Aniversaris Comuns de l'església de Sant Feliu de Girona.¹⁰

CAMPDEVÀNOL - EL RIPOLLÈS

Campdevànol, els segles XVII i XVIII tingué una vida industrial semblant a la de Ripoll, produïa ferro, fabricava claus, però no en les proporcions de la vila ripollesa, perquè la població era molt més reduïda.

La primera farga que es va establir a Campdevànol, el 1634, va fer-se en companyia i amb capital d'un ripollès.¹¹

⁷ *Ibidem*, f. 227.

⁸ APCFO, llig. 105, Molí paperer de Borgonyà. Escriptura autoritzada per Francesc Mayrés, notari de Girona.

⁹ AHPB (= Arxiu Històric de Protocols de Barcelona), Francesc Pujó, llig. 2, manual any 1588.

¹⁰ AHPB, Francesc Torres (major), Llibre 2.^{on} concòrdies, anys 1680-1700, f. 241.

¹¹ EUDALD GRANELLS, *La indústria dels claus a Ripoll, Contribució a l'estudi de la farga catalana*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1972, pp. 37, 65.

Notem l'existència de Joan La Cambra, ferrer de la ferreria o farga, de Sant Cristòfol de Campdevàrol, al terme de la vila de Ripoll, actiu el 5 de setembre de 1650, en la qual data Antoni Favar, negociant de Barcelona, se li obligà com a fiador d'un debitori per bestretes de ferro (doc. 14).

Simultàniament a la firma de la susdita escriptura Josep Pinyana, mercader de Barcelona, com arrendatari per cinc anys de l'esmentada farga, en nom de Joan Rotllan, negociant de Campdevàrol, la rearrendava per tres anys a Antoni Favar (doc. 15).

En la mateixa jornada Antoni Favar, per raó del susdit rearrendament i a fi de que Joan La Cambra tingués major facilitat de pagar a Joseph Pinyana, li atorgava llicència per a regir la susdita farga, aquell aleshores absent, i per ell a Vicenç La Cambra, cirurgià de Ribes, germà i procurador del beneficiari, amb facultat de vendre ferro (doc. 16).

Acte seguit de les firmes de les susdites tres escriptures Vicenç La Cambra, en nom i representació del seu germà Joan, signava un compromís per al subministrament de tot el ferro que es fabriqués en la repetida farga durant el temps del relloguer de la mateixa (doc. 17).

El 21 de desembre de 1650, l'esmentat Joan La Cambra formalitzava venda a Mateu Bonet, sabater de Ripoll, de 100 quintars de ferro de la seva farga, pel preu de 400 lliures de moneda de Barcelona, a raó de 4 lliures quintar, mitjançant lliuraments de 10 quintars setmanals.¹²

Joan Font, fargaire de Campdevàrol, el 23 de desembre de 1718, prestava una declaració jurada reconeixent que tant pel ferro per ell treballat com per la mena i el carbó per a fabricar ferro, que es trobava en la seva casa i a la Farga de La Corba, propietat de Marià Riera, de Borredà, havia rebut diferents quantitats de diners bestretes per varies persones. Declarava, així mateix, que per compte de Josep Vila, traginer de Ripoll, havia fabricat una partida de ferro per a la provisió de l'obra de ferro de la Ciutadella de Barcelonà (doc. 24).

¹² *Obra citada*, p. 68.

Enregistrem com Eudald Reguer, de Campdevàrol, el dia primer de febrer de 1719, per part de l'intendent general de Catalunya, li fou concedit establiment amb la facultat de construir una farga per a fabricar ferro a la seva heretat del Mas Reguer.¹³

Per altra banda, sabem que a Martí Grau i Rotllan, moliner de Campdevàrol, el 13 de novembre de 1745, li fou atorgat establiment amb la facultat de fabricar un martinet proper al que aleshores tenia, en els termes del seu propi mas anomenat Mas Grau i Rotllan, situat en la susdita parròquia, valent-se per a la seva marxa de les aigües del riu Fresser, amb privativa a qualsevol altra persona de fabricar semblant martinet, a mitja hora al voltant del qui edificués el susdit beneficiari.¹⁴

Agustí Sagalà, notari reial i causidic barceloní, procurador de Segimon Reguer, llaurador, hereu i propietari del Mas Reguer, el 8 de juny de 1754 declarava que el 13 de març del mateix any, havia requerit a Josep Martí i Amat, arquitecte i mestre d'obres reial de Barcelona, per a comunicar-li la seva elecció com a expert, la qual sentència o declaració fou feta junt amb Josep Pla i Mitjà i Joan Simon, àrbitres i amigables compositors per acabar i resoldre el plet pendent al Tribunal de la Reial Audiència entre els susdits Roquers i Isidre Grau i Rotllan.

La susdita elecció, segons s'allega, fou perquè es precisava del dictamen tècnic de persones perites de rescloses i conductes d'aigües del riu Fresser, de les que ambdues parts litigants es servien per als seus molins, fargues, martinets i altres oficines, a fi de que amb major coneixement pogués fer-se la sol·licitada declaració.

Josep Martí i Amat per a dictar l'informe sol·licitat hauria de tenir present la relació, sobre el mateix assumpte en temps passat feta per ell mateix, junt amb Josep Arnaudies, també arquitecte, com experts nomenats d'ofici pel Tribunal de la Intendencia General de Catalunya.

Ambdós pèrits comissionats devien examinar i esbrinar la manera més segura amb la que es podia disposar la resclosa i conductes

¹³ ACA, RP, Classe 2.ª, Aa. 34, f. 1.

¹⁴ ACA, RP, Llevador general de concessions, 1, anys 1715-51, f. 169.

de les susdites aigües, i tot el necessari per la marxa de les repetides fàbriques, amb el fi d'evitar una nova disputa per l'usdefruit d'aquelles aigües, tant en temps d'esterilitat com d'abundància. Així ho trobem expressat en el paper de comissió original lliurat a Josep Martí i Amat el 13 de març passat, data del nomenament de comissionat.

El dictamen emès, encara que interessant per la seva extensió, deixem de resumir-lo per a remetre al curiós lector al text original que íntegrament publiquem en l'apèndix documental (doc. 27).

GIRONA - EL GIRONÈS

El 4 d'abril de 1768, consta existia a Girona un martinet per allargar ferro propi del Comú de la dita Ciutat.¹⁵

HOSTALRIC - LA SELVA

Fra Onofre d'Hospital, de l'Ordre de Sant Joan de Jerusalem, i Miquel Palau, clavetaire d'Hostalric, l'onze de febrer del 1605, signaven un conveni pel subministrament de la perneria necessària per la construcció d'una galera de la Religió Santjoanina, que aleshores s'estava bastint a la Drassana de Barcelona.

El material objecte de contracte seria manufacturat d'acord amb les mides indicades per Jeroni Verde, mestre de la susdita Drassana, i al preu que s'acostumava pagar per al proveïment de la perneria per les galeres del rei.¹⁶

MASSANET DE CABRENYS - L'ALT EMPORDÀ

L'intendent general de Catalunya, el 10 de gener del 1660, atorgava establiment a Joan Cardona, de Massanet de Cabrenys, amb la facultat de tenir *un martinet per fer claus y estirar bargallina y altres usos y serveys*, al terme de la susdita vila, al riu Major de la Ribera que baixa de la muntanya de França, des del molí propi de la Casa de Miquel Escofet fins al *Gorg de Dalt*.¹⁷

¹⁵ Arxiu Històric de la Ciutat de Girona, Manual d'acords any 1766, f. 14 v.º

¹⁶ AHPB, Galceran Francesc Devesa, llig. 6, protoc. 17, any 1605.

¹⁷ ACA, RP, Classe 2.ª, Aa 14, f. 150.

ÓS O AÓS - L'ALT URCELL

Per part de l'intendent general de Catalunya, Valentí Planès, veí d'Arabell, el 6 d'abril de 1815, fou afavorit amb la facultat de construir una farga, *fragua*, i *martinet para fundir o elaborar el mineral de hierro*, en una peça de terra del terme de Os del corregiment de Puigcerdà, a la partida dita *La Ribera*, valent-se per la seva marxa de les aigües del riu Ós, amb la condició de tenir-ho construït en el termini d'un any.¹⁸

PALMEROLA - EL RIPOLLÈS

Bernat Pericot, ferrer de Sant Martí d'Armàncies, sufragànea de Sant Cristòfol de Campdevàrol, el 21 de desembre del 1731, per part de l'intendent general de Catalunya, li fou concedit establiment per l'usdefruit d'aigües, *para el efecto de fabricar y hazer una farga para la fábrica de hierro y asi mismo un martinete conducente para la misma operación*, als termes de Palmerola, Roma i Viladonja. Les aigües efecte d'usdefruit eren les que passaven per la riera de *Mas años*, des del pont de Roma fins al molí d'En Ribes.¹⁹

PLANOLES - EL RIPOLLÈS

La farga situada part avall del poble de Planoles, al marge del riu Rigart, es troba documentalment mencionada, el 20 de juny de 1623, en què Jaume Porra, fargaire de la vila d'Euleta, de la terra del Conflent, arrendatari de la susdita farga, signava debitori a Francesc Duran, notari de Ripoll, de 180 quintars de ferro, pel preu de compra de tres matxos, amb la formal promesa de satisfer el deute mitjançant lliuraments de cinc quintars de ferro setmanals, posats a la farga. Si Jaume Porra aportava el susdit ferro a la casa de Francesc Duran, aquest pagaria de port un ral per quintar.²⁰

Jaume Porra, fargaire de la farga de Planoles, el 10 de març del

¹⁸ ACA, RP, Llevador general de concessions, 3, anys 1769-1830, f. 377.

¹⁹ ACA, RP, Classe 2.ª, Aa 45, f. 231 v.º.

²⁰ E. GRAELLS, *La indústria...*, pp. 47-48.

1624, signava una escriptura de compromís en el preàmbul de la qual declarava que el 22 de maig del 1623, havia firmat debitori a Francesc Duran, notari de Ripoll, de 180 quintars de ferro a més de 52 lliures i 12 sous barcelonins, deute que es comoprometia satisfer mitjançant lliurament setmanals de tres quintars de ferro, bo i rebedor, del que es fabricava en la susdita farga de Planoles, començant el primer lliurament el propvinent dimecres, 27 de març, posats a la dita farga, i així consecutivament en semblant dia de cada setmana fins al pagament total del deute. En garantia de l'efectiva liquidació del deute, Jaume Porra presentava com a fiadors a Francesc Almeda, cirurgià i Antoni Sitjar, ambdós de Planoles (document 3).

Sabem que el 18 de juny del 1623 Jaume Bonzom i Maioral, agricultor de Sant Marcel de Planès, de la Vall de Toses, junt amb Jaume Porra, fargaire, havien pres en arrendament, per tres anys, la farga de fargar ferro, que els hi fou arrendada per Elena, vídua de Pere de Sant Miquel, de Ribes, com usufructuària dels béns del seu difunt marit. El contracte comprenia a més *tots los maners e obras de maners*, situats al lloc anomenat *Farreras*, que la susdita dama tenia a mitges amb Pere de Solanell. Quant al preu s'assenyalen quatre quintars de ferro a lliurar tots els dissabtes de cada setmana.

Així consta en el contracte atorgat el 13 d'abril del 1624, en el que Jaume Bonzom i Maioral declarava que Jaume Porra, coarrendatari seu, per certes raons i causes havia deixat la meitat de la part que tenia junt amb ell, en l'arrendament de la susdita farga i dels esmentats meners, restant així ell tot sol obligat pel compromís dels susdits arrendaments.

Per altra banda, com Bonzom no tenia la suficiència, ni la possibilitat, ni el menester, com tampoc li era lícit i permès, sinó en gran dany de la seva casa i béns, continuar sol a despeses pròpies l'arrendament de la susdita farga, més encara per raó de les grans despeses setmanals que s'oferirien.

Per aquestes consideracions li havia aparegut més útil i profitós acullir per dos anys, a mitges en l'esmentat arrendament, a Francesc Porra i Pau Porra, pare i fill, aleshores fargaires de la

Farga de Roques Blanques, en les condicions llargament especificades en l'esmentat contracte, entre altres la provisió de carbó i mena, pagament de soldades als fargaires els dissabtes de cada setmana, i al mateix dia, també setmanalment es comprometia lliurar quatre quintars de ferro com a preu de l'arrendament.

Per rahó dels recuits se faran entre lo any y obs de coura la mena per causa de fer bon ferro, Jaume Bonzom i Maioral s'obligava pagar als susdits Porrans, pare i fill, en adjutori del carbó pel *recuits y coura dita mena*, quatre rals cada setmana de treballar-se o no en la susdita farga.

En el contracte d'arrendament es condicionava també el cas de que la farga deixés de treballar per falta de carbó o de mena.

S'establia encara la facultat atorgada als susdits Porrans, perquè *sien los amos de conduir y llogar los fargaires, picamenas y demás mossos de treball que sien obs per lo fer treballar dita farga, no excedint emperò en donar-los més de les soldades ordinàries*.

Segueixen altres pactes prou interessants, però que degut a la seva extensió deixem de comentar, per a remetre al curiós lector al text íntegre del contracte que publiquem en l'apèndix documental a continuació de les presents breus notes d'estudi (doc. 4).

Simultàniament a la firma de l'anterior contracte, Jaume Bonzom i Maioral atorgava un debitori als susdits Francesc Porra i Joan Pau Porra, a fi de pagar diferents quantitats de diner als seus creditors Francesc Duran, notari; Pere Mas, paraire, i Miquel Capdevila, tots de Ripoll. En la susdita escriptura de reconeixement de deute, per la cancel·lació d'aquest s'establien terminis setmanals de pagament a base de la part que li corresponia per la producció de ferro a la farga de Planoles (doc. 5).

Posteriorment, el 3 de juny del 1624 Jaume Bonzom i Maioral i Francesc Porra i Joan Pau Porra, signaren un conveni per la valoració de la susdita farga i ornaments de la mateixa, peritació confiada a Joan Miquel i Parxeta, mestre de fargues del lloc Eina, de la terra de Cerdanya, i a Francesc Jera, fargaire de Planoles.

Respecte al mall s'assenyalen el *cadaibre*, els *socs*, la *roda* i els *turments*. En la repetida valoració hi trobem consignats el *seitre*, el

catell de la roda del mall, el cadaibre i la roda de les manxes, etc. (doc. 8).

Vint dies després, el 23 d'octubre del 1624, Jaume Bonzom i Maioral, junt amb el seu fill, signaven debitori a Joan Pau Porra, de 120 quintars de ferro, venut al preu d'una lliura, nou sous i sis diners barcelonins, per cada unitat del susdit pes, deute a pagar setmanalment de l'import del ferro que li corresponia de la repetida farga, i altres condicions especificades en la referida escriptura. Aquest deute consta fou cancel·lat el 13 de novembre del 1626.

En altre escriptura complementària de l'anterior, els esmentats Bonzom assenyalaven el preu del ferro lliurat setmanalment, a 14 rals i 18 diners per quintar (doc. 10).

PRULLANS - LA Cerdanya

Josep de Rocabertí, batlle general de Catalunya, el 10 de desembre de 1670, afavoria al noble Francesc Pasqual de Cadell, amb la concessió d'establiment, facultant-lo per buscar *menas o minerals de ferro* i fabricar una a dues fargues i martinets, en els termes i territoris dels llocs de la vegueria de Puigcerdà o de la Cerdanya, prestats a l'obediència del rei Carles II, com així ho havia sol·licitat el susdit beneficiari.

En la instància presentada per a demanar les susdites concessions, s'allegava eren convenients pel servei del rei i el benefici públic, així com per la necessitat ordinària de clavaó pel subministrament de la plaça de Puigcerdà, per les fàbriques de quarters i conservació del tren i carros de l'artilleria, com per la provisió de ferro als naturals, per no haver-hi aleshores cap farga en la susdita part de vegueria, per la qual cosa era necessari proveir-se de les fargues del regne de França.

S'exposava, a més, que el diner forçosament eixia fora del regne per la inexcusable compra de ferros per la obra de la susdita plaça i pels que gastaven els naturals vassalls de sa magestat *per la fàbrica de llurs cases, rellas y aradas per lo conreu inexcusable*.

Es remarcava com cada any gran quantitat de diner sortia fora del regne, per la qual cosa construïnt-se una o dues fargues en la susdita part de la vegueria de Puigcerdà, entraria diner dels preus dels

ferros fabricats, evitant-se així aquest dany de l'exportació de moneda, en gran benefici de la que entraria fora del regne, i, de la gran comoditat de donar treball a tanta gent pobra ociosa la major part de l'any a la susdita terra de Cerdanya.

En consideració a la referida súplica presentada per Francesc Pasqual i de Cadell, de concedir-li llicència i facultat de buscar menes i tots gèneres de minerals en els susdits termes, parròquies i territoris dels llocs de la part de la vegueria de Puigcerdà, es sollicitava, així mateix, l'establiment de les menes i minerals de ferro i altres qualsevols metalls que es trobessin, excepte or i plata, precisament en els termes dels llocs de Prullans, Isòvol i Bor, i en defecte de menes, al terme del lloc de *La Tosa*, en el districte comprès d'una llegua a l'entorn de la boca del mener, privativament a altra persona.

També es sollicitava la facultat de mudar i reedificar les susdites fargues i martinets a la conveniència del beneficiari o dels seus, com també llicència per l'usdefruit de les susdites menes i de les aigües dels recs, rius, fonts o riberes més a propòsit per l'exercici d'aquells enginys, *fargas y fàbrica del ferro que en ellas y en los martinets se faran y puliran, amb rechs, pexeras y rescloses necessàries per portar y conduir l'aigua y passarla per qualsevols propietats per lo us de dites fargas y martinets, pagant lo dany si algun ne darà.*

En consideració que la susdita súplica era de raó justa i sense perjudici d'altra persona, com en evident utilitat del Reial Patrimoni, en virtut del privilegi reial de l'ofici de batlle general de Catalunya, concedit per Felip III, el 13 de juliol de 1599, amb el consell, consentiment i voluntat dels assessors del Reial Consell de la Batllia general de Catalunya, principalment, per la provisió feta per Vicenç Sabater, doctor del Reial Consell de la susdita Batllia, el 10 de desembre de 1670, foren atorgades les susdites facultats com s'havien sollicitat, assenyalant-se la prestació d'un cens de 30 sous barcelonins cada any i en concepte d'entrada cinc lliures de la mateixa moneda (doc. 19).

QUERALPS - EL RIPOLLÈS

Eudald Graells, en una interessant obra per a la contribució a l'estudi de la farga catalana, transcriu un sol document, datat a l'agost del

1494, molt deteriorat, gairebé il·legible, de la farga o fargues de Querolps.²¹

RIBES DE FRESEER - EL RIPOLLÈS

Del 23 d'octubre de 1419, sabem de l'existència d'una farga emplaçada a Ribes, un dels llocs que comprenia l'antiga producció siderúrgica de Catalunya.

Per a facilitar la seva explotació industrial es formalitzà un contracte de subministrament de la fusta necessària pel servei d'una farga novament construïda al bosc d'aquella localitat.²²

* * *

L'infant Enric duc de Sogorb, en consideració que els predecessors en el tron del rei Ferran II, afavoriren Francesc de Ribes, donzell; Bertran Montaner, de Figueres, i Pere Montaner, de Ribes, amb la llicència i facultat per a fabricar una farga, *officium ferri farguam sive molinam vulgo dictam*, a la vila de Ribes, enginy de molts anys ençà enterament enderrocada, el 22 de novembre de 1482 ratificava la damunt dita concessió a favor de Miquel Alfonsello, de Ribes.

En el preàmbul del susdit atorgament es feia constar que al principat de Catalunya aleshores no hi havia cap farga o molina de ferro, *officium sive farga aliqua vel molina ferri*, i que per aquesta raó el ferro que s'emprava per la construcció de naus s'importava de regnes estrangers. Per aquests motius, tenint en compte la utilitat pública del susdit principat i dels drets reials, el Rei Catòlic, el 24 de desembre de 1482 renovava la damunt dita reial llicència a Miquel Alfonsello, amb la facultat de reedificar la susdita molina a la vila o a la Vall de Ribes o altre lloc, o de canviar d'emplaçament a la distància d'una llegua a l'entorn.

La susdita concessió emfitèutica comprenia també la facultat de conduir aigües a la susdita farga mitjançant la construcció d'aqüeductes, i sèquies, passant per qualsevols possessions, indemnitzant als

²¹ *Obra citada*, p. 47.

²² *La Veu Comarcal*, de Ripoll, JOSEP GUDIOL CUNILL, *Ferrers catalans anteriors al segle XVI*. «L'Art de la Forja». Revista del Gremi de Serrallers i Ferrers de Barcelona, núm. 5, setembre 1918, p. 74. E. GRAELLS, *La Indústria...*, p. 47.

amos de les mateixes. Així mateix, s'atorgava la facultat de llenyar i tallar fusta en la susdita Vall per a fabricar carbó, amb la condició de compensar els danys als amos dels boscos afectats per la tala. També s'inclouïa la llicència d'obrir camins pel transport de la llenya, carbó i mineral, passant per possessions privades, permís per a variar de lloc el mall i l'enclusa de la susdita molina i altres condicions que deixem d'enumerar (doc. 1).

RIPOLL - EL RIPOLLÈS

Després de la cancel·lació del contracte d'arrendament de la farga de Roques Blanques, atorgat el 28 de febrer de 1622 pel termini de dos anys, per part dels experts Joan Miquel Parxeta, mestre de fargues d'Eina, i Francesc Jera, fargaire, fou formalitzat un inventari i valoració dels aparells i utensilis abans d'arrendar-la al fargaire Damià Bala. Així consta en l'acta notarial, datada el 2 de juny del 1624, entre Pere de Solanell, donzell de Ribes, com arrendador, i Francesc Porra i Joan Pau Porra, pare i fill, com arrendataris. Ambdós experts redactaren un memorial en el que es fa menció de la *roda del mall*, el *torment* de la mateixa, el *seitre*, els *socs del mall*, la *roda de las manxas*, el *cadaibre del mall*, etc. (doc. 6). Feta la susdita valoració, immediatament fou signada l'acta notarial del lliurament de la susdita farga al novell arrendatari Damià Bala (doc. 7).

L'arrendador Pere de Solanell, el 3 de juliol del 1624 confessava i reconeixia als esmentats Porra, pare i fill, haver practicada la liquidació de comptes per raó de l'arrendament de la farga de Roques Blanques, com per les mercaderies, matxos, blat, vi i vitualles venudes pel dit confitent (doc. 9).

Per l'establiment atorgat per l'intendent general de Catalunya, el 29 de juliol de 1786, Josep Antoni Sala, comerciant de Ripoll, li fou concedida la facultat de construir una farga de coure o d'aram, *farga de cobre vulgarmente llamada farga de alambre*, en una porció de terra de l'expressada vila prop del riu Ter, amb la llicència per a la marxa d'aquell enginy de l'usdefruit de les aigües que el susdit Sala havia comprat dels interessats en la fàbrica de barrinar canons.²³

²³ ACA, RP, Llevador general de concessions, 3, anys 1769-1830, f. 132 v.º.

El 29 de setembre de 1819, Ignasi Arquer i Buset, comerciant de Ripoll, li fou atorgada la facultat de reedificar dues fàbriques que tenia per a barrinar canons de fusell.²⁴

L'erudit historiador ripollès Eudald Graells, proporciona moltes notícies de fargues de Ripoll: les d'Espinosa, Roques Blanques, Sagnari i Pont de la Corba.

* * *

El ferro fabricat a Ripoll, el trobem equiparat amb els d'Arlès, La Coma de Conflent i el de Ribes. Així consta en el contracte pel subministrament de *ferro de vergallina*, datat el 29 de desembre de 1638, entre Miquel Rodó, ciutadà honrat de Barcelona i Joan Morrió i Maurici Borderies, clavetaires de la dita ciutat (doc. 12).

Curiositat digna de nota és el contracte de societat pel termini de dos anys, subscrit el 15 de febrer de 1650, per a negociar amb ferro, tant del procedent de les fargues del consoci Francesc Jeroni Mas, burgès de Ripoll, com de qualsevol altre. La Companyia la formaven a més Bernat Enveja, doctor en medicina i Pau Benet Mas y Vidal, doctor en drets de Barcelona (doc. 13).

La venda de ferro tant de farga com de martinet procedent de la farga de Rama, situada dins dels límits de les terres de la Casa del Castell i Fort de Rama, de la parròquia de Sant Pere de Ripoll, donà motiu a la formalització prèvia d'un compromís subscrit l'onze de maig de 1701.

Com compradors s'assenyalen a Jeroni Francesc Mascaró Llussàs, ciutadà honrat de Barcelona, i com venedor Felip Ignasi de Oriola i Navel, també ciutadà honrat de Barcelona, tan en nom propi com en el de procurador autoritzat del seu pare Ignasi de Oriola i Tord, senyor de la casa Fort i Castell de Rama.

La venda es limitava fins a la quantitat de cent dobles d'or d'Espanya, comptant el preu del ferro de farga a tres lliures i dos sous per quintar, mentre el de martinet es pagaria a tres lliures i catorze sous el quintar.

²⁴ *Ibidem*, f. 431.

²⁵ E. GRAELLS, *La indústria...*, pp. 49-57.

Per pacte convingut, el ferro contractat pel termini de quatre mesos, seria lliurat a Barcelona *marcat bó y rebedor* (doc. 23).

* * *

Pel seu especial interès retraiem el contracte per la manufactura de clavaó, formalitzat a Barcelona, el 6 de novembre de 1665, entre Gabriel d'Amargós, ciutadà honrat de la susdita ciutat, i Alfons Alias, clavetaire de Ripoll, compromentent-se aquest a lliurar a aquell a Barcelona, a Sant Andreu de Palomar o bé a Santa Coloma de Gramenet, les partides de clavaó i preus de la mateixa, com s'indica a continuació.

150.000 de *claus de ferrar*, a 15 rals el miler.

100.000 de *claus estoperols*, a 15¹/₂ rals el miler.

30.000 de *claus mallals*, a 25 rals el miler.

100.000 de *claus de barrot*, a 49 rals el miler.

100.000 de *claus de alfaxia*, a 59 rals el miler.

30 quintars de *claus de mitja escora*, a 86 rals el quintar.

30 quintars de *claus de escora*, a 86 rals el quintar.

24 quintars de *claus de mitg costat menor*, a 86 rals el quintar.

24 quintars de *claus de mitg costat major*, a 86 rals el quintar.

18 quintars de *claus de costat ... menor*, a 86 rals el quintar (doc. 18).

SALT - EL CIRONÈS

Retreiem el contracte d'arrendament per cinc anys, del molí vulgarment dit martinet de fer claus, illum *molendinum vulgo dictum martinet de fer claus*, que el noble Miquel Estor de Sant Dionís, posseïa a la parròquia de Sant Jaume de Salt, amb tots els seus aparells, drets i pertinences del susdit casal. L'arrendatari fou Narcís Vedruna, mercader de Girona (doc. 2).

L'intendent general de Catalunya, el 4 d'octubre de 1781, autoritzava l'establiment per a la construcció d'una farga d'aram, *fragua de alambre*, al terme del lloc de Salt. Com concessionari s'assenyalà Pere Sala, fabricant d'aram, *fabricante de alambre*, veí de Santa Eugènia.

La situació de la nova farga s'assenyala en una porció de terra propera a l'hostal, a la vora de la sèquia que conduïa les aigües dels molins de la ciutat de Girona.²⁶

SANT JOAN DE LES ABADESSES - EL RIPOLLÈS

L'intendent general de Catalunya, el 14 de juliol de 1787, atorgava establiment a Antoni Francesc d'Arquer, amb la facultat de fer construir una farga, *fragua*, al terme de la susdita vila, a la vora del riu Ter, amb l'aprofitament de les aigües d'aquest per la marxa de la susdita farga i martinets.²⁷

SANT LLORENÇ DE LA MUGA - L'ALT EMPORDÀ

Assenyalem l'establiment atorgat, el 23 de gener de 1767, per l'intendent general de Catalunya, a favor de Pere Grau Balló, de La Jonquera, amb la facultat de construir fargues de martinets, *fraguas de martinets*, i qualsevol altres fàbriques o edificis que li apareguessin útils i necessaris per obrar i beneficiar-se de les mines de ferro que havia descobert, i, les que per avant poguéu descobrir als termes de Sant Llorenç de la Muga, Terrades, Darnius, Montroig, Bascarós, Agullana, Cantallops, Sant Climent i Requesens.

Per la marxa dels susdits enginys se li concedia llicència per l'usdefruit de les aigües del riu Muga, des del seu origen dels confins de França fins el desguàs al mar.

També podia utilitzar les aigües del riu Armera, des del seu naixement fins a incorporar-se a l'esmentada corrent fluvial.²⁸

SETCASES - EL RIPOLLÈS

El batlle general de Catalunya, el 3 de març de 1664, en consideració a que Narcís Descatllar havia fet considerables despeses en les muntanyes i terres dels termes del *Callar*, Tragurà, Sant Miquel de Setcases, a la parròquia de Sant Martí de Vilallonga i a les seves

²⁶ ACA, RP, Llevador general de concessions, 3, anys 1769-1830, f. 188.

²⁷ *Ibidem*, f. 143 v.º.

²⁸ ACA, RP, Llevador general de concessions, 2, anys 1752-1803, f. 407.

sufragànies, com encara al terme de Molló, de la vegueria de Camprodon, per a trobar algunes menes o minerals de ferro i d'altres metalls. Per aquestes raons li atorgava la facultat de construir fargues i l'usdefruit de les aigües dels rius.²⁹

La notícia de l'existència d'una farga a Setcases, prevé de l'escriptura d'arrendament per quatre anys i tres mesos i mig, que Francesca Campte, vídua de Tomàs Banyuls, del lloc d'Anyer, i el seu fill Carles de Banyuls, el 31 de desembre de 1692 atorgaren a favor de Francesc Malet, Antoni Moles i Jacint Cassasús, agricultors de Setcases.

Els pactes establerts en el susdit contracte convenien les condicions per a la bona conducció de la farga arrendada i la provisió de llenya per a fabricar carbó; l'impediment de treballar per raó de terratrèmols, guerres o que els francesos tinguessin ocupada la vila de Camprodon; el subministrament de mena del Conflent, àdhuc sobre la reconstrucció del casal de la farga i altres condicions d'especial interès que deixem d'enumerar (doc. 21).

Al sendemà de la firma del susdit contracte, els tres consocis arrendataris firmaven una acta notarial de la divisió de les parts i porcions que a cada un d'ells corresponguessin per raó del susdit arrendament (doc. 22).

Retreiem també com Rodrigo Caballero y Llanes, superintendent general de Catalunya, el 7 de febrer de 1719, per tres anys, concedia Antoni Bolós, apotecari d'Olot, l'arrendament del dret de dos sous acostumat cobrar per quintar del ferro obrat a Setcases amb mena de França.

El susdit arrendament comprenia *el derecho que se cobra y ha acostumbrado cobrar del hierro que con mena de Francia se trabaja en las fraguas de Set Casas, de forma que durante este arriendo el dicho arrendatario cobre y exija el dicho derecho, que según se dice es dos sueldos por quintal del hierro que en dichas fraguas se trabaja de mena de Francia* (doc. 25).

En la mateixa data fou expedida la corresponent comunicació del susdit arrendament adreçada als corregidors, governadors, castellans,

²⁹ ACA, RP, Classe 2.ª A. 15, f. 40 v.º.

alcaldes majors i ordinaris, i als altres jutges, ministres de justícia del principat de Catalunya, als seus partits i agregats, i àdhuc, a tots els subdelegats i altres ministres i oficials de la Superintendència General (doc. 26).

VILANNA - EL GIRONÈS

Ramon d'Oms i de Santa Pau, batlle general de Catalunya, el 20 de desembre de 1683 disposava la concessió d'establiment a Josep Golart, apotecari de Girona, en les condicions per aquest demanades, les quals tot seguit anem a detallar.

En la instància presentada per Josep Golart, aquest exposava que, en conformitat als establiments anteriorment atorgats al seu favor, de les menes o minerals que es trobessin en la circumvallació dels terrenys situats a la vegueria de Girona designats en els susdits establiments, havia començada la fàbrica d'una farga de ferro a la vora del riu Ter, al terme de Vilanna, en lloc despoblat i desert.

Allegava després que per a la continuació de l'obra de la susdita farga, es feia precisa l'ocupació de molta gent, per la qual cosa era necessària la provisió de queviures per les persones, cavalcadures i carruatges, tenint en compte que el terreny en el que estava emplaçada la farga era lluny de Girona prop de dues llegües.

Per altra part, s'exposava que al lloc de Vilanna no hi havia hostal, fleca, taverna ni altra revenedoria, ni àdhuc *gavella* on poguessin anar per subvenir als seus aliments, tan els que treballessin en la construcció de la susdita farga, com després els que intervinguessin en la operació i purificació del ferro.

En la damunt dita instància es justifica la conveniència de la sollicitada concessió amb aquestes paraules: *...en consideració del comerç que se espera atraurà la dita farga, serà molt útil a la cosa pública, sens fer dany a la universitat de dit lloch de Vilanna, que en la circumferència o circumvalacions de dita farga hi hage assistència de ostal, taverna, fleca, carniceria, gavella ahont se pugan recullir los comercians, y ab llur diners, uns y altres, troben los aliments necessaris per ells, per llurs cavalcadures y carruatges.*

Josep Golart, així mateix, demanava li fos lícit en les circumvalacions de la susdita farga, *fer y fabricar y tenir una fleca, taverna,*

hostal, carniceria y gavella ahont se pugan recullir los comersans y puga vendre a aquells y a tots los que voldran anar a comprar pa, vi, oli, carn, ordi, civada, faves, bacallà, tunyina, sardines y tot altre gènere de peix salat, aiguardent, tabaco y demés concernent que en semblants gavellas se acostuma a vendre (doc. 20).

Retreiem com Esteve Anglada, batxiller en lleis, l'onze de maig de 1767, per part de l'intendent general de Catalunya, fou afavorit amb la concessió d'establiment amb la facultat de servir-se de les aigües del riu Ter, no sols al terme de Vilanna, com també pel funcionament d'una farga *fragua* al veïnat de Trullàs i al terme de la vila d'Anglès, a més de la llicència per a construir un martinet d'allargar ferro, i, àdhuc, per buscar mena de ferro als llocs de Celrà i Sant Daniel.³⁰

CLAVAÓ

Gran nombre de fàbriques de clavaó podem localitzar a Catalunya, la major part de les quals estaven emplaçades en llocs dotats de bones condicions per a servir les continuades demandes del mercat consumidor.

L'agricultura aplicava els susdits productes principalment per l'aparellat de les eines de treball apropiades pel cultiu de la terra, a part d'altres aplicacions, com es pot veure en el mostrari de claus que s'exhibeix al Museu Folkloric de la vila de Ripoll, de bon nombre dels quals Eudald Graells ens dóna una interessant relació de les classes de claus, dels que també d'alguns d'ells en dóna una representació gràfica.³¹

Per altra banda, la indústria de la navegació consumia grans quantitats de clavaó pel bastiment de vaixells, mentre que el ram de la construcció n'emprava en gran escala, i en importants quantitats industrials, també, per part dels oficis derivats de l'edificació i àdhuc altres professions.

³⁰ ACA, RP, Llevador general de concessions, 2, anys 1752-1803, f. 416.

³¹ E. GRAELLS, *La indústria...*, pp. 24-26.

Per la seva curiositat retraiem com, el 3 de gener de 1625, Miquel Arquer, ferrer de la vila d'Arenys, firmava un contracte amb Pelegro Berardo, proveïdor reial de les galeres d'Espanya, per la manufactura de clavaó de les classes, quantitats i preus que donem a continuació:

10.000 claus de manilla, a 15 lliures el miler.

10.000 claus de galaverna, a 14 lliures el miler.

20.000 claus dinals, a 3 lliures i 10 sous el miler.

5.000 claus de plom, a 10 lliures el miler.

8.000 claus mallals, a 38 sous el miler.

1.000 manilles o grillons de forçats, amb els seus perns i xavetes, a 16 diners la lliura (doc. 11).

NOMENCLATURA DE CLAVAÓ

Noticiar la producció dels obradors clavetaires, i, al mateix temps, indicar la classe de mercaderia manufacturada en els mateixos, creiem és de primordial interès per l'estudi d'aquesta petita indústria de la fabricació de claus.

La nomenclatura clavetaire és múltiple i variada, la qual anem a intentar classificar-la, basant-nos en les relacions dels claus amb el pes, nombre, valor, mida i altres característiques pròpies i peculiars de cada espècie.

En primer terme, trobem denominacions especials com les de *claus de clavar*,³² i de *claus de lliura*.³³ Pel que feia als darrers, suposem que el seu apellatiu correspon al pes, o sigui que un centenar d'aquesta mena de claus equivalia al pes d'una lliura.

Existia, a més, altres tipus de claus, anomenats *dinals*,³⁴ els quals segons Marià Aguiló eren una espècie de claus grans que valien un

³² *Item més per claus de clavar: .V. sous .VI. diners* (AHPB, Antoni Joan, llig. 4, man. any 1465: 4-II-1465).

³³ *.II. lliuras de claus de lliura per clavar los llistons sobre les jàcenes: claus de lliura per a les dites portes e per als bastiments* (Arxiu de la Corona d'Aragó, RP, reg. 2.437. Obreria del Castell de Tortosa, anys 1365-65, ff. 12, 21).

³⁴ *clavibus ferri dinals* (AHPB, Bartomeu Fangar, man. cartes de pagament, any 1436: 13-VI-1436).

diner. Els *claus dinals*, en 1586 es pagaven a dues lliures i cinc sous el miler.³⁵

D'aquesta classe de claus se'n fabricaven altres tipus especials com *claus de dinal y mitg*, valorats en sis sous,³⁶ el conegut amb la denominació de *dinals de barca*.³⁷

Trobem també el *clau de deu*,³⁸ els *claus dinerals*,³⁹ possiblement derivats dels *claus dinals*, els *claus mallals* (doc. 18), amb les diferents grafies de *mayals*, *mealls i malyals*.⁴⁰ Deduïm eren així designats pel seu valor, en funció del pes equivalent a una malla o mig diner.

D'aquests darrers, segons Joaquim Sarret i Arbós, també es coneixien els *mallals borts* i els *estirats*.

Segueixen després els claus assenyalats amb qualificatius derivats de fraccions numerals, el de terç o de *tern*,⁴¹ de *quart*,⁴² i els qualificats amb números ordinals, com per exemple, *sinquens*, *sisens* i *vuitens*, com Joaquim Sarret i Arbós ho refereix.

³⁵ AHPB, Nicolau Lentiscar, llig. 4, lib. com 3 anys 1585-86: 10-VII-1586.

³⁶ Incloses en la relació sobre preus de clavaó disposada per la Confraria de Clavetaires de Barcelona (AHPB, Josep Llaurador i de Ça Torra, llig. 11, man. 21 any 1703, f. 235: 25-V-1703).

³⁷ AHPB, Nicolau Lentiscar, llig. 14, llib. com. 3, anys 1585-86: 10-VII-1586.

³⁸ «Una clavera de clau de deu» peça d'examen del clavetaire Bernat Saló (AHPB, Josep Llaurador i de Ça Torra, llig. 8, man. 16 any 1698, f. 253: 28-V-1698).

³⁹ ACA, MR, reg. 2.448. Obreria de la sèquia reial de Perpinyà, anys 1455-56, f. 81.

⁴⁰ .XII. *claus mallals*, e .XII. *dinals*, e .L. *claus teulars*, e .L. *segetials*, e .L. *barquerols* (ACA, MR, reg. 2.417. Obreria del alberg de Barcelona comprat per la reina Elionor, any 1366, f. 105 v.º).

Item per .III. mayals qui entraren en lo dit cobertor (ACA, MR, reg. A, 539. Obreria del palau menor de la reina Elionor, anys 1366-73, f. 284 v.º).

Claus dinals o mealls (ACB, Obreria, anys 1493-95, f. 72).

Item per claus malyals (AHPB, Antoni Joan, llig. 3, man. any 1459: 17-VII-1459).

⁴¹ *Clavibus de tern* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1, man. cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades per les Corts de Montsó. Any 1436: 24-V-1536).

⁴² *Claus de quart* (ACA, MR, B. 24, Obreria del palau del rei Martí a Poblet, anys 1397-1400).

Altres especialitats volen significar un clau de determinada mida, com els de *quatre, sis, vuit y deu*,⁴³ de *quatre de cap i de quatre de mig cap*.⁴⁴

Pel que fa referència als claus de mida aproximada en quant a la llargada i gruix, trobem els qualificatius com a *llargs*,⁴⁵ *grossos*,⁴⁶ *petits* o *xichs*⁴⁷ i els *doblers*,⁴⁸ els quals suposem fan referència al gruix del clau que seria dues vegades del gruix normal. També en el mercat consumidor s'hi trobaven els claus designats amb el nom compost de *doblenchs borts*.⁴⁹

D'altres denominacions característiques les trobem expressades com per exemple de *cap ample*,⁵⁰ per l'amplada del cap del clau i la de *anticlaus*,⁵¹ dels que no interpretem el significat.

Continuant la relació d'altres tipus de claus que trobem designats amb denominacions característiques relacionades amb la seva

⁴³ *Item 200 claus de quatre... 3 lliures, 10 sous* (AHPB, Joan Alomar, llig. 2, man. 6 any 1679: 11 gener 1679).

Claus de quatre, claus de sis, claus de deu (AHPB, Pere Llosas, llig. 11, man. anys 1727-29, f. 208: 7-V-1729).

1000 claus de vuyt... 1 sou, 8 diners el %, i 1000 claus de deu al mateix preu (ACA, G, 25/28, f. 51: 17-XI-1635).

⁴⁴ *Peces d'examen del clavetaire Bernat Saló, un clau de quatre de cap y un clau de quatre de mig cap* (AHPB, Josep Llauredor i de Ça Torra, llig. 8, man. 16 any 1698, f. 253: 28-V-1698).

⁴⁵ *per .VI. claus larchs per la libreria* (ACB, Obreria, anys 1434-36: 25-IX-1434).

⁴⁶ *Item per .III. claus grossos que materan en lo matràs de la clau de la capella de la Casa del Capítol nou* (ACB, Obreria, anys 1413-15, n.º 2: 10-XI-1414).

⁴⁷ *sinch sachs de claus petits per a clavar les planxes de plom* (ACA, G, reg. 197, f. 15: 13-VIII-1641).

més per mil sis cents noranta sinch staperols y claus xichs, a raó 4 sous el %, per les bombes quant treyen aygua (ACA, MR, reg. 2.426, Obreria del Castell d'Eivissa, any 1566, f. 236).

⁴⁸ *VI. claus dobles* (ACB, Obreria, anys 1411-13, v.º 2 f. 10 v.º, Pel que fa als *claus doblers* vegeu la definició feta per Marià Aguiló).

⁴⁹ AHPB, Nicolau Lentsclar, llig. 14, lib. com. 3 anys 1585-86: 10-VII-1586.

⁵⁰ *.V. claus de cap ampla* (ACA, MR, reg. 2.409, núms. 1 i 2, Obreria del palau reial major de Barcelona, anys 1359-69 i 1375).

⁵¹ *per sinch somades de clavó e anticlaus* (ACA, MR, reg. 2.333, núm. 2, any 1434). Nota facilitada per a Lluís Camós i Cabruja (a. c. s.).

forma o bé amb el nom de les coses o objectes als quals anaven aplicats.

Així coneixem els claus en forma de ganxo, coneguts amb les varietats nominatives de *ganxats*, *guaxats*, *ganxuts*,⁵² *mantis*,⁵³ de envà,⁵⁴ *carreta*,⁵⁵ *barrot* (doc. 18), *barrota*,⁵⁶ *sagetials* o *segetials*,⁵⁷ *taulars*, *taulers*, *taulerets*, *taulerers*,⁵⁸ *ternals* o *ternalls*,⁵⁹ com també els *ternals borts*,⁶⁰ *quarnals*, *cornals* i *cornalers*.⁶¹

⁵² Per .XII. claus ganxats (ACB, Obreria, anys 1459-60, f. 150 v.º).

Item, per adobar la gran balda e dos claus guaxats nous e .XXV, bordets (ACB, Obreria aços 1421-23, núm. 1: 6-VI-1423).

claus ganxuts, a raó 6 diners el % (ACA, G, reg. 204, f. 386: 9-XI-1648).

Més a 2 de maig, cent claus ganxuts per parar los domassos, a 3 diners pessa: 1 lliura, 10 sous (AHPB, Francesc Tries, llig. 10, man. 6 any 1631, f. 530 v.º: 11-VII-1631).

⁵³ Item per claus mantis per dita remensa compri de Bernat Cocarella, ferrer (ACA, MR, reg. 2.423, Obreria del Castell d'Eivissa, anys 1496-1502, any 1500).

⁵⁴ Un clau d'envà Peça d'examen de clavetaire de Bernat Saló (AHPB, Josep Llaurador i de Ça Torra, llig. 8, man. 16, any 1698).

⁵⁵ claus de carreta (ACB, Obreria, anys 1417-10, núm. 1).

⁵⁶ 450 claus de barrot i 2.500 claus de barrota (ACA, G, reg. 193 i 192, ff. 109 v.º i 741: 2-XII i 2-VI-1638).

⁵⁷ Item, paga en Berenguer Ferrer per .XXV. sagetials qu'entraren per armar la volta de la sepultura dels senyors de canonges (ACB, Obreria, any 1375: 5-V-1375).

⁵⁸ per .XXV. claus taulars e .II. mayals als golfos de les portes del portalet (ACB, Obreria, anys 1403-05, núm. 2: 20-IX-1404).

Pels claus taylorers o teulers, vegeu la definició feta per Aguiló.

300 clavibus de taular de vila (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1, manual de cartes de pagament per l'armament de les galeres acordades en les Corts de Montsó, any 1436: 11-VI-1436).

Costaren .L. claus taulars e .L. barquerols qui foren mesos en clavar les dites portes (ACA, MR, Obreria del castell d'Eivissa, any 1568, f. 96 v.º).

Claus taulerets (ACA, MR, reg. 2.437 Obreria del castell de Tortosa, anys 1363-65, f. 44 v.º).

.L. claus taulerers (ACA, MR, reg. 2.438 Obreria del castell de Tortosa, anys 1369-70, f. 3 v.º).

⁵⁹ claus ternals a 18 sous i 5 diners el miler (AHPB, Nicolau Lentsclar, llig. 14, lib. com. anys 1585-86: 10-VII-1586).

claus ternals a 4 sous el %; i 925 claus ternals a 2 sous el % (ACA, G, reg. 204, f. 384: 9-XI-1648, reg. 26/10, f. 108).

⁶⁰ AHPB, Nicolau Lentsclar, llig. 14, lib. com. 3 anys 1585-86: 10-VII-1586.

⁶¹ Pels claus quarnals i cornalers, vegeu com els defineix Sarret i Arbós, claus cornals, a 3 sous el % (ACA, G, reg. 204 f. 386: 9-XI-1548).

Una referència documental identifica els *claus quernals* amb els *taulars*, com així ho trobem expressat amb aquestes concises paraules *quernals dits taulars*.⁶²

Altres múltiples varietats de clavaó falten a enumerar, tals com els *anyals*,⁶³ els anomenats *bordets*,⁶⁴ i els de *minilla* o *manilla*,⁶⁵ els citats per Aguilló, com els caracteritzats per les denominacions de *carders*, *marrinxons*, *palanquers*, *punxers*, *romans*, *caragolats*, *carrenals*, *ala de mosca* i *mig cap*.

Noves especialitats les trobem caracteritzades per altres qualificatius. Així podem incloure en el catàleg de clavaó els denominats de *rajola*,⁶⁶ *pistola*,⁶⁷ *cadires*,⁶⁸ *magistrals*, *barcarols*, *claus de miga cresta*, *claus de creni*,⁶⁹ *milloria*,⁷⁰ *luquet*,⁷¹ *cre-*

⁶² AHPB, Nicolau Lentsclar, llig. 14, lib. com. 3 anys 1585-86: 10-VII-1586.

⁶³ *Item més per tres anyals nous* (ACA, reg. 2.448. Obreria de la sèquia reial de Perpinyà, anys 1455-56, f. 145).

⁶⁴ *200 clavibus de bordet, 100 clavibus ferri de bordet* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1, manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades a les Corts de Montsó, any 1436: 24-V i 13-VI-1436).

Item .CCC. aguts de tern. Item .D. bordets. Item .M. aguts de plomades (ACA, MR, 790, f. 327 v.º, any 1387).

⁶⁵ *claus de minilla* (AHPB, Josep Llaurador i de Ça Plana, llig. 11, man. 21 any 1703, f. 235: 25-V-1703).

Item sinch cents claus de manilla, 200 dobles y 200 dinals y los perns hi seran menester per clavar dita barcha.

AHPB, Francesch Llanell, llig. 2, man. 32 any 1662, f. 58 v.º: 18-III-1662. Memorial per la reparació de la barca de Sant Pere i Sant Pau del Prat.

⁶⁶ Una carta de pagament atorgada per Antoni Torrents, mestre de cases barceloní, a Maria, vidua de Simó d'Olzet, d'haver cobrat l'import d'unes obres de reparació: *aportando quoddam mitjà de reiola*, per les quals entre altres despeses s'indica la compra de 200 *claus de reiola*. *Item, octo solidos et quatuor denarios quos decostiterunt ducenti claus de reiola que missa fuerunt in dicto opere* (AHPB, Joan Nadal, llig. 7, man. any 1397: 8-X-1397).

⁶⁷ *7 lliures i 4 sous per dos dotzenes de claus de pistola* (ACA, G, 196, f. 1.236: 27-VII-1641).

⁶⁸ *un sarrió y un cabàs ab vint y sis millers de claus de cadires* (ACA, G, 195, f. 816: 30-X-1640).

⁶⁹ *per la clavó que entrà en la taulada del dit refetor, entre claus doblés, dinals, mayals, magistrals, taulàs, barcarols, claus de miga cresta e claus de creni* (ACB, Obreria anys 1434-35: 16-X-1434).

⁷⁰ *per .XV. claus de milloria* (ACB, Obreria, anys 1430-32, f. 74).

⁷¹ *per .III. claus de luquet que avia fetes en la primera porta del caragol major* (ACB, Obreria, anys 1413-15, núm. 2: 20-I-1414).

gut, *trangut*,⁷² *galaverna*,⁷³ i claus per retenir *alballons de ferro*.⁷⁴

Assenyalem també *claus estoperols de cabota tirada, cabota borda* i de *ferrar*,⁷⁵ (doc. 18) de *trayga*,⁷⁶ de *braellos* i de *vogues*.⁷⁷

Del tipus especial de *mig cairat*,⁷⁸ se'n deriven d'altres classes com els de *mig cairat de milloria*,⁷⁹ els de *mig cairat cregut*,⁸⁰ *claus de escora, claus de mitja escora, claus de mig costat major* i *claus de mig costat menor* (doc. 18).

Coneixem, així mateix, els claus designats amb els qualificatius de *mitja cresta*,⁸¹ i de *fulla levada*,⁸² i, encara, d'altres assenyalats amb les denominacions característiques de *claus farxiles, compte* i *marchavins*,⁸³ o també *mercovins*,⁸⁴ així com els d'*empaliar*,⁸⁵ *ampalinar*,

⁷² per .XXV. *claus de cregut* (ACB, Obreria, anys 1430-32, f. 741).

per .XXV. *claus de trangut* (ACB, Obreria, anys 1430-32: 15-IX-1431).

⁷³ 1.000 *clavibus de galaverna* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1, manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades a les Corts de Montsó, any 1436: 11-VII-1436).

⁷⁴ AHPB, Bartomeu Agell, llig. 1, Inventaris any 1440, plec de fulles esparces.

⁷⁵ AHPB, Josep Llaurador i de Ça Torra, llig. 11, man. 21 any 1703, f. 235: 25-V-1702.

⁷⁶ AHPB, Josep Llaurador i de Ça Torra, llig. 8, man. 16 any 1698, f. 253: 28-V-1693.

⁷⁷ *sexcentos clavos de braello, a 9 sous el %: novem librarum clavorum de vogues, a 20 diners la lliura de moneda reial de Mallorca* (AHPB, Pere Martí, llig. 1, man. anys 1351-53, f. 113 v.º: Maó 12 agost 1353, Carta de pagament de Llorenç d'Olm a Bernat Camps, de Barcelona, i a Berenguer Jofre, pel noble Bernat de Cabrera, capità general de l'armada del rei Pere III el Cerimoniós).

⁷⁸ (ACB, Obreria, anys 1375-76: setembre 1375).

⁷⁹ per .c. *claus de mig cayrat de milloria que han servit per gornir lo tern*, (ACB, Obreria, anys 1430-32, f. 75 v.º).

⁸⁰ AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1, man. cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades a les Corts de Montsó, any 1436: 24-V i 11-VII-1436.

⁸¹ *Item, ell mateix per la clavó que entrà en la taulada del dit refetor, entre claus doblés, dinals, mayals, sagitials, taulás, barcarolls, claus de miga cresta y claus de creni* (ACB, Obreria, anys 1434-35: 16-X-1434).

⁸² AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1 man. cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades a les Corts de Montsó, any 1436: 19 i 24-V-1436.

⁸³ *Item .XIX. claus farxiles. Item .XVIII. millem claus de compte. Item .II. quintús e una arrova de claus marchavins* (ACA, MR, reg. 781, f. 144 v.º, any 1358, Inventari de l'Aljafaria de Saragossa).

⁸⁴ Els claus *mercovins* es pagaven a 9 sous el miler (AHPB, Nicolau Lentiscar, llig. 74, lib. com. 3 anys 1585-86: 10-VII-1586).

⁸⁵ Els claus de *empaliar* es pagaven a 9 sous i 6 diners el miler (AHPB, Nicolau Lentiscar, llig. 14, lb. com. 3 anys 1585-86: 10-VII-1586).

ampelliar, *claus y punxes de fonar*,⁸⁶ els característics *gavarrots*,⁸⁷ i del *faxia*⁸⁸ o de *alfaxia* (doc. 18).

De la classe denominada *claus estoperols*,⁸⁹ (doc. 18) espècie de clau curt, se'n fabricaben de dos tipus: els de *coment* i de *madir*.⁹⁰

Per altra banda, dels claus anomenats de *canonada*, segons Aguiló, constaven de tres especialitats, *cos*, *cuixa* i *braç*, apropiats per la col·locació i subjecció de les tuberies denominades amb els susdits qualificatius corresponents a cada un dels tipus de canonada.

També són coneguts altres tipus de clavaó, tals com els *claus de barca grossos*,⁹¹ i els diminutius de barca, indistintament anomenats *claus puntes o barcarols*,⁹² *barcarols*, *barquerols* o *broquerols*,⁹³ els especialitzats coneguts per *barquerols de gròndola*,⁹⁴ que indubtablement fan referència a la classe d'embarcació a la que s'aplicaven.

Altres tipus especials de clavaó apareixien al comerç, tal vegada de caràcter suntuari, o sigui de claus *estanyats* i els *bollats*, i, encara,

⁸⁶ *claus de anpelliar*, a 1 sou i 3 diners %, *claus i punxes de fonar* a 1 sou i 7 diners % (ACA, G, 26/10, f. 106: 12 - III - 1588).

⁸⁷ *claus gavarrots*, a 1 sou i 6 diners % (ACA, G, 204, f. 388: 9 - IX - 1648).

⁸⁸ ACA, G, 192, f. 741: 2 - VI - 1638.

⁸⁹ *clavium vocatorum stoperols* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades a les Corts de Montsó, any 1436: 20 - VI - 1436).

⁹⁰ *stoperollos de coment*, *stoperollos de madirio* (AHPB, Pere Marti, manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-56, ff. 19 v.º, 11 v.º: 30 i 31 - III - 1356).

⁹¹ El preu de venda era de 6 diners la peça (ACA, G, 204, f. 386: 9 - XI - 1648).

⁹² AHPB, Antoni Joan, llig. 2 man. anys 1455-56: 27 - VIII - 1456.

⁹³ *clavibus barquerols* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1, man. cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades a les Corts de Montsó any 1436: 24 - V - 1436).

Els claus *barcarols*, el 1586, es venien a 9 sous i 6 diners el miler (AHPB, Nicolau Lentsclar, llig. 14, lib. com. anys 1585-886: 10 - VII - 1586).

per claus taulàs e broquerols (AHPB, Antoni Joan, llig. 2, man. anys 1455-56: 27 - VIII - 1456).

⁹⁴ *clavibus barcarols de gròndola ferri* (AHPB, Bartomeu Fangar, manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades a les Corts de Montsó, any 1436: 19 - V i 13 - VI - 1436).

d'altres coneguts amb la doble denominació de *bollats estanyats*.⁹⁵

Els claus que s'aplicaven per ferrar les cavalleries eren vulgarment coneguts per *claus de ferrar* (doc. 18), d'entre els quals al mercat consumidor gaudien de gran renom els *claus de ferrar de Araguó*,⁹⁶ nom especialitzat corresponent a una mercaderia importada de terres aragoneses.

Així mateix, apareix altra mena de clau caracteritzat amb la denominació de *clau de ferrer*.⁹⁷

Molt nombroses i completes són les classes de *claus aguts*,⁹⁸ que trobem designats amb noms característics de les seves múltiples i variades derivacions. N'hi havia de *grossos*,⁹⁹ *nous*,¹⁰⁰ i *vells*.¹⁰¹ També existien els aguts bastards, amb els qualificatius de *bordet*,¹⁰² *bordets*,¹⁰³ *bordets de plomades*,¹⁰⁴ *bordets de estellas*,¹⁰⁵ *borderets de stellas*.¹⁰⁶

⁹⁵ D.CCC. *claus stanyats ab bolets per a les portes del palau nou, CCC.L. claus bollats stanyats a les portes de les cambres qui responen en lo palau* (ACA, MR, reg. 2.437, Obreria del Castell de Tortosa, anys 1363-65, ff. 11, 40).

⁹⁶ ACA, RP, Processos antics, any 1424, Inventari: 24-IV-1424.

⁹⁷ AHPB, Nicolau Lentiselar, llig. 14, lib. com. 3 anys 1585-86: 10-VII-1586.

⁹⁸ *Item per .VIII. aguts. Item per IX. aguts per clavar los dits golfs* (ACA, MR, reg. A, 539, Obreria del palau menor de Barcelona o de la reina Elionor, anys 1368-73, ff. 283, 293 v.º).

⁹⁹ *Item costaren .XX. aguts grossos per clavar les antenes que el senyor rey manà fer .I.ª tanca entorn la sala per entrar en l'crt* (ACA, MR, reg. 539, Obreria del palau menor de Barcelona o de la reina Elionor, anys 1368-73, f. 282).

¹⁰⁰ *Per preu de .XL. aguts nous que'n compre per clavar les croeres dels rodets* (AHCB, Obreria, anys 1362-64, f. 378 v.º).

¹⁰¹ *Per drossar .XL. aguts grossos veys per tornar-los a la paliçada* (ACA, MR, reg. 2.419, Obreria del Castell de Càller, any 1376, f. 65 v.º).

¹⁰² *clavibus de bordet, clavibus ferri de bordet* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1, manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades per les Corts de Montsó, any 1436: 24-V i 13-VI-1436).

¹⁰³ *acutos bordetos* (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, f. 10 v.º: 31-III-1354).

¹⁰⁴ *agutos bordetos de plomades* (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, f. 11 v.º: 31-III-1354).

¹⁰⁵ *agutos bordetos de stellas*. (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, ff. 10 v.º, 11 v.º: 31-III-1354).

¹⁰⁶ AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55: 31-III-1354.

Altres especialitats de claus aguts es trobaven al mercat consumidor, com els *taulars*,¹⁰⁷ amb les variants de *taulàs de caro*,¹⁰⁸ *taulerets* i *taulers*.¹⁰⁹

Coneixem també altres denominacions de *claus aguts*, tals com els claus *doblés*,¹¹⁰ *doblers*,¹¹¹ *terç de tern*,¹¹² *de timó*,¹¹³ o *de timons*,¹¹⁴ *voga o vogues*,¹¹⁵ *equivalents als de timó*,¹¹⁶ els de *corda*,¹¹⁷ *sage-tials*,¹¹⁸ *de fulla levada*,¹¹⁹ *fulla sanada*,¹²⁰ i de *rajola*.¹²¹

Uns tipus de claus molt generalitzats foren els *aguts de mig cay-*

¹⁰⁷ *unius rove et tresdecim libras de agutos taulàs ferri, tres rovas et decem libras de agutos taulars* (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, f. 1: 31 - III - 1354).

¹⁰⁸ *quingentos agutos taulàs de caro* (AHPB, Pere Martí, llig. 1, manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, f. 1: 31-III-1354).

¹⁰⁹ *agutos taulerets, agutos taulers* (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, f. 11 v.º: 31 - III - 1354).

¹¹⁰ *clavibus aguts doblés* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1, manual cartes de pagament de les galeres acordades per les Corts de Montsó, any 1436: 11 - VII - 1436).

¹¹¹ *12 aguts doblers, de valor 2 sous* (AHPB, Guillem Donadeu, man. any 1414: 18 - XII - 1414).

¹¹² *1000 agutos de terç de tern, mille agutos de tern* (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-56, ff. 10 y v.º, 11 v.º: 31 - III - 1354).

¹¹³ *aguts de timó* (ACA, MR, reg. 792: 20 - VIII - 1393).

¹¹⁴ *aguts de timons* (ACA, MR, reg. 791, f. 48 v.º: any 1390).

¹¹⁵ *agutos de vogues* (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, f. 10: 10 - III - 1354).

aguts de vogas (ACA, MR, reg. 792: 20 - VIII - 1393).

¹¹⁶ *aguts de voga o de timó* (ACA, MR, reg. 790, f. 327 v.º, any 1387).

¹¹⁷ *aguts de corda* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades per les Corts de Montsó, any 1436: 11 - VII - 1436).

¹¹⁸ *clavibus aguts sagitals* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades a les Corts de Montsó, any 1436: 11 - VII - 1436).

¹¹⁹ *agutos de fulla lavada* (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, f. 11: 31 - III - 1354).

¹²⁰ *aguts de fulla sanada* (ACB, Obreria, anys 1417-19, núm. 1: 5 - XII - 1417).

¹²¹ *aguts de rajola que en compre per lo parador de les privades* (ACA, MR, reg. A 539, Obreria del palau reial menor de Barcelona o de la reina Elionor, f. 283).

rat i els seus derivats *aguts de mig cayrat cregut, de mig cayrat sotill*,¹²² i, encara, els trobem registrats amb una inversió de termes *aguts creguts de medio cayrato*.¹²³ Al comerç s'hi trobaven, així mateix, els claus *aguts de cayrat cregut i de cayrat sotill*.¹²⁴

Podem continuar la relació de claus aguts, afegint-hi el de *dos dits e mig*,¹²⁵ indicació de la seva mida, els anomenats *aguts de curon*,¹²⁶ i altres característics com els *aguts de plomades*¹²⁷ i els coneguts de *post*¹²⁸ i de *milloria*.¹²⁹

En el catàleg de *claus aguts* s'hi han d'afegir encara els *aguts barquerols de laut y aguts barquerols de gròndola*,¹³⁰ denominacions distintives de la classe d'embarcació a què anaven destinats.

Pere el Cerimoniós, encerta ocasió manà a García de Loriz utilitzés els *claus aguts* per a la guerra, aplicant-los damunt d'unes grans posts de fusta col·locades als guals dels rius com un ardit o mitjà segur per a castigar l'enemic.¹³¹

¹²² *agutos de medio cayrato creaguto, agutos de medio cayrato sotill.*

¹²³ AHPB, Guillem Donadeu, man. any 1414: 15 - XII - 1414.

¹²⁴ AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades per les Corts de Montsó, any 1436: 9 - VI - 1436.

¹²⁵ CCC. *aguts de .II. dits e mig que d'aquell foren comprats a ops dels ginys* (ACA, MR, reg. 2.468).

¹²⁶ ACA, reg. 1.306, f. 208: Barcelona, 12 - III - 1344.

¹²⁷ ACA, MR, reg. 790, f. 327 v.º, any 1387.

¹²⁸ *agutos de post ferri* (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, f. 10 v.º: 3 - III - 1354).

¹²⁹ *clavibus aguts de milloria* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1 manual de cartes de pagament per l'armament de les galeres acordades per les Corts de Montsó, any 1436: 11 - VII - 1436).

¹³⁰ AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades per les Corts de Montsó, any 1436: 11 - VII - 1436.

¹³¹ *Manamvos que en los vados, los quals per altres letres vos haviem manat que afollassets, façats posar e fermar algunes posts ben grosses en les quals haia ficats claus bé aguts a guisa que si els enemichs ne assaiaven passar a cavall, que'ls cavalls e los que y cavalcaren ne vagen en l'aygua e muyren... E fets le tan bé fermar e ab tan bons pals i tan pregons que no sia avinent als dits enemichs quant reconegut lo haian de arrencar les dites posts. E assabentats les nostres gents qui han acustumat de passar per los dits vados que s'en guarden, pus que les dites posts hi sien clavades, e acó's faça e's tinga com pus secret se puga tenir* (ACA, reg. 1.199, f. 517 v.º, Cullera, 31 - V - 1364).

Manquen a inventariar els claus especialitzats, com ho eren els *perns de ferro*¹³² de forma cilíndrica, és a dir de cap gros gairebé rodó que ordinàriament s'empraven a les naus i per altres fàbriques.

Així mateix, són coneguts varis tipus de *perns de ferro* entre els quals figuren els anomenats *perns de xaveta*,¹³³ com també altra classificació de claus caracteritzats amb la denominació de *claus puntes*.¹³⁴

Enregistrem l'existència a Barcelona, en ple segle xv, de Joan Sant Martí, com a mestre fabricant de *puntes de ferro, magister fabricandi pectena sive puntes ferri*.¹³⁵

Els *pius* eren una espècie de claus petits de ferro sense cap, coneguts també amb la denominació complementària de *pius d'agulla*.¹³⁶

Altres varietats de claus les trobem classificades amb altres de-

¹³² *viginti tres pernis ferri qui ponderabant decem novem libras* (AHPB, Pere Martí, llig. 1 manual cartes de pagament de l'armada contra genovesos, anys 1354-55, f. 10 v.º: 31 - III - 1354).

¹³³ *Item per tres perns radons* (ACA, MR, reg. A 539, Obreria del palau menor o de la reina Elionor de Barcelona, anys 1366-73, f. 294).

En el contracte entre els consellers de Barcelona i Joan Tuió, per la feina de ferrer dels ponts que's devien construir als portals de la Drassana, Sant Antoni i del Angel de la susdita ciutat, es concertava la manufactura de *claus, perns y cantoneres* del pes i llarg següents:

ço és, las cantoneras han de tenir vuyt palms de llargària y al cap de dalt que fassen una flor com cap de golfo, y han de ser de pes vint y sis lliures cada una, y se n'hauran de menester cent y trenta, poch més o menos.

Los perns de xaveta ab sa rollança y xaveta, han de tenir de llargària de tres palms y mix fins a tres palms y tres quarts quiscú, y han de ser del pes de deu lliures cada hu, y se n'hauran de menester, poch més o menos, dos cents vuytanta sinch.

Los claus han de ser de diferents midas y pes, es a saber, sinch mil y tres cents, de llargària de un palm y tres quarts y de pes una lliura quiscú. Altres claus seran menuts de diferents mides y pes, dels quals s'en donarà mostra (AHCB, manual anys 1696-97, ff. 218-220 v.º: 25 - IV - 1697).

¹³⁴ *per claus puntes e barcarols* (AHPB, Antoni Joan, llig. 2, manual anys 1455-56: 27 - VIII - 1456).

¹³⁵ AHPB, Jaume Isern, llig. 3, manual 4 anys 1428-29: 26 - VII - 1428.

¹³⁶ *pius ferri* (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 1, manual cartes de pagament de l'armament de les galeres acordades per les Corts de Montsó, any 1436: 15 - VI - 1436).

nominacions característiques: *puntes de pas*,¹³⁷ *punxa o punxes*,¹³⁸ així com *punxes llargues*.¹³⁹

Al mercat consumidor existien a més, *claus punxes de enllistonar i de fonar*,¹⁴⁰ i *claus punxes estanyades*.¹⁴¹

Nous tipus de *claus punxes* trobem distingits amb altres qualificatius, tals com els de *punxes de mix cap taulars*, *punxes barcaroles* i *punxes marcovines*.¹⁴²

Diminutius de claus són els *clavells*,¹⁴³ dels quals se'n fabricaven de varis tipus *claveylls grossos*,¹⁴⁴ *clavels ternals*, *clavels quaternals*, *clavels sexies* i *clavels masseylals*.¹⁴⁵

El conjunt de claus anomenat *clavó*¹⁴⁶ o *clavahó*,¹⁴⁷ la trobem classificada en relació al seu tamany, *clavó grossa*,¹⁴⁸ *clavesó menut*,¹⁴⁹

¹³⁷ *claus, perns e puntes de pas* (AHCB, Ordinacions, anys 1481-89, f. 15 v.º).

¹³⁸ *costa punxa que compre per a clavar los llistons de la cuberta de les dites privades; per .CCC. punxes que'n compre, los quals entraren en la gàbia que fo feta a ops dels fayzans* (ACA, MR, reg. A 539, Obreria del palau menor o de la reina Elionor de Barcelona, anys 1366-73, ff. 80 v.º, 286).

¹³⁹ *per .C. punxas largas* (ACB, Obreria, anys 1434-35: 18 - XII - 1434).

¹⁴⁰ *per .CCCC. claus punxes d'enllistonar, per .CCCC. claus punxes de fonar* (ACB, Obreria, anys 1459-60, f. 148 v.º).

¹⁴¹ ACB, Obreria, anys 1459-60, f. 150 v.º.

¹⁴² AHPB, Nicolau Lentsclar, llig. 14, lib. com. 3 anys 1585-86: 10 - VII - 1586.

¹⁴³ *...clavells per clavar les cindries de la dita vidriera* (ACA, Obreria, anys 1407-08: 6 - XI - 1407).

¹⁴⁴ *per .XII. claveylls grossos que'n compre ops de clavar les juntes de les dites .II. candelas on y entraren en quiscuna junta* (ACA, MR, reg. 2.449, núm. 1, Obreria de la sèquia reial de Thoir, anys 1368-69, f. 23 v.º).

¹⁴⁵ ACA, MR, 2.436, Obreria del Castell de Perpinyà, anys 1367-71, f. 78.

¹⁴⁶ *per clavó que li havem comprada per .I. banch gran que fem per paradar los pilars e per unas portas que fem a la scala* (ACA, MR, Obreria de les Drassanes de Barcelona, anys 1383-84, f. 21).

¹⁴⁷ *Item, per una ayxindria per forma de la cana (?) de la passió, entre la fusta e les mans e lo clavahó* (ACA, reg. 2.448, Obreria de la sèquia reial de Perpinyà, anys 1455-56, f. 21).

¹⁴⁸ ACA, MR, reg. 2.444, Obreria del port o moll de Barcelona, anys 1439-40: 18 - II - 1440.

¹⁴⁹ ACA, Generalitat, reg. 193, f. 109 v.º: 2 - XII - 1638.

clavor quadrada grossa y manuda,¹⁵⁰ així com en *clavó nova*¹⁵¹ i *clavó vella*,¹⁵² i, encara una denominació mixta de *clavó veyla grossa*.¹⁵³

A més de les múltiples varietats de claus que acabem de referir, els clavetaires fabricaven uns instruments de ferro anomenats *claveres*, semblants a les encluses, en els que hi havia un forat, o sigui una espècie de motlle propi per a formar els caps dels claus.

També s'anomenaven *claveres* a uns *barretons* de ferro foradats amb els que els fusters treien els claus dels taulons que s'havien aixecat o arrancat.

Enregistrem l'existència d'una clavera, *ab dos forcets de fer claus de ferrar*.¹⁵⁴

D'altres articles devien manufacturar-se en els obradors de clavetaires, tals com els claus petits especialitzats anomenats *tatxes*¹⁵⁵ i d'altres de cap gros coneguts per *gavarrots*.¹⁵⁶

Tres notes d'arxiu relacionades amb oficis de la indústria del ferro, trobem el de *ferrivalerius sive dobiclaus*,¹⁵⁷ el de *maestro de martinete vulgo fargayre*,¹⁵⁸ i el de *filador de ferro*.¹⁵⁹

¹⁵⁰ Concòrdia entre Perot Salaverdenya, algtzir reial, i el fuster Joan Pujol, per al subministrament de clavaó petita per la fàbrica de les galeres reials, *axí per cadenas*, *clavor quadrada grossa y manuda* (AHPB, Francesc Vidal, plec d'escriptures esparces de varis anys).

¹⁵¹ ACA, MR, reg. 2.419, Obreria del Castell de Càller, any 1376, f. 87 v.º.

¹⁵² ACB, Obreria, anys 1417-19, núm. 1: 11-IV-1418.

¹⁵³ ACB, Obreria, anys 1419-21: 12-IV-1421.

¹⁵⁴ *Item, unam claveram ab dos forcets de fer claus de fonar* (AHPB, Joan Savina, llig. 5, manual any 1530: 4-XI-1530).

¹⁵⁵ *Item, done a micer Corral, batador de fulla d'estany per .CCC. tatxes que'm pres per clavar lo dit drap encerat* (ACA, MR, reg. A 539, Obreria del palau menor o de la reina Elionor de Barcelona, anys 1366-73, f. 128 v.º).

¹⁵⁶ *4050 tatxes de gaverot, a 8 diners la peça* (ACA, Generalitat, 26/21, f. 56: 17-XI-1635).

¹⁵⁷ *Joannes Marnier, ferrivalerius sive dobiclaus, pro nunc Barchinone residents, oriundus loci del Tel, parrochie sancti Martini de Vallmaraut, diocesis de Claramunt, regni Francie.*

AHPB, Joan Vicenç Cellarès, leg. 7, man. any 1606: 11-VI-1606.

¹⁵⁸ Joan Marra, *maestro de martinete*, de la parròquia de Sant Joan de Campins. ACA, Grau Priorat de Catalunya, Armari 46 Aiguaviva 2, llig. 6, plec any 1761.

¹⁵⁹ *Alexandre Andriol, filador de ferro habitant a Barcelona.*

AHPB, Joan Rafael Cellarès, llig. 25 llibre concòrd. anys 1638-58, f. 184: 30 III-1649.

Com conclusió d'aquest resum històric de la manifestació industrial clavetaire, podem dir ve a perpetuar el record de la producció de tota mena de claus elaborats per mans de clavetaires catalans, dignes continuadors de la tradició fabril dels clavetaires romans.

DOCUMENTS

1

Barcelona, 22 novembre 1482.

Michaelis Alfonsello

Nos Ferdinandus etc. Concessit illustris Infans Enricus, locumtenens generalis et patruelis noster carissimus, vobis fideli nostro Michaeli Alfonsello, stablimentum tenoris sequentis:

In Christi nomine, pateat universis, quod nos Infans Enricus Aragonum et Sicilie, dux Sugurbi, comes Emporiarum etc. locumtenens generalis serenissimi domini Regis domini nostri observandissimi in principatu Cathalonie, regno Maioricarum et insulis ei adiacentibus:

Considerantes olim predecessores illustrissimi domini Regis stabilisse et licenciam et facultatem concessisse Francisco de Ribes, domicello, Bertrando Muntaner, ville Podii Ceritani, et Petro Muntaner, ville de Ribes, fabricandi officinam ferri farguam sive molinam vulgo dictam, sitam in ville de Ribes, que temporis diuturnitate diruta et penitus demolita fuit: et eciam debite pensantes quod in huiusmodi Cathalonia principatu officina sive farga aliqua vel molina ferri nulla est et omne ferrum quod in dicto principatu fabricatur tam ad naves et alia vasa maritima, quam ad alia diversa ferri opera fabricanda, et regnis extraneis ad dictum Cathalonie principatum, ferri et asportari habet, plusque venditur, quam si in dicto principatu fieret, ex quo si ibi fabricaret utilitas rei publice dicti principatus, ac iuribus regiis maxina perveniret, hac promoti utilitate et eciam quia vos dilectus noster Michael Alfonsello, dicte ville de Ribes, in quem omnia jura dictorum Francisci de Ribes, domicelli; Bertrandi Muntaner, ville Podii Ceritani, et Petri Muntaner ville de Ribes quibus dicta concessio sive stablimentum de dicta officina fargua sive molina ferri dudum facta fuit translata fuerint, nobis humiliter supplicastis ut licenciam, facultatem, permissum sta-

bilimentum et concessionem nostram huiusmodi concedere de nostri benignitate digneremur.

Nos vero visis instrumentis nobis presentatis jure fatice vós utentes et fabricam vobis concedentes dictam molinam et farguam in vos transferimus et de novo sine prejudicio dicte fatice, vobis dicto Michaeli Alfonsello, stabilimus et in ephiteosim concedimus igitur virtute dicte fatice et dicti stabilimenti.

Premissis attentis eciam utilitate regie Curie, attenta dictis supplicacionibus benigne inclinati, tenore presentis et de nostri certa sciencia deliberate et consulto, predictum dominum Regem et eius successores quoscumque, cum presenti carta nostra cunctis temporibus firmiter valitura, concedimus vobis et potestatem plenariam ac licenciam impartimur, quod in dicta ville de Ribes et in loco ubi dicta officina fargua sive molina ferri, jam olim constructa seu edificata fuit, vel alibi in dicta valle in alio loco eciam que esset alodium, et interea et solo privati cuiusvis ecclesiastici sive layci, intra unam leucam, absque tamen prejudicio juris alieni, possitis et valeatis licite, libere et impune si in locis comunibus eam edificaveritis, et si in possessionibus seu hereditatibus privatorum satisfacto eis in damnis ac cognicionem duorum proborum hominum per vicarium dicte Vallis eligendorum, rehedificare sive refficere vel instaurare dictam farguam sive molinam, jam alias factam seu eciam in alio loco de novo construere, edificare sive facere, sive per vos aut alios quos volueritis construi seu edificare facere, et illius postquam facta fuerit in alio loco muntare in dicto Valle vel alibi per unam leucam circumquaque semel et pluries prout vobis vel eis bene visum fuerit.

Necnon licenciam et potestatem plenariam impartimur vobis dicto Michaeli Alfonsello et vestris et a vobis jus et causam habentibus, sive successoribus vestris in dicta fargua sive molina fodiendo seu fodi faciendo in dicta Valle seu alibi ntra dictam Vallem seu extra, per tres leucas minerias dicti ferri ad dictum ferrum fabricandum.

Et etiam concedimus et licenciam et facultatem plenariam impartimur vobis et vestris, accipiendi aquas ad dictam officinam farguam sive molinam ferri necessarias a quibuscumque rivis et fontibus vobis et vestris bene visis, et dictas aquas per aqueductibus sive cequias ac dictam farguam sive molinam aportandi per quasvis possessiones quorumcumque sint, satisfacto tamen dominis dictarum possessionum possessoribus in damnis que pretextu dicti aqueductibus sive transitus dictarum aquarum per eorum terras sive possessiones eisdem dabuntur, ad cognicionem duorum proborum hominum per dictum vicarium eligendorum.

Ulterius eciam concedimus, vobis et vestris, licenciam et potestatem plenariam elargimur, quod ad opus dicte fargue sive moline ferri possitis et valeatis lignare et ligna scindere seu lignari et scindi facere ligna in dicta Valle et alibi in locis comunibus sive publicis ad carbones faciendos, vel aliis quomodocumque et eciam in locis seu proprietariibus et possessionibus privatorum dicta ligna facere,

scindere et scindi, et dictos carbones ad opus predictum facere satisfactis concederentur damnis dictis dominis dictorum montium sive possessionum.

Et etiam, possitis et vobis liceat itinera et vias si opus fuerit facere ad dicta ligna, carbones, ferrum, minerias et alia vehendum seu deferendum in dicta Valle sen alibi per loca comunia et publica libere et impune, et etiam per alia loca et possessiones privatorum quorumcunque satisfacto in eorum damnis ac cognicionem duorum proborum hominum, ut dictum est, eligendorum de districtu ubi dicte possessiones erunt.

Et etiam possitis et valeatis vos, si opus fuerit, mutare et variare de loco in locum ubicumque vobis placuerit, malleum et incudem dicte fargue sive molina, tocians quociens vobis et vestris placuerit et bene visum fuerit, omnia alia facere que ad usum et exercitium dicte fargue sive moline necessaria erunt et oportuna.

Et dictum stabilimentum facimus cum pacto expresso, quod intra dictos limites et inferius expressatos, nullus alius farguam aut molinam habere possit, neque dominus Rex aut nos et baiullus generalis sive procurator regius, infra limites quos vobis cum presenti concedimus non possint neque possimus aliam farguam aut molinam concedere immo molina et farguam vestra de districtu sit omni tempore.

Quamquidem farguam, molinam sive ferri officinam, vos dictus Michael Alfonsello et vestri et qui vos volueritis, habeatis, teneatis et possideatis predictam officinam farguam sive molinam ferri, predicto domino Regi et suis sub eius et suorum directo et alodiali dominio.

Et pro censu eorundem faciatis anno quolibet, dicto serenissimo domino Regi seu eius baiulo generali, in huiusmodi Cathalonie principatu, vel procuratori regio comittatum Rossilionis et Ceritanie, quando in regia obediencia erunt vel illi ad quam spectabit, quinque solidos barchinonensis, solvandos per vos vel successores vestros in die et festo Nativitatis Domini.

Et in his que de regaliis vobis conceduntur non proclamabitis alium dominum seu dominos, nisi dictum dominum Regem et eius successores, liceat tamen vobis et vestris post triginta dies ex quo, in dictum baiulum generalem, presentem vel futurum, fatigati fueritis predicta que vobis et vestris stabilimus et in emphiteosim concedimus sive damus, vendere, impignorare, alienare, donare et arrendare, prout vobis et vestris libuerit vestris tamen consimilibus et vestrorum sanctis ac religiosis personis in his quibus pro jura ac constituciones Cathalonie alienacio prohibita est exceptis. Et salvo tamen expresse dicti domino Regi et eius successoribus retento dicto quinque solidorum censu, laudimio ac foriscapio sive fatica.

Pro intrata vero huiusmodi stabilimenti, dedistis et solvistis nobis seu de nostri voluntate et mandato, dilecto nostro Jacobo Mon-

fort, pro generali thesaurario dicti serenissimi domini Regis, decem libras barchinonenses.

Et ideo renunciantes excepcioni fraudis et doli et pecunie predictae nos habite et non recepte, et omni alii juri his obvianti, damus et scienter remittimus vobis et vestris si quid predicta que vobis stabilimus plus modo valent aut valebunt in futurum censu intrata predictis.

Renunciantes quantum ad hec legi qua deceptis ultra dimidiam justi precii subvenitur, et omni alii juri et consuetudini his obviantibus.

Insuper convenimus et promittimus, quod predicta omnia et singula que vobis stabilimus dictus dominus Rex et sui, facient vos et vestros habere, tenere et pacifice possidere omni tempore in paci contra omnes personas.

Et quo tenebitur vobis idem dominus rex ac sui, vobis et vestris de firma et legali evictione et legitima defensione predictorum, et restitutione omnium damnorum et interesse et missionum, de quibus credatur vobis et vestris vestro et eorum simplici verbo vel saltem juramento, nullo alio probacionum genere requisito.

Termini vero intra quos dicta fargua sive molina ferri constituatur sunt qui secuntur, videlicet, dicta Vallis de Ribes et tres leuce circumquaque.

Quosquidem terminos ad constructionem dicte fargue sive moline ferri, ut predicatur, assignamus, volentes, ordinantes, et statuentes, et cum pacto expresso hoc stabilimentum facimus, quod de cetero infra limites seu terminos supradictos, ultra dictam farguam sive molinam ferri de qua presentem concessionem sive stabilimentum facimus, aliqua farga seu aliqui fargue fieri aliquo pacto nequant sive possint per quemcumque, immo si qui aut quis contra predictam regiam et nostram concessionem licenciam, permissum stabilimentum et jus in emphiteosim concessionem dicte fargue et omnium et singulorum in presenti instrumenti contentorum fecerit, iram et indignacionem dicto domini regis et nostram et penam florenorum auri Aragonie mille regiis aplicandorum erariis se noverit incursum.

Verum quia forsam ex dicta concessione seu stabilimento olim de dicta fargua seu molina, predictus Francisco de Ribes, Bertrando Muntaner, ville Podij Ceritani, et Petro Muntaner, ville de Ribes, facto aliqui census, foriscapia vel aliqua alia jura solvi cessata sunt, peti, exhiigi, per dictum dominum Regem seu eius officiales de temporibus preteritis possent, quod in damnum et prejudicium vestri dicti Michaelis Alfonsello eveniret.

Attento quod in fabrica et reedificacione dicte fargue plures expense fieri habent, omnia alia jura, census, foriscapia et debita et eciam omni jus dicto domino Regi et eius officialibus competencia, gratis et scienter vobis et vestris, remittimus et relaxamus, et omnes acciones regias per eiusdum habendis et recuperandis in vos et vestros heredes et successores, transferimus irrevocabiliter pleno jure, qui-

bus juribus et accionibus, vos et vestri, uti possitis et valeatis in iudicio et extra, prout dictus dominus Rex uti posset et valeret ante huiusmodi transactionem.

Et ut predicta maiori gaudeant firmitate et efficacius observentur, ponimus. vos et vestros, in his successores operarios et omnes qui in fabrica dicte fargue sive moline et fabrica ferri, et eciam eos qui in mineriis fodendis, lignis scindendis, carbonibus faciendis, aquios ducendis, laborabunt, et eciam exarciis, curribus, bestiis, malleis, cudibus, follibus, piquis, palis, et aliis exarciis ad exercitium dicte fargue sive molina facentibus, hominibus et feminis, servis, famulis cum eorum familia, victualibus, et eciam ipsum ferri quod in dicta fargua sive molina fiet et operabitur, et portantes victualia ad dictam farguam et recedentes ipsos et victualia et animalia, que illa portabunt ponimus et constituimus, sub protectione, salvaguardia et guidatico speciali dicti domini Regis et nostri et suorum officialium, ita quod nullus confidens de gracia seu amore dicti domini regis sive nostra audeat seu presumat predicta omnia et singula prenarrata, vos et seu successores vestris in dicta fargua sive molina, aut homines sive feminas que in ibi laborabunt, aut in operibus predictis vacabant seu predictas exarcias, ferrum, ligna, carbones, currus, folles, malleos, incudes et alia omnia et singula supradicta invadere, ledere, damnificare, exequare, pignorare, marcere vel injuriam aut offensam aliquam irrogare culpe crimine vel debitis alienis, nisi in eisdem principaliter aut fidejussorio nomine, obligati existant; neque in his casibus nisi in quantum juris fatica inventa fuerit si iram et indignacionem dicti domini Regis et nostram, et penam florenorum auri Aragonum trium mille, regis erariis aplicandam, cupium evitare, neque in dicta fabrica lignis scindendis, aquis ducendis, itineribus faciendis, dicta fargua si opus fuerit, mutanda et denique in quolibet exercicio dicte fargue sive moline, obstaculum aliquod aponant seu aponi faciunt quinimo si opus fuerit, ac requisiti fuerint omne consilium et favorem et auxilium cum et quando requisiti fuerint vobis et vestris impendant.

Quare nobili magnificis et dilectis consiliariis dicti domini Regis et nostris gubernatori et gerentivices gubernatoris in principatu Cathalonie, baiulo generali in eodem principatu et in comitatibus predictis Rossilionis et Ceritanie, et eorum locatenentibus et procuratori regis dictorum comitatum, vicariis, baiulis, subvicariis, subbaiulus, et signanter vicario, consulibus et probis hominibus Vallis et Ville de Ribes et aliorum locorum, ceterisque universis et singulis officialibus predicti domini regis et personis ad quos spectet, et presentes presentate fuerint et pertineant quomodolibet infrascripta, dicimus, precipimus et jubemus expresse et de certa sciencia ad regie et nostre gracie et amoris obtentum, penamque florenorum auri Aragonum decem mille, regis inferendam erariis, ut nostram huiusmodi licenciam, concessionem et stabilimentum huiusmodi, et omnia et singula in eo contenta, teneant firmiter et observent, et fa-

ciant per quos deceat inviolabiter observari et non contra faciant vel veniant, aut aliquem contrafacere vel sinant? racione aliqua sive causa.

Et ego dictus Michael Alfonso, acceptans a vestri excellencia cum quibus decet humili reverencia et subiectione vestre illustrissima dominacionis, predictam licenciam stablimentum et concessionem, cum retencionibus et condicionibus premissis, promitto et convenio vestre dominacioni loco vice et nomine eiusdem sacre regie Maiestatis et suorum ac eidem et successoribus eius serenitatis, quod ego et successores mei solvemus anno quolibet dictum censum, in dicto die sive termino dicte sacre regie Maiestatis et successoribus suis seu dicto baiulo generali qui nunc est et fuerit pro tempore.

Et sic deinceps annis singulis eodem die sive termino alia que pacta et condiciones tenebo et adimplebo et in aliquo non contrafaciam seu successores mei contrafacient pacto aliquo sive eciam racione obligando eidem regie Maiestati et successoribus suis, jus emphiteoticum per vestram excellenciam michi stabilitum, et pro censu debito et solvi cessato, omnia bona mea ubique habita et habenda.

Hec igitur que dicta sunt supra, facimus, paciscimus, convenimus et promittimus nos dictus illustris Infans et locumtenentis generalis.

Et ego dictus Michael Alfonso adinvicem necnon notario et secretario infrascripto, tanquem publice et auctentice persone pro omnibus quorum interest et interit in futurum legitime stipulanti.

Quod est actum Barchinone, die .XIII. mensis novembris anno a Nativitate Domini .M^o. CCCC. LXXXII.º, regnorumque dicti domini Regis, videlicet, Sicilie anno .XV.º; Castelle et Legionis, nono; Aragonum vero et aliorum .III°.

Sig^onum Infantis Emrici, Aragonum et Sicilie, ducis Sugarbi, comitis Emporiarum etc. locumtenentis generalis serenissimo domini Regis domini nostri observandissimi, in principatu Cathalonie, regno Maioricarum et insulis adiacentibus, qui predictis laudamus, concedimus et firmamus huicque stabilimento et publico instrumento regium sigillum generalis locumtenencie apponi iussimus inpendente. *El Infante.*

Testes sunt; venerabilis in Christo, pater Guillelmus, episcopus auguriensis; nobilis Guillelmus Raymundus de Bellaria; nobilis Yvanus de So et de Castro; Andreus de Peguera, consiliarius et magister racionalis Curie Regie et Eximius Briuega, milites.

Sig^onum Michaelis Alfonso, predicti, qui predicta accepto, concedo laudo et firmo.

Testes huius rei sunt: Jacobus de Monfort, regens thesaurariam dicti domini regis, et Petrus Mallen, secretarius dicti domini Infantis.

Sig^onum mei Joannis de Ysabel alias Mallen, serenissimi et potentissimi domini Regis predicti scribe illustrissimique domini Infantis locumtenentis generalis, secretarii regiaque auctoritate per universam dicionem eiusdem domini Regis publici notarii, qui predic-

tis interfui, eaque de mandato dicti domini Infantis scribi feci et clausi.

Dominus Infans, locumtenentis generalis mandavit michi Joanni Mallen, in cuius posse concessit et firmavit.

Et viderunt eam Monfort pro generali thesaurario. Et Malet fisci advocatu pro[curatoris].

Fuitque nobis humiliter supplicatum ut preiusertum stabilimentum acceptare, laudare et confirmare de benignitate nostra vobis dicto Michaeli Alfonsello dignaremur.

Nosque attento quod stabilimentum ipsum concessum fuit per dictum illustrem Infantem Enricum, locumtenentem generalem nostrum, matura deliberatione preceunte, et intervenientibus nostrri fisci advocato et locumtenente seu regente thesaurariam nostram in principatu Cathalonie, et eciam ex respectibus dignis et concernentibus utilitatem principatus Cathalonie, tenore presentis scienter et consulto preinsertum stabilimentum et omnia et singula in eo contenta juxta illius seriem et tenorem pleniorum acceptamus, laudamus, aprobamus, ratificamus et confirmamus, ac quatenus opus existat de novo concedimus nostreque huiusmodi confirmacionis et nove concessionis munimine roboramus, cum condicionibus, pactis et conventionibus in illo apositis, quo circa illustrissimo Joanni, Principi Asturiarum et Gerunde, primogenito nostro carissimo, postquam felices dies nostros in Castelle et Aragonie regnis immediato heredi et successori, sub paterne benedictionis obtenta, dicimus spectabilibus vero magnificis dilectis et fidelibus nostri gerentibus, vices generalis gubernatoris in principatu Cathalone et comitatibus Rossilionis et Ceritanie, baiulo generali et procuratori regio, ceterisque universis et singulis officialibus nostris in dictis principatu et comitatibus, et signanter in dicta Valle de Ripis constitutis et dictorum officialium, locumtenentibus presentibus et futuris, dicimus, precipimus et mandamus ad obtentum nostri amoris et gracie, incursumque pene florenorum auri Aragonum trium milium, nostris inferendorum erariis, quod nostram huiusmodi confirmacionem, laudacionem et aprobacionem ad quarum opus existat novam concessionem et omnia et singula contenta et specificata in preinserto stabilimento, teneant et observent, tenerique et observari ab omnibus facient inconcusse, et contrarium nos faciant racione aliqua sive causa, si dictus illustrissimus Princeps, filii noster, carissimus, paternam benedictionem, habet eam, ceteri vero officiales nostri iram et indignacionem nostram ac preapositam penam cupiunt non subire.

In cuius rei testimonium presentem fieri jassimus nostro sigillo comuni independenti munitum.

Datam in villa de Madrid, die .XXIII.º mensis decembris anno a Nativitate Domini .M.º CCC LXXXII.º regnorum nostrorum, vi-

delicet, Sicilie anno XV.º; Castelle et Legionis nono; Aragonum vero et aliorum quarto.

Yo el Rey

Dominus rex mandavit michi.

Gaspari Darinyo. Visa per thesaurarium generalem et locumtenentem conservatoris generalis.

ACA, reg. 3548, f. 125 v.º.

2

Barcelona, 17 maig 1544.

Die sabbati .XVII. mensis maii, anno M.D. XXX. IIII.º

Ego Michael Estor de Sancto Dionisio, domicellus, in vicaria Gerunde domiciliatus, gratis et ex certa sciencia, ad quinque annos proxime venturos, qui currere incipient die qua finiet quoddam aliud arrendamentum per me vobis infrascripto honorabili Narciso Vadrana, mercatori, civi Gerunde, firmatum per discretam Ioannem Guilana, notarium, quondam dicte civitatis Gerunde, die et anno in eo contentis, arrendo vobis dicto Narciso Vadrana, presenti et inferius acceptanti, et vestris et quibus volueritis per dictum tempus, totum illum molendinum, vulgo dictum *martinet de fer claus*, quod ego, certis et iustis titulis habeo et possideo in parrochia sancti Iacobi de Salt, in vicaria Gerundensis, cum omnibus aparatibus, iuribus et pertinenciis eiusdem molendini. Et tenetur, etc. Et terminatur, etc. Hoc autem arrendamentum etc., Sicut melius, etc.

Sub pactis et condicionibus sequentibus, scilicet, quod ego dictus Michael Hestor de Sancto Dionisio, tenear et sim astrictus solvere vobis *las aynes necessaries* que hodie sunt in dicto molendino, et quas vos ibi fecistis in quinque annis retrolapsis dicti arrendamenti, penes dictum Guilana, notarium quondam, vobis pro me firmavistis, quam eciam quas facietis in dictis quinque annis proxime venturis huiusmodi arrendamenti necnon solvere habeant vobis et oneri meo cedant diminuciones dictaram *aynes*, tam de dictis quinque annis preteritis, quam de dictis quinque annis futuris presenti arrendamenti.

Et hoc attento, quod in arrendamento de dicto molendino iam longe diebus efluxis, diversis personis per me firmatis sic cum dictis pactis, fuit repertum pro nunc vobis facere, habere tenerique vobis de evicione, pro qua ex pacto inter me et vos in hito et convento, obligo vobis dictum molendinum dumtaxat nec volo nec intendo vobis pro premissis fore nec esse ... obligata. Iuro, etc.

Precium est huiusmodi arrendamenti simile quod est contentum

et specificatum in altero arrendamento per me vobis firmato penes eiusdem Ioannem Guilana, quondam notarium.

Ad hec ego dictum Narcisus Vadrana, laudaus, etc., et acceptans dictum arrendamentum, gratis, etc., convenio et bona fide promitto vobis solvere vobis simile precium quod est contentum in dicto alio arrendamento sine dilacione, etc., cum obligaciones bonorum meorum et iuramento.

Fiat in omnibus et per omnia ut in dicto altero arrendamento penes dictum Ioannem Guilana, quondam notarium, per dictum Michael Estor de Sancto Dionisio, dicto Narciso Vedruna, firmato et cum iuramento, quod non sit in fraudem dominorum pro quibus predicta tenentur.

Testes sunt Georgins Ioannes Tost, et Antonius Avellà, notariis Barcinone habitatores.

Item, altero instrumento fuit actum et conventum inter dictas partes, quod non obstante pacto adiecto in predicto arrendamento penes notarium infrascriptum, die presenti et infrascripta firmato, de resarciendo diminuciones de *les aynes necessàries* in dicto molendino, tam de dictis quinque annis preteritis, quam de prefatis quinque annis futuris, quod nihilominus sit in mera voluntate et dispositione dicti Michaeli Estor de Sancto Diomisio, ille resersire, solvere et emendare vel non.

Adeo quod vigore dicti pacti non possit astringi in iudicio nec extra iudicium. Fiat cum obligacione honorum utriusque partis et iuramento.

Testes predicti.

AHPB, Miquel Benet Gilabert, llig. 10, manual anys 1543-44.

3

Ribes, 10 març 1624.

Die decima mensis marcii anno .M.DC.XX.III.

Ego Iacobus Porra, ferri faber sive *fargaire*, habitator in farga fargandi ferrum, scita et constucta in terminis parrochie Sancti Vincencii de Planolis, Vallis Ripparum, diocesis urgellensis, pro solvendo et satisfaciendo vobis discreto Francisco Duran, notario ville Rivipulli, diocesis vicensis, scilicet, ex una parte, centum octuaginta quintalia ferri, et ex alia parte, quinquaginta duas libras et quindecim solidos barchinonensis, per me vobis usque in diem presentis debitis confessata, causis et racionibus contentis in quodam debitorii sive ... instrumento per me vobis facto et firmato, penes don Iosephum Illa, notarium dicte ville Rivipulli, die 22 mensis iunii anno 1623, facto inter me et vos die presenti legitimo computo.

Idcirco, agens tamen hec sine preiudicio novacione et derogacione prioritatis temporis et iuris potioritatis et aliorum iurium et accionum vobis contratus competencium, vigore supradicti et superius calendati debitorii instrumenti, necnon et pactorum in eo appositorum et contentorum immo illa in suis robore et valore remaneant donec et quovisque presenti instrumentum sit cassum et nullum.

Idcirco, gratis, etc., convenio et promitto vobis dicto discreto Francisco Duran, notario hiis presenti, quod insolutum et satisfacionem dicte quantitatum per me vobis debitorii superius mencionatum, per me vobis debitam superius mencionatum, dabo solvam, tradar et liberabo vobis tria quintalia ferri boni et receptibilis *del ferro que's fabricarà en dita farga de Planoles*, per singulas ebdomadas, scilicet, die mercurii cuiuslibet ebdomade, posita dicta tria quintalia ferri in dicta *farga de Planoles*, incipiendo primam facere solucionem prime ebdomade die mercurii, que computabitur vegessima septima currentis mensis marcii, et sic deinde singulas ebdomadas in consimili die mercurii, consimilia tria quintalia ferri, donec et quosque dicte quantitates erunt sive vobis persolute, scilicet, *en paga de dits 180 quintalium mixturam ferro per ferro. y en paga de dites 52 lliures, 15 sous se han de comptar dits tres quintars de ferro*, et minuivit de dicta summa, *a raó de catorse reals per quiscum quintar*.

La present emperò obligació y promesa, fa y fer enten lo dit Jaume Porra al dit mossèn Francisco Duran, notari, ab pacte y condició, sols sempre y quant la dita farga de Planoles, que dit Porra te arrendada, treball per son compte tota la semmana cumplida, ho a lo menos la maior part dels dias de la semmana, que son quatre dias, sie obligat dit Porra, en donar y lliurar dits tals quintars de ferro.

Y en cas que la dita farga no treballàs sino tres dies de la semmana, ho també que deen de treballar moltes semmanades, per qualsevol impediment que fos, no treballant per compte de dit Porra, no sie tingut ni obligat dit Porra, en donar ni lliurar a dit mossèn Duran, los dits tres quintars de ferro.

Et predicta cum dicto pacto attendere et complere, promitto ego, dictus Porra, sine dilacione, etc., pena tercii, etc., cum salario procuratoris intus presentem villam de Rippis, .V. solidos, et extra eadem .X. solidos barchinonenses, pro quolibet die, ultra quos, etc., promitto restituere missiones, etc. super quibus, etc., Credatur etc.

Et ut de predictis vobis tutus cautum sit dono vobis ut fideiussores Franciscum Almeda, chirurgum, et Anthonium Sitar, agricolam, omnes habitatores in dicto loco de Planolis, Vallis Ripparum, hiis presentes, etc., qui una mecum et sine, etc., de predictis omnibus per me vobis supra promissis firmiter cum eciam dicto pacto tenebunt, et qui etc., me et illorum insolidum tenebit.

Ad hec nos dicti Franciscus Almeda et Anthonius Sitar, fideiussores predicti, hiis presentes, landantes, etc., acceptantes sponte onus

dicte fideiussionis, etc., gratis etc., convenimus et promittimus vobis dicto domino Francisco Duran, hiis presenti, quod nos, una cum dicto Iacobo Porra, principalem nostro et sine eo, ac insolidum, de predictis plura vobis supra cum dicto pacto et precio promissis et non alias firmiter tenebimur, et quilibet unum insolidum tenebitur preterea, tam principalis quam fideiussor, promittimus super predictis non firmare ius, etc., sub pena .L. solidos barchinonensis, etc., qua pena, etc., de qua, etc., que tocians, etc., tercium Curie, etc., qua soluta, etc., nihilominus, etc.

Et pro hiis complendis, etc., tam principalis, quam fideiussores, obligamus vobis omnia et singula bona nostra et cuiuslibet nostrum insolidum, mobilia et immobilia, etc., reis large, etc., et beneficio novarum constitutionum, etc., epistole divi Adriani et consuetudine Barchinone loquenti de duobus vel pluribus insolidum se obligantibus; et nos dicti fideiussores renunciamus legi de fideiussoribus, etc., et legi quod prius conveniatur, etc., et omnes alii legi, etc., et foro meo proprio, etc., submittentes nos et bona nostra et cuiuslibet nostrum insolidum, foro, etc., honorabili vicarii vel baiuli Barchinone, et ulterius, etc., cum facultate variandi, etc.

Renunciamus etiam quod ad hec legi se convenerit, de iurisdiccio ne omnium iudicium et iuri, etc. homini alii uri, etc., et nihilominus facimus et firmamus scripturam terci iu libris terciorum Curie dicti honorabili vicari vel baiuli Barchinone, et alterius, etc., pro qua obligamus, tam principalis quam fideiussores, personas et bona nostra et cuiuslibet nostrum insolidum, mobilia et immobilia, etc., cui, etc., et cum constitutione procuratorem assueta, etc., et ut predicta iuramus omnes.

Testes sunt: Ioannes Capdevila, iuvenis laborator presentis ville de Rippis, et Bernardus Pecull, ferri faber loci de Pi, terre Confluentis.

Item, alio instrumento, dictus Iacobus Porra firmavit instrumentum indemnitatis dictis Francisco Almeda et Antonio Sitjar, fideiussoribus, presentibus, ... in omni casu restituere, solvere et satisfacere eis dampna et missiones, et totum id quicquid et quantum ratione dicte fideiussionis pacti fuerint, necnon etiam quod hinc ad diem sive festum sancti Ioannis mensis iunii, proxime venturis, *los traurà indempnes de la dita fermansa, ho que dits Almeda y Sitar l'on pugan forsar en virtut del present acte*, et predicta attendere et complere promittit sine dilaciones, etc., Fiat large notata tercii obligatione persone et bonorum dicti Porra et cum iuramento, etc.

Testes sunt proxime dicte.

AHPB, Joan Bernich, notari de la vila de Ribes, man. 17, any 1624, f. 26 v.º. Document citat per MADURELL MARIMON. *Fargues antigues...*, p. 258.

Ribes, 13 abril 1624.

Die decima tertia apprillis, anno .M.D.C.XX.III.

Ego Iacobus Bonzom y Maioral, agricola parrochie sancti Marcelli de Planes, Vallis de Toses, Baronie de Mataplana, diocesis ur-gellensis, attendens et considerans:

Que ab acte rebut y testificat en poder de mossèn Joan Bernich, notari de la present vila de Ribes, devall scrit, ha 18 del mes de juny any 1623, haver jo juntament ab Jaume Porra, fargaire, arrendada per temps de tres anys, qui han comensat a córrer lo dia y festa de sant Joan de Juny de dit any 1623 en avant, de Elena Sant Miquel, viuda relictà de Pere Sant Miquel, quondam, de la present vila de Ribes, com ha senyora y majora potent y usufructuària de la heretat y béns que foren del dit Pere sant Miquel, quondam, son marit, en dit nom, tota íntegrament aquella farga de fargar ferro, scituada y construïda en la parròquia de Sant Vicens de Planoles, la qual dit Sant Miquel y vui de la viuda, tenen y possehexen en dita parròquia, per sos justos y legítims títols, juntament ab tots los maners e obras de maners, la part y meitat de aquells que dit Sant Miquel, y vui de la viuda, te mitgerament ab lo senyor Pere de Solanell, scituats en lo lloc dit a Farreras, y assò per preu de quatre quintars de ferro per cada semmana, pagadors lo dissapte de quiscuna semmana, y també ab altres y certs pactes y condicions contenguts en lo dit acte de arrendament, als quals me referesc.

Y attenent y considerant, que los dits Jaume Porra, mon company, per sas certes raons y causes, y per rahó de sos inconvenients y menesters, ha dexada la dita sua part la meitat que tenia junt ab mi en lo dit arrendament de dita farga y maners de dita Sant Miquela, y axí avuy ésser estat dit arrendament de dita farga y maners, y ser obligats en lo dit acte de arrendament los dos *insolidum*, ço és, lo un per lo altre acte propri sol de mi dit Jaume Bonzom y Maioral.

E per quant jo dit Bonzom, no tinc la suficiència ni possibilitat, ni lo menester, y axí no ... ni m'és lícit ni permés, sinò es en gran dany y detriment de ma casa i béns, poder continuar jo assolés y a gastos meus propis, sols lo dit arrendament de dita farga, per raó dels grans gastos que s'offerexen cada semmana en dita farga.

Y axí me ha aparegut a mi més util y profit, fer lo present acte de acullenia y acullir al dit arrendament a les persones devall scrites que jo no assolés continuar lo dit arrendament.

Y axí de mon grat y certa sciència, per lo temps de dos anys, qui comensaran a córrer lo dia y festa de Sant Joan del mes de juny, próxim vinent, en avant, restants del dit arrendament a mi ja dit

Porra fet per dita Sant Miquela viuda, ab los pactes, emperò devall scrits y no sens aquells, acullo y fas acullensa a vosaltres Francesch Porra y Joan Pau Porra, pare y fill fargaires, habitants al present en la farga de Rocas Blancas, assi presents y devalls acceptants, en tot lo dalt dit calendat arrendament a mi dit Bonzom y a Jaume Porra fet y fermat per dita Elena Sant Miquela, viuda, de dita farga de fargar ferro, scituada en dita parròchia de Planoles, Vall de Ribes, junctament ab tots los maners y bocas de maners, e o meitat de aquells scituats [al] lloc dit a Farreras, llargament en dit acte de arrendament designats, la qual acullensa fas jo dit Jaume Bonzom, als dits pare y fill Porrans de dita farga y maners, ab los pactes y condicions següents:

Et primo, ab lo pacte que dits pare y fill Porrans, hajen y sien tinguts y obligats en servir, attendre y cumplir, tots los pactes en los quals jo dit Bonzom sie tingut y obligat de servir y cumplir, posats y pactats ab lo dit acte de arrendament fet per dita Sant Miquela, viuda, si y conforme ab dic acte de arrendament llargament estan contenguts, ço és, en lo que tocarà per la llur part e o meitat, y no més.

Item ab pacte que si bé los dits pare y fill Porrans sien tinguts y obligats de entrar y estar per la llur part e o meitat en la extima de dita farga, axí en lo que disminuirà, com en lo que augmentarà, ço es, que lo dit dia de Sant Joan, que entraran en la dita meitat de dit arrendament, se haia de extimar la dita farga, y del dit dia en enllà, haian de estar dits Porrans, axí en lo que disminuirà dita farga, com en lo que millorarà, ço es, per llur part en la meitat de tot.

Item, ab pacte que dits pare y fill Porrans, y la llur part e o meitat, axi bé sien tinguts y obligats a llurs propis gastos y despeses, de provehir en dita farga, tot lo carbó que serà obs y menester per fer treballar dita farga, fent fer aquell y ferlo aportar dins dita farga, tot a llurs propis gastos y despeses.

Item, ab pacte que jo dit Jaume Bonzom, per ma part la meitat sie tingut y obligat a mos propis gastos y despeses, de provehir en dita farga tota la mena serà obs y menester per lo fer treballar dita farga, fent traure aquella dels maners y ferla aportar en dita farga, tot a mos propis gastos y despeses.

Y més, ultra de dita mena, sie obligat en pagar quiscuna semana tota la soldada de tots los fargaires que son obs y menester per lo fer treballar dita farga.

Y més, ultra de dit, sie tingut y obligat, a mos propis gastos y despeses, en pagar quiscuna semana, ço és, lo dissapte de quiscuna semana, a dita viuda Sant Miquela, lo preu del dit arrendament que son quatre quintars [de] ferro cada semana.

Item, ab pacte que per rahó dels recuits se faran entre lo any y obs de coura la mena, per causa de fer bon ferro, jo dit Maioral sie tingut y obligat en donar y pagar a dits pare y fill Porrans, per

adiutori del carbó que dits Porrans gastaran y posaran per lo fer dits recuits y coura dita mena, quatre reals cada semmana, treball o no treball dita farga.

Item, ab pacte que en cas durant dit temps dita farga dexava de treballar per falta de que dits Porrans no tinguessen lo degut compliment del carbó y proveida del carbó necessari per poder treballar, que en tal cas dits Porrans sien obligats, a llurs propis gastos, de pagar tota la renda de dits quatre quintars de ferro per cada semmana y tota la soldada de tots los fargaires y demés gastos se faran del temps starà dita farga de treballar y falta de dit carbó.

Y axi mateix, si dita farga, durant dit temps, dexava de treballar per falta de mena, ço es, que jo dit Bonzom, no tingués provehida dita farga, que axi be en tal cas, jo dit Maioral haia de pagar tota la dita renda y soldadas de fargaires y demés gastos se offeriran del temps estarà dita farga de treballar per dita falta de mena, y en tal cas pugan també los dits pare y fill Porrans fer treballar dita farga a compte llur propi, fent anar cercar dita mena a llur compte, sens que dit Maioral tinga ningun profit en lo ferro que's farà en dita farga, fins y a tant que dit Maioral tinga provisió de dita mena en dita farga.

Item, ab pacte que si be que jo dit Maioral sie tingut y obligat en pagar quiscuna semmana tota la soldada de tots los fargaires que treballaran en dita farga, ab tot vull y consento, que dits pare y fill Porrans sien los amos de conduir y llogar los fargaires, picamenas y demés mossos de treball que sien obs per lo fer treballar dita farga, no excedint emperò en donarlos mes de les soldades ordinàries que quant ho fessen dits Porrans, so haian de pagar lo que excederan.

Item, ab pacte que tots los demés gastos que's faran y se esdevindran fer en dita farga, durant dit temps, així de aines que s'espallian com altres, se haia de pagar tot mitgerament entre dits pare y fill Porrans y Maioral.

Item, ab pacte que tot lo ferro que durant dit temps se farà y's fabricarà en dita farga quiscuna semmana, ho poc ho molt sie, se haia de partir igualment entre dites parts, fentne de tot dues parts, una per quiscuna, ço es, una per dits pare y fill Porrans y altre per dit Jaume Bonzom.

Item, ab pacte que en cas jo dit Jaume Bonzom no pagava quiscuna semmana la dita renda, lo preu del dit arrendament dels dits quatre quintars de ferro per cada semmana a dita Sant Miquela, que en tal cas, vull y consento que dits pare y fill Porrans, de llur pròpia autoritat y sens assistència de official ni persona alguna de justícia, se pugan aturar y vers si retenir per pagar dita renda de dits quatre quintars de ferro cada semmana, consemblants quatre quintars de ferro de la part e o meitat que quiscuna semmana y em tocara a mi dit ferro se farà en dita farga.

Item, ab pacte que sempre y quant jo dit Maioral haia de do-

nar a portar la dita mena des del maner a la dita farga a altri, ço és, que jo no m'ò puga guanyar ab mon bestiar, que en tal cas ne haia de donar la fadiga a dits pare y fill Porrans si voldran aportar dita mena, pagantlos jo lo port acostumat de un real per càrrega des del maner a la farga, y en tal cas sien dits Porrans preferits a qualsevol altre persona.

Item, ab pacte que dits pare y fill Porrans lo dit dia, que comensarà dita acullensa, ço és, lo dia y festa de Sant Joan de juny pròxim, sien tinguts y obligats en donar y pagar a dit Jaume Bonzom, per adiutori del que la dita farga y ornaments y aynes d'ella hauran disminuït, so és, del temps dit Maioral l'a tinguda ab lo dit Jaume Porra, fins dit dia de Sant Joan pròxim, dita farga per llur comte, deu ducats, valents dotze reals de argent per quiscun ducat, y lo demés constarà haver risminuït, ho poc ho molt, sia feta dita extima fins lo dia de Sant Joan pròxim, dit Maioral a sos propis gastos, sie tingut y obligat en pagarho.

Item, que jo dit Jaume Bonzom, prometo que durant dit temps, no trauré a dits pare y fill Porrans de dita acullensa per raó de maior ni menor comoditat, ni per ninguna causa o rahó.

E axí, dites parts, ço és, dit Jaume Bonzom y Maioral, de una part; y dits Francisco Porra y Joan Porra, pare y fill, de part altre, assí presents, acceptant dita acullensa a dits Porrans feta per dit Jaume Bonzom, convenen y en bona fe prometen, la una part a l'altre y endessemps, que attendran, servaran y cumpliran tots los pactes sobredits, ço és, quiscú per sa part, en quant a quiscú d'ells toca, servir, attendre y cumplir y contra aquells no faran ni vindran en ningun temps per ninguna causa o rahó.

E axí be, totes les demés coses sobredits attendran y servaran sens dilació ni scusa alguna, ab pena de ters y salari de procurador dins de la present vila de Ribes, sinc sous y fora de aquella deu sous, per quiscun dia, ultra dels quals, prometen, la una part a l'altra, restituir y tornar, totes y sengles missions y despeses, de les quals ne sie creguda quiscuna part, de sa sola e simple paraula.

Més avant prometen de no fermar de dret ni de allegar guiatge, sots pena de sinquanta sous, per les quals coses attendre y cumplir, ne obligan la una part a l'altre y endessemps, tots y sengles béns llurs y de quiscú d'ells assoles, mobles e immobles, haguts y per haver, ab totes renunciacions necessàries, axi de propri for com altres, ab submissió del for y cort del magnífich veguer de Barcelona, ho de altre qualsevol for y cort, ecclesiàstica ho secular, ab facultat de variar y ab scriptura de ters que'n fan y fermen dites parts en dits corts, per la qual ne obligan, la una part a l'altra y endessemps, personas y béns llurs y de quiscú d'ells assoles, mobles e immobles, haguts y per haver y ab constitució de procurador acostumada y ab jurament llargament, que'n presten dites parts a Nostre Senyor Deu y a sos Quatre Sants Evangelis.

Testes sunt: Ioannes Nuricius Poc, agricola parrochie Sancti Vi-

cenci de Planoles, Vallis Ripparum et Ioannes Audenilius Pex, mæronus parrochie de Caraps, Vallis Ripparum.

AHPB, Joan Bernich, notari de la vila de Ribes, man. 17, any 1624, f. 43 v.º. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 258.

5

Ribes, 13 abril 1624.

Dicto die [3 abril 1624] et incontinenti.

Ego Iacobus Bonzom y Maioral, agricola parrochie Sancte Marcelli de Planes, Vallis de Toses, Baronie de Mataplana, diocesis Urgellensis, attendens et considerant vosaltres Francesc Porra y Joan Porra, pare y fill, fargaires, ésser en lo dia present pagadors y principals obligats per mi y per mon compte, en la cantitat de cent quoranta quatre lliures y tretse sous barcelonines, las quals jo dit Bonzom, dec y estic obligat en donar y pagar en las personas devall scrites y següents:

Et primo, al discret mossèn Francesc Duran, notari de la vila de Ripoll, en 93 lliures, 17 sous barcelonines, a compliment de la paga de aquelles 311 lliures, 1 sou, que jo dit Bonzom, li havia confessades deure, ab acte de debitori, rebut en poder de mossèn Joseph Illa, notari de dita vila de Ripoll, a 7 de janer prop passat, com la demés cantitat per compliment de paga de dites 31 lliures, 1 sou, jo dit Bonzom haia lo dia resent pagada a dit mossèn Duran, ab lo preu de sinc matxos embastats y differentes pels, que lo dit mossèn Duran, lo dia present me te comprats, haguts y rebuts en totes ses voluntats, en presència del notari y testimonis devall scrits, per lo preu de cent quoranta sinc ducats valents dotze reals de argent per ducat.

Item, ha Pere Mas, paraire de dita vila de Ripoll, en 28 lliures, 16 sous barcelonines, a compliment de paga del preu de un matxo, que jo dit Bonzom li tenia comprat ab acte de debitori rebut, etc.

Item a Miquel Capdevila, de dita vila de Ripoll, en 22 lliures barcelonines, també per compliment de paga de altre matxo li tenia comprat, ab acte de debitori rebut, etc. Les quals cantitats sobredites juntes, prenen suma de dites cent quoranta quatre lliures y tretse sous, la qual cantitat com per vosaltres, dits pare y fill Porrans, serà als predits creadors o a quiscun d'ells pagada y satisfeta, vull y consento que succehiau axí en la prioritat de temps y prioritat de dret, y demés drets y accions que los predits mossèn Duran, Mas y Capdevila tenen y a ells y a quiscun d'ells los competex vers

y contra de mi, dit Maioral, per raó de dits actes de debitoris per mi a ells y a quiscun d'ells fermats de la quantitat sobredita, dels quals creadors y quiscun d'ells sian tinguts y obligats, vosaltres, dits pare y fill Porrans, en cobrar àpoca de rebuda de la solució de dites quantitats per tuició vostra.

Y axí de grat y certa sciència mia, jo dit Jaume Bonzom y Maioral, convinc y en bona fe prometo a vosaltres, dits pare y fill Porrans, assí presents, y als vostres que jo vos donaré y pagaré dita quantitat de 144 lliures, 13 sous, barcelonines, per vosaltres als dits creadors per mi y per mon compte pagades en lo modo y forma y per los terminis y pagas següents, ço es, quinze reals cada setmana, ço es, lo dissapte de quiscuna setmana, comensant a fer la primera paga lo dissapte primer de la primera setmana que dits pare y fill Porrans entraran mitgerament en lo arrendament de la farga de Planoles ab mi dit Maioral, y axí de allí al devant, quiscun dissapte de la setmana, consemblants quinze reals fins y a tant íntegrament las dites 144 lliures, 13 sous sien per mi, dit Maioral, a vosaltres íntegrament pagades y satisfetes, volent y consentint jo dit Maioral que per la solució e paga de dits quinze reals per cada setmana, vosaltres, dits pare y fill Porrans, pugau de vostra pròpia auctoritat y sens assistència ni intervenció de official, ministre algú de justícia, pendre ferro de la part e o meitat del ferro que a mi me serà, tocarà y spectarà quiscuna setmana en dita farga de Planoles, fins a dita quantitat dels dits quinze reals.

Y vull, axí be y consento, que si acas jo dit Maioral no vos donava y pagava quiscun dissapte de la setmana, dits quinze reals de comptants, axi que vosaltres dits pare y fill Porrans haguessen de pendre ferro per pagarvos en aquells, que en tal cas dits Porrans pogan pendre lo dit ferro fins a dita quantitat de dits quinze reals, extimat a un real manco per quintar del preu corrent que's vendrà en dita farga de Planoles, quiscuna setmana, entès emperò que jo dit Maioral, pugua y me sia lícit, si acas tinc comoditat y possibilitat en lo discurs del dit temps de poder pagar a dits Porrans, tota la dita quantitat junta, ho lo que constarà ésserlos jo restat deutor lo dia los voldré pagar de tot. Y també vull y consento, jo dit Maioral, y prometo a vosaltres dits pare y fill Porrans, que si acas en lo discurs del temps vosaltres me dexareu alguna quantitat de dinés, ho ab mercaderia, ho altrament, jo vos seré deutor en alguna quantitat, poca o molta sia, que per la solució y paga de dita quantitat que jo dit Maioral deuré, dits pare y fill Porrans, se pogan axí be pendre ferro de la part, e o meitat, tocarà a dit Maioral, extimat també a un real manco del preu corrent, se vendrà quiscuna setmana en dita farga y pagarse dits Porrans en la quantitat que dit Maioral los serà deutor.

Et predicta omnia et singula attendere, servare et complere promitto ego, dictus Iacobus Bonzom y Maioral, sine dilacione, etc... Et ei, etc., pena tercii, etc., cum salario procuratoris intus presentem villam de Rippis, -V. solidos; et extra eandem .X. solidos bar-

chinonenses pro quolibet die, etc., ultra quos, etc., promitto restituere missiones, etc., super quibus, etc., Credatur, etc., preterea promitto super predictis non firmare ius, etc., sub pena .L. solidos barchinonensis, etc., qua pena, etc., de quaque tociens, etc., tercium curie, etc., qua soluta, etc., nihilominus, etc. Et pro hiis complendis obligo vobis specialiter et expresse hypotheco de presenti et in omni casu omnes mulos sive *matxos* cum eorum *arreus* y *gorniments*, quas ego de presente habeo in posse meo et in futurum habebō ad opus defferendi menas in dicta farga, necnon eciam omnem quarumcumque summan de *menas* y *demés cabals que jo dit Maioral tinga y per avant tindrè, axi en la plassa de dita farga de Planoles, com fora de aquella*, necnom eciam totam partem meam sive medietatem de tot lo ferro que a mi quiscuna *semmana serà, tocant, per ma part en la farga, ço és, senyal per senyal.*

Que omnia in omni casu cessate solucionis, constituo me pro vobis precario, nomine, tenere et possidere seu quasi, etc. Fiat specialiter obligacio large et generaliter sine periudicio dicte specialis obligationes, etc., Obligo vobis, omnia et singula alia bona mea, mobilia et immobilia, etc. Renuncio, large, etc., et legi dicenti: quod prius transeundo sit per specialiter quare generaliter obligata, etc., et alii dicenti:... dici potest creditur de speciali hypoteca sibi satisfacere manus ad alia non se tendat, immo eciam foro meo proprio, etc., submittens me et bona mea foro, etc., honorabili vicarii vel baiuli Barchinone et alterius, etc., cum facultate variandi, etc. Renuncio eciam quo ad hec legi si convenerit de iurisdiccione omnium iudicium et iuri, etc., et omni alii iuri, etc. Et nihilominus facio et firmo scripturam tercii in libris terciorum Curie dicti honorabili vicarii vel baiuli Barchinone et alterius, etc., pro qua obligo personam et omnia et singula bona mea, mobilia et immobilia, etc., cui, etc., et cum constitutione procuratorum assuete, etc., et iuramento, etc.,

Testes sunt: Ioannes Nuricius Poc, agricola parrochie sancti Vicencii a Planolis et Ioannes Audenisius Pex, maneronus parrochie de Caraps, Vallis Riparum.

Item, alio instrumento dicti Franciscus Porra et Ioannes Paulus Porra, pater et filius, ferri fabri, habitatores in farga de Rocas Blancas, prometen de donar y pagar les sobredites cantitats, prenants summa entre totes juntes de dites 144 lliures, 13 sous, barcelonines, per compte del dit Jaume Bonzom y Maioral a les persones sobredites y a quiscuna d'elles.

Y en cas per aquelles ho alguna d'elles vinguessen despeses, com sia lo dit Jaume Bonzoms prometen de pagarlas y reffer y esmenar al dit Jaume Bonzom tot lo que ell ne patirà. Per las quals coses atendre y cumplir, los dits pare y fill Porrans, ne obligan al dit Jaume Bonzom, tots y sengles béns llurs, y de quiscun d'ells assolés, mobles e immobles, haguts y per haver, ab totes restitucions necessàries y ab jurament llargament.

La present emperò promesa, fan, ab pacte y condició y sempre

que per part de Elena Sant Miquela, viuda, senyora vuy de dita farga de Planoles, los serà alcansada y obtindran llicència del senyor Duc de Alba, e o de sos ministres y officials, y poder ells carbonar y traure carbons dels boscs de la Vall de Toses, y en quant dita llicència no s'els concedesca, dits pare y fill Porrans, no entenen ni volen ser obligats en cosa alguna ni entrar pagadors en dita cantitat, ni tampoc entrar en cosa alguna del arrendament de dita farga.

Testes sunt proxime dicti.

Nota marginal. Die 13 novembris 1626, huiusmodi debitorium fuit cancellatum et annullatum, de voluntate dicti Ioannis Pauli Porra, ferri fabri, eo quia fuit satisfactus in iudicii 144 libras, 13 solidos, receptis, realiter et de facto, ad meas omnimodas voluntates. Ita est taliter etc.

Testes sunt: magnificus Franciscus de Pastors, burgensi ville de Rippis et Petrus Bonzom, iuvenis agricola loci de Planoles.

AHPB, Joan Bernich, notari de la vila de Ribes, manual 17, any 1624, f. 41 v.º. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 260.

6

Ribes, 2 juny 1624.

Dicto die [2 juny 1624]

Nos Petrus de Solanell, domicellus in presenti villa de Rippis, diocesis Urgellensis domiciliatus, ex una; et Franciscus Porra et Ioannes Paulus Porra, pater et filius, ferri fabri sive *fargaires*, habitatores in farga fargandi ferrum, scita et constructa loco dicto a Rocas Blancas, dicti Petri de Solanell et arrendatores dicte *fargue* per tempus quod finivit die 26 mensis maii proxime elapsi, partibus ex altera.

Attenent y considerant dites parts, que ab acte rebut y testifficat en poder de mossèn Jaume de Pastors, quondam notari de la present vila de Ribes, ha 28 de febrer 1622, jo dit Pere de Solanell haver arrendada la dita farga de Rocas Blancas y aynes d'ella, axi de fusta com de ferro, a vosaltres dits pare y fill Porrans, per temps de dos anys, los quals han ja finit y acabat a 26 de maig proppasat, lo qual arrendament, y, entre altres, està pactat que vosaltres dits pare y fills Porrans, haguesieu de pendre la dita farga, y tots ornaments y aynes de aquella ab extima, a effecte que en la fi del temps de dit arrendament fosieu obligats en tornarla dexar ab la matexa valor, preu y estima, si y conforme eran lo dia la preniau, y en cas en dita fi fossen en alguna cosa deteriorades y valguessen manco preu del que valian lo dit dia las preniau, vosaltres, dits Porrans, ho haguesiu de

pagar y satisfacer a mi dit Solanell. Y també si acas las haviau a millorarles, que jo dit Solanell vos hagués de pagar dites millores.

E com lo dit temps de dit arrendament sie finit, y jo, dit Solanell, havia arrendada dita farga a altri, ço es, a Damià Bala, y axí vosaltres, dits pare y fill Porrans, siau obligats en restituirme dita farga fargant y tots ornaments de aquella, axí de fusta com de ferro, ab la extima y preu y valor las prengueren conforme apar ab acte de l'estima rebut en poder de mi Joan Bernic, notari devall scrit, ha quatre del mes de maig any mil sis cents y vint, y ço per a fer dita extima y saber si dites coses son deteriorades ho millorades de preu, de consentiment de dites dues partes, ço és, dit senyor Solanell e o per ell y en nom y lloc seu mossèn Pere Coma, studiant procuri seu segons diu, de una part; y dits pare y fill Porrans, de part altre elegexan y anomenan en extimadors per a fer la deguda extima y evaluació de dita farga y ornaments y aynes d'ella, axí de fusta com de ferro, a Joan Miquel Parxeta, mestre de fargas del lloc de Eyna, terra de Cerdanya, y a Francesc Jera, fargaire habitant en lo lloch de Planoles, Vall de Ribes, assi present, convenint y en bona fé prometent dites parts, ço és, la una part a l'altre que sots la pena de cent ducats aplicadora la meitat a la part obedient, y l'altra meitat al official ho Cort executant, que aprovaran y lloaran y tindran per ferm y agradable tot ço y quant per los dits dos extimadors elegits acerca dita extima serà fet y extimat, no faran ni vindran en ningun temps per ninguna causa ho rahó, per la qual pena, missions y despeses ne obligan la una part a l'altre y endessemps, tots y sengles béns llurs y de quiscu d'ells a soles, mobles e immobles haguts y per haver y ab jurament llargament.

Testes sunt: Ioannes Ponter, botigerius pannorum, presentis ville de Rippis, et Raimundus Mata, mulio dicte fargue de Rocas Blancas.

Exinde vero dicti die et anno, et paulo post et quasi incontinenti, dicti Ioannis Michael Parxeta, magister fargarum dicti loci de Eina, terre Ceritanie, et Franciscus Jera, ferri faber, extimatores electi et nominati ad infrascripta commanda, volentes, ut dixerunt, ubi facultate et potestate eis, ut predicitur, attributa per dictos dominum Petrum de Solanell, ex una; et Franciscum Porra et Ioannem Paulum Porra, ferri fabros, partibus ex altera, cum dicto et superius inserto eleccionis et nominacionis instrumento, extimarunt dictam fargam fargandi ferrum de Rocas Blancas et omnia ornamenta eiusdem, tam fustea quam ferrea in ea reperta in modum sequentem:

Extima e o memorial de les coses que nosaltres Joan Miquel Parxeta, mestre de fargas del lloc de Eyna y Francesc Jera, fargaire, extimadors elegits havem estimades en la farga de Rocas Blancas, trobades dins de dita farga.

Primo: extimata la roda del mall al que es vuy, ab tots sos gorniments, en deu ducats: 10 ducats.

Item, extimam lo torment de la roda del mall al que es vuy, en

trènta reals, compresos los adobs que dits Porran y han fet: 2 ducats y mix.

Item, extimam lo seitre ab los boltu al que es vuy, en onse ducats: 11 ducats.

Item, extimam los socs del mall al que son vuy, en nou ducats: 9 ducats.

Item, extimam las canals del mall y de la roda de las manxas, al que son vuy, en onze ducats: 11 ducats.

Item, extimam la roda de les manxas, al que es vuy, en vuyt ducats: 8 ducats.

Item, extimam los turments de la roda de les manxas, en trenta reals: 2 ducats y mix.

Item, extimam lo cadaibre del mall ab tots sos gorniments y ferramentas y respalmas, al que es vuy, en tretse ducats: 13 ducats.

Y per los adobs que dits Porrans han fet en dita cadaibre del mall, sien cobradores de dit senyor Solanell, un ducat.

Item, extimam la cadaibre de les manxas ab tots sos gorniments y ferramentas, al que es vuy, en tretse ducats: 13 ducats.

Item, extimam las banquetes de les manxas, al que son vuy, en un ducat: 1 ducat.

Y per lo que han disminuït del temps dits Porrans se son servits, que paguian dits Porrans a dit Solanell, vuy reals.

Item, extimam las didas y carcanyols de les manxas, al que son vuy, en: ducats 6 reals.

Item, extimam las botas per dita farga, al que es vuy, en dotse ducats: 12 ducats.

Item, extimam lo cubert de dita farga per lo que es vuy, per ser molt espallat y dirruït; y la biga devant del foc, cremada; y altre biga dita la comunera, pudrida; y la jassa dessobra la paret, també tota pudrida; y haverse dites fustes fer noves, en setse ducats: 16 ducats.

Y per lo que dits Porrans se son servits de dit cubert, que paguian a dit senyor Solanell, sinc ducats, y que las parets que son espallades en dita farga, dit senyor Solanell las haia de tornar fer y adobar a sos propis gastos.

Item, extimam lo mall bo.

Y perquè dits Porrans se son servits de dit mall, que paguian a dit Solanell, tres ducats.

Item, extimam la pedra del mall. bona.

Item, lo asseri bo.

Item, la boga bona.

Y per lo que dits Porrans se son servits de dita boga que paguian a dit Solanell, un ducat.

Item, extimam la dema bona.

Item, extimam lo foc ab lo bateyrol y banquetes, tot bó.

Y per tot lo ferro que dits Porrans tenen y han posat en dit foc,

que son tres llateyrols y duas planxas, que dit Solanell pac a dits Porrans, setse reals.

Item, las tenallas de lligar lo ferro, bonas.

Item, las tenallas de donar ensima, bonas.

Item, las tenallas de calfar los troncarets, bonas.

Item, duas mollas d'estrènyer las massas, fas unas son bonas y las altres dolentas.

Item, una massa de ferro, bona.

Item, duas vergellas de ferro, una grossa, altre xica, bonas.

Item unas tenallas de calfar los lligams, bonas.

Item, una pala de ferro de llensar mena al foc.

Item, unas tenallas de calfar los trunquers, bonas.

Item, tres martells.

Item, una romana de pesar ferro ab la cabra de ferro.

Item, tres raspons.

Item, las curbetes.

Item, altres tenalles xicas.

Item, duas picassas, una d'estellar los masses, altre lo ferro.

Item, altres tenallas de donar ensima alts troncarets.

Item, altres tenallas xicas de adressar las massuquetes.

Item, lo adressador del ferro es un masset de ferro.

Item, extimam las manxas y als cuiros, fust[s] y ferramentes, y ab tots sos gorniments axí de fusta com de ferro, al que son vuy, en vint y sinc ducats: 25 ducats.

Que omnia et singula ornamenta supradicta et ad dictam fargam expectancia, et in ea de presenti reperta et existencia, tam fustea quam ferrea, fuerunt per nos dictos Ioannem Michaellem Parxeta et Franciscum Jera, extimatores, ut supradicitur, electos, extimata et evaluata in modum predictum, asserentes et iurantes per Dominum Deum et eius Sancta Quattuor Evangelia, manibus nostris et utriusque nostrum corporaliter tactis, in manibus et posse meis Ioannis Bernich, notarii infrascripti, tanquem publice et autentice persone recipientis predicta omnia et singula ornamenta, tam fustea quam ferrea, superius late descripta et continuata esse et reperiri de presenti intus dictam fargam de Rocas Blancas dicti Solanell, eaque et unum quamquem illorum attingere et valere precium, prout supra in unoquoque partio sive. Item, sunt vel fuerunt pro precio aprecia-ta et extimata, de quibus etc...

Et incontinenti dictus dominus Petrus Coma, studens, nomine procuratorio, ut dixit, dicti domini Petri de Solanell, principali suo, firmavit apocham de recepto dictis patri et filio Porrans, hiis presentibus, de dicta farga fargandi ferrum, scita in dicto loco de Rocas Blancas, farga fargant necnon, et dedistis et superius insertis ornamentu eiusdem fargue et in ea repertis et existentibus, tam fusteis quam ferreis, prout fuerunt per dictos extimatores electos supra extimata, necnon eciam et de domo scita aute dictam fargam per tra-

dicionem, clausuram dicti domus per dictos Porrans sibi dicto Coma, dicto nomine, de presenti factam.

Que omnia confessus fuit habuisse et recipisse a dictis Porrans, realiter et de facto, de presenti in presencia notarii et testicum infrascriptorum. Et ideo in testimonium premissorum fecit presenti apoche instrumentum de recepto, etc.

Testes sunt proxime dicti.

Et nihilominus incontinenti me notario et testibus iamdictis et infrascriptis presentibus, eciam presentibus et intervenientibus dictis Ioanne Michaelae Parxeta et Francisco Jera, extimatoribus predictis, dictis pater et filius Porrans, devenerunt ad bonum, verum, rectum, iustum finale et legale computum, ac veridicam rationem cum dicto domino Petro Coma, nomine procuratorio predicto dicti domini Petri de Solanell, de et super diminutione aut melioramento dicte fargee y si dita farga havia millorat y disminuit.

Y axí havent mirat lo valor y preu o preus de la extima primera, ço és, de quant dits Porrans entraren en dita farga, rebuda de poder de mi dit Bernic, notari a 4 de maig de 1620, y mirats los preus de la present extima y comptat lo que la una part ha de reffer y restituir a l'altre conforma raona dita y present extima.

Y també lo que dit Porrans havian gastat per adobar lo cap de l'escala y grixia y altres coses de la casa, es stat trobat los dits pare y fill Porrans, esser restats debtors a dit senyor Pere de Solanell, per haver dita farga y ornaments d'ella disminuit y no augmentat, la summa de trenta un ducat y mix, valents dotze reals de argent per ducat, la qual cantitat de dits 31 ducats y mix, convenen y en bona fe prometen, dits pare i fill Porrans, que donaran y pagaran a dit senyor Solanell d'essí y per lo present y corrent mes de juny, sens dilació ni scusa, ab salari de procurador acostumat, y ab totes renunciacions necessàries y ab scriptura de terç, obligació de llurs persones y béns y de quiscun d'ells a soles, mobles e immobles e ab jurament llargament.

Testes sunt proxime dicti: Ioannes Ponter, botigerius et Raimundus Mata, mulio.

Nota marginal. Die 3 iulii 1624, huiusmodi debitorium fuit cancellatum de voluntate dicti domini Petri de Solanell, eo quia fuit satisfactus in dictis 31 ducatis cum dimidio, receptis de presenti numerando, realiter et de facto, in presencia notarium et testium infrascriptorum. Ita et taliter, etc.

Testes sunt: Ioannes Ponter, botigerius et Franciscus Turró, famulus dicti domini Petri de Solanell.

AHPB, Joan Bernich, notari de la vila de Ribes, llig. 1, man. 17, any 1624, f. 75.
Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 261.

Ribes, 2 juny 1624.

Dicto die [2 juny 1624]

Ego Damianus Bala, ferri faber sive *fargaire*, habens arrendamentum mihi factum per vos magnificum Petrum de Solanell, domicellum in presenti ville de Rippis, diocesis Urgellensis, domiciliatum, de tota illa *farga* vestra fargandi ferrum, scita et constructa in loco dicto a Rocas Blancas et ornamentis eiusdem fusteis et ferreis, et de domo eiusdem fargue, prout de dicto arrendamento constat instrumento recepto penes dominum Honofrium Pont, notarium ville Rivipulli, die et anno, predicto nomine.

Gratis, etc. Confiteor et recognosco vobis dicto magnifico Petro de Solanell, domicello, licet absenti et notario, etc. quod die presenti, realiter et de facto, ad meas omnimodas voluntates, per manus Petri Coma, studentis, procuris vestri asserti, deditis, tradidistis et liberatis mihi ego quem a vobis habuisse et recipisse confiteor, totam dictam vestram fargam fargandi ferrum, scitam in dicto loco de Rocas Blancas, necnon et omnia ornamenta eiusdem, tam fustea quam ferrea, ad dictam fargam pertinencia, *farga fargant*, eo, scilicet, precio et valore quibus sunt predicta omnia ornamenta dicte fargue, precio apreciata et extinata per extimatores inter vos dictum dominum Petrum de Solanell, ex una; et patrem et filium Porrans, ultimos dicte fargue arrendatores, die presenti, extimata et evaluata, cum instrumento alio recepto penes me Ioannem Bernic, notarium infrascriptum, die presenti.

Quamquidem extima per dictos extimatores die presenti de predictis ornamentis factam ego scerie presenti, laudo, approbo, ratifico et confirmo, et predictam fargam *farga fargant*, cum omnibus suis ornamentis et apparatus promitto in fine temporis dicti arrendamenti tradere et restituere vobis dicto domino Petro de Solanell eo precio, prout sunt supra, cum dicta extima die presenti facta, extimata, et evaluata, et alias eo modo quo sunt cum dicto arrendamenti instrumento, aliis vobis obnoxius et obligatus necnon eciam tradistis mihi die presenti claves dicti domus fargue. Et ideo renunciando, etc. In testimonium promissorum facio vobis de predictis apocham de receptis et cum iuramento.

Testes sunt: Ioannes Ponter, botigerius presentis ville de Rippis et Martinus Gatus, agricola, de parrochie de Pardines, Vallis Riparum.

8

Ribes, 3 juny 1624.

Die tertia mensis iunii anno predicto M.D.C. XX.III.

Nos Iacobus Bonzom y Mayoral, agricola parrochie Sancti Marcelli de Planes, Vallis de Toses, Baronie de Mataplana, diocesis Urgellensis, ex una; et Franciscus Porra et Ioannes Paulus Porra, pater et filius, ferri fabri sive *fargaires*, partibus ex altera.

Attenent y considerant, jo dit Jaume Bonzom y Maioral, tenir arrendada de Elena Sant Miquela, viuda relicta de Pere Sant Miquel, quondam de la vila de Ribes, juntament y mitgenament per yguals parts ab Jaume Porra, la farga de fargar ferro, scituada y construïda en los tèrmens de la parròchia de Planoles, Vall de Ribes, y aquella tenir en deguda extima y evaluació y tots los ornaments de aquella, conforme de dits actes de arrendament y extima, consta en poder de mi Joan Bernich, notari devall scrit.

Attenent, més avant, lo dit Jaume Porra, per sos inconvenients y certes causes haver dexada la dita sua part e o meytat del dit arrendament de dita farga, y per no haver jo tinguda ni tenir suficiència ni commoditat de poderlo continuar dit arrendament assolés, me ha paregut convenient d'entrar dits pare y fill Porrans a dit arrendament, ço és, la meitat conforme apar de dita acullensa ab altre acte rebut en poder de mi Joan Bernic, notari, dia y any etc., y ab certos pactes y condicions en lo dit acte de acullensa llargament continguts y especificats. Y entre altres pactes, està pactat que vosaltres, dits pare y fill Porrans, haiau d'entrar a la dita extima de dita farga. ço és, a la meitat del dia que comensareu, que serà del dia de Sant Joan pròxim del corrent mes de juny en avant, axí en lo que disminuirà dita farga, de dit dia de Sant Joan enllà, com també en lo que millorarà.

Y axi per saber si dita farga y ornaments de aquella ha disminuït ho millorat des del temps que dits Maioral y Jaume Porra la han tinguda mitgerament dita farga fins lo dia de vuy.

En las quals disminucions ho millores, dits pare y fill Porrans no entren ni son obligats, ni se obligan en res, si no es de vuy enllà, y axi per ser vuy la deguda extima de dita farga y ornaments de aquella, y per saber, com dit es, si haurà disminuït ho millorat del préu ho preus que dits Majoral y Porra la prengueren de mans de dita Sant Miquela.

Per ço, nosaltres, dits Bonzom y Maioral, de una part, y dits pare y fill Porrans, de part altre, de comú consentiment y voluntat, de una part y altre, elegim, cream y anomenam de y ab la present per extimadors y per fer la deguda extima de dita farga y orna-

ments, y aynes de aquella, axi de fusta com de ferro, a Joan Miquel Parxeta, mestre de fargas del lloc de Eyna, terra de Cerdanya, y a Francesc Jera, fargaire, habitant en dita parròquia de Planoles, assi present, donantlos plen poder y plena e libera facultat y potestat que dita farga y ornaments d'ella extimian, iuxta llur consciència, prometent dites parts que estaran, atindran y cumpliran y lloaran y approbaran tot lo que per dits dos extimadors acerca de dites coses sera fet y extimat. Y assò sots pena de sinquanta ducats que dites parts se imposen, aplicadora la meitat a la part obedient y l'altra meitat al official ho cort executant, per la qual pena, missions y despeses ne obligan la una part a l'altra, y endessemps, tots y sengles béns llurs y de quiscun d'ells, mobles e immobles, haguts y per haver y ab jurament llargament.

Testes sunt: Ioannes Bernich, minor dierum botigerius, et Franciscus Falzines y Canal, sutor ambo ville de Rippis, diocesis Urgelensis.

Exinde vero dictis die et anno et quasi incontinenti, dicti Ioannes Michael Parxeta, magister fargarum dicti loci de Eyna; et Franciscus Jera, ferri faber, extimatores electi et nominati, predictos Iacobum Bonzom y Maioral, et patrem et filium Porrans ad infrascripta extimanda, volentes, ut dixerunt, uti facultate et potestate eis predictas partes, ut predicitur, atributa cum dicto et superius inserto eleccionis instrumento, extimando dictam fargam fargandi ferrum, scitam in dictis terminis de Planolis, et omnia ornamenta eiusdem, tam fustea quam ferrea, et in ea de presenti reperta et inventa in modum sequentem:

Extima e o memorial de les coses que nosaltres Joan Miquel Parxeta, mestre de fargas del lloc de Eyna, y Francesc Jera, fargaire, extimadors elegits, tenim extimades en la farga de fargar ferro, scituada en los termens de Planoles, trobades dins dita farga son las següents:

Primo: extimam lo cadaibre del mall ab tots sos gorniments y ferramentes, al que es vuy, en dotze ducats: 12 ducats.

Item, los socs del mall per ser dolents, extimats en vuyt reals: ducats 8 reals.

Item, la roda del mall, en tres ducats: 3 ducats.

Item, lo seitre al que es vuy: 11 ducats.

Item, los turments del mall: 1 ducat 8 reals.

Item, lo catell de la roda del mall: ducats 4 reals.

Item, lo cadaibre de les manxes: 1 ducat 6 reals.

Item, la roda de les manxes, per ser vuy dolenta y no podersen servir, y axí haverse de fer nova, en desavuit reals: 1 ducat 6 reals.

Item, extimam lo cubert de dita farga, al que es vuy, en tretse ducats: 13 ducats.

Item, las banquetas de les manxas: ducats 6 reals.

Item, los turments de les manxas: ducats 6 reals.

Item, les guidas y carcanyols: ducats 10 reals.

Item, extimam las botas y botasset, fustas y ferramentas y tots sos gorniments, al que es vuy, en cent noranta quatre ducats: 194 ducats.

Item, extimam las manxas, al que son avuy, et setse ducats: 16 ducats.

Item, extimam lo mall bo y rebedor.

Item, la boga per ser vuy dolenta y tatxam tres ducats de adob.

Item, las palmas del mall, bonas.

Item, extimam lo asseri en setse reals: 1 ducat 4 reals.

Item, la pedra del mall bona.

Item, la dema bona.

Item, lo foc ab lo lateyrol y porxus bo. Y per les disminucions tatxam vuit reals.

Item, trobam unas tenallas de dar entima, dolentes.

Item, unas mollas d'estrènyer los masses, bones.

Item, una pala de ferro de tirar mena al foc.

Item, duas vergellas ab ferro, una grossa, altre xica.

Item, una picassa de tallar los massés.

Item, un tallayret.

Item, un mall.

Item, quatre ganxos de ferro de la manada de les manxas.

Item, las cadenas de les manxes de ferro, bones.

Item, unas tenallas de calfar mallocas, bones.

Item, unas tenallas de calfar lligams, bones.

Item, unas tenallas de grossas de lligar ferro, bones.

Item, la planxa de ferro del som.(?)

Item, lo pal de foc.

Item, unas curbetes.

Item, dos martells.

Item, una massa de ferro.

Que omnia et singula ornamenta suprascripta et ad dictam fargam de Planoles expectancia, et in ea de presenti reperta et existencia, tam fustea quam ferrea, fuerunt per nos dictos extimatores electos, extimata et valuata in modum predictum, asserentes et iurantes, per Dominum Deum et eius Sancta Quattuor Evangelia, manibus nostris et utriusque nostrum corporaliter tacta, in manibus et posse meis dicti Ioannis Bernic, notarii et scribe presentis ville de Rippis, tanquem publici persone recipientis, predicta omnia et singula ornamenta superius late, descripta et continuata esse et reperiri de presenti in dicta farga dicte Sant Miquela, eaque et unum quodque illorum attingere et valere partium, prout supra in unoquoque partito sive iter sunt, qua precio apreciata de quibus, etc., qua extimaciones per dictos extimatores facta et per me dictum Ioannem Bernich, notarium lecta et publicata incontinenti dicte partes, scilicet, Iacobus Bonzom y Maioral, et pater et filius Porrans, laudarunt, approbarunt, ratificarunt et confirmarunt dictam extimam per dictos extimatores, promittentes contra ea non facere nec venire illorumque

tentare quacumque ratione sive causa, presentibus me dicto Ioanne Bernic, notario et altero Ioanne Bernich, minore dierum, botigerio, et Francisco Flazines y Canal, sutore dicte ville de Rippis, testibus iam supradictis ad premissa vocatis et assumptis, prout superius continetur.

AHPB, Joan Bernich, notari de la vila de Ripoll, man. 17, any 1624, f. 80 v.º Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, pp. 260-261.

9

Ribes, 3 juliol 1624.

Die tertia mensis iulii anno .M.DC. XXIII.

Ego Petrus de Solanell, domicellus, in presenti villa de Rippis, diocesis Urgellensis, domiciliatus, gratis, etc. confiteor et recognosco vobis Francisco Porra et Ioanni Paulo Porra, patri et filio, ferri fabris sive *fargaires*, ad presens habitatoribus in *farga*, scita et constructa in terminis de Planoles, Vallis Ripparum, scilicet, vobis dicto Ioannis Paulo Porra, his presenti, et dicto Francisco Porra, absenti, et pro eo notario infrascripto, veni vobis cum et vos mecum die presenti, ad bonum, verum, rectum, iustum, finale et legale compotum et veridicam rationem, de omnibus et quibuscumque *compotis* datis et receptis, per et inter me et vos, habitis et tentis usque in diem presentem inclusive, et tam ratione precii arrendamenti *fargue mee* dicti Solanell, scite et constructe loco dicto a Rocas Blancas, per me vobis arrendate, quam eciam ratione quarumvis mercium sive *mercaderias*, tant *matxos, blat, vi, virtualles com altres qualsevol per mi a vosaltres venudes fins lo dia present inclusive. Lo qual compte entre nosaltres, una y moltes vegades fet, y comptades dades ab rebudes, es stat trobat ésser quitis y cabals y no ésser restituidor ni tornador fins lo dia present lo un a l'altre cosa ninguna.*

Et ideo renunciando, etc., In testimonium premissorum facio vobis de predictis *computis* non solum presentem difficionem, etc., verum eciam caso et anullo et per cancellatis et annullatis haberi volo scerie cum presenti, omnia et quecumque debitorium instrumenta per vos dictos patrem et filium Porrans, coniunctim vel divisim, aut simul vel insolidum mihi mihi dicto Solanell facta et firmata usque in diem presentem inclusive, penes quosvis notarios et scribas, et sub quibuscumque calendaris sive diebus, de quibuscunque rebus, mercanciis sive pecunie quantitativibus sint.

Et nihilominus cancello et anullo scerie cum presenti dictum instrumentum arrendamenti, per me vobis dictis Porrans factum et firmatum de dicta *farga fargandi ferrum de Rocas Blancas*, recepti

penes discretum Iacobum de Pastors, quondam notarium presentis ville de Rippis, die et anno in eo contentis, eoque sum satisfactus in precio dicti arrendamenti et eciam quia tempus dicti arrendamenti est iam finitum et elapsum, ita et taliter, etc. et cum instrumento.

Testes sunt: honorabilis Ioannes Ponter, botigerius et Franciscus Torró, famulus dicti domini Petri de Solanell, ambo presentis ville de Rippis.

AHPB, Joan Bernich, notari de la vila de Ribes, manual any 1624, f. 93. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 261.

10

Ribes, 23 octubre 1624,

Die vigesima tertia mensis octobris, anno a Nativitate Domini .M.DC.XXIII.

Nos Iacobus Bonzom y Maioral, maior dierum, et Iacobum Bonzom y Maioral, minor dierum, pater et filius, ambo agricole parrochie Sancti Marcelli de Planes, Vallis de Toses, Baronie de Mata-plana, diocesis Urgellensis, de consensu alter alterius.

Gratis, etc., confitemur et recognoscimus nos debere vobis Ioanni Paulo Porra, ferri fabro sive *fargaire*, habitatori ad presens in faga fargandi ferrum, scita et constructa in terminis parrochie sancti Vincencii de Planolis, Vallis Ripparum, dicte diocesis Urgellensis, hiis presenti, etc., centum et viginti quintalia ferri, boni et receptibilis, per nos vobis die presenti vendita, ad rationem .l. libra, 9 solidos, 6 barchinonensis, pro quolibet quintali ferri, quorumquidem centum et viginti quintalium ferri precium sive valorem, quod summan capit in... centum et septuaginta septem librarum barchinonensium, confitemur et recognoscimus nos a vobis habuisse et recepisse die presenti numerando, realiter et de facto, ad nostras omnimodas voluntates, et de his facimus et firmamus vobis scerie cum presenti, apocham de recepto.

Et ideo renunciando, etc., promittimus solvere, dare, tradere et liberare vobis dicta centum et viginti quintalia ferri, posita intus dictam fargam de Planolis nostris missionibus et expensis, per terminos et soluciones sequentes, ço és, dos quintars de ferro cada semana, ço és, lo dissapte de quiscuna semana fins íntegrament dits cent y vint quintars de ferro sien pagats y satisfets, comensant a fer la primera paga de la primera semana de dits dos quintars de ferro, dissapte que comptarem a nou del mes de nohembre, próxim vinent, y axí de aqui en avant consecutivament, en quiscun dissapte de quiscuna semana, consemblants dos quintars de ferro, fins y

a tant íntegrament dits cent y vint quintars de ferro seràn pagats y satisfets.

Entés emperò y ab pacte exprés, entre dites parts convingut, que si acas ells dits pare y fill Bonzoms y Maiorals, per raó del que tenen arrendada la meitat de dita farga de Planoles, no podian fer treballar per la dita llur part e o meitat la dita farga, per causa de que lo amo y principal llur de dita farga qui es vuy Elena Sant Miquela, viuda relictada de Pere Sant Miquel, quondam, de la qual ells tenen arrendada dita farga, no'ls donàs lloc, així en los boscs de la Vall de Toses, com en altres parts de la present Vall, de poder ells carbonar y fer carbons per obs de fer treballar dita farga de Planoles, axí que per falta de tenir lloc y no poder ells carbonar y fer carbons dexàs la dita farga de treballar, en tal cas, nosaltres dits pare y fill Bonzom y Maiorals, siam tinguts y obligats com de present nos obligam en pagar y restituir a vos dit Joan Pau Porra, ho als vostres, tota la summa vos serem restats deutors per raó del ferro no haureu rebut fins lo dia dita farga dexarà, per dita causa, de treballar, comptant fins dita jornada lo que vos dit Porra, haureu rebut en disminució de dit dèbit.

Y lo demés que restarà per compliment de paga de dits cent y vint quintars de ferro, nosaltres, dits pare y fill Bonzoms, vos ho haiam de pagar. ço és, ab diners, al mateix preu y valor per quiscun quintar, si y conforme nosaltres, de present, lo tenim venut, que es a raó de catorse reals y desavuit dinés per quiscun quintar.

Et predicta omnia attendere et complere promittimus sine dilacione, etc., et si, etc., pena tercii, etc., cum salario procuratori intus presentem villam de Rippis, .V. solidos et extra eandem. .X. solidos barchinonensis, pro quolibet die, etc., ultra quos, etc., promittimus restituere missiones, etc., super quibus, etc. Crédatur, etc., preterea promittimus super predictis non firmare ius, etc., sub pena .L. solidorum barchinonensium, etc., qua pena, etc., de qua, etc., que tociens, etc., tercium curie, etc., qua soluta, etc., nihilominus, etc.

Et pro hiis complendis, etc., obligamus vobis, omnia et singula bona nostra et utriusque nostrum insolidum, mobilia et immobilia, etc.

Renunciantes large, etc., et beneficio novarum constitucionum, etc., epistole divi Adriani et consuetudini Barchinone loquenti de duobus vel pluribus insolidum se obligantibus, etc., el foro nostro proprio, etc.

Submittentes, nos et bona nostra et utriusque nostrum insolidum, foro, etc., honorabili vicari vel baiuli Barchinone et alterius, etc., cum facultate variandi, etc.

Renunciamus eciam quo ad hec, legi si convenerit de iurisdictione omnium iudicum et iuri, etc., et omni alii iuri, etc.

Et nihilominus facimus et firmamus scripturam tercii in libris terciorum curie dicti honorabili vicarii vel baiuli Barchinone at alterius, etc., pro qua obligamus personas et bona nostra et utriusque nostrum insolidum, mobilia et immobilia, etc., cui, etc., et cum cons-

titucone procuratorum assueta, etc., et ut predicta iuramus, etc.

Testes firme dicti Iacobi Bonzom y Maioral, maioris dierum, qui firmavit dicto die sunt: Iacobus Alguer, sartor presentis ville de Rippis et Stephamus Formatger, agricola loci de Campelles, Vallis Ripparum.

Testes vero firmi dicti Iacobi Maioral, minoris dierum, qui eciam firmavit die vigessima quarta predictorum mensis et anni in vicinatu de Mauri presentis parrochie de Rippis sunt: Iacobus Alguer, et Iacintus Vidal, iuvenis laborator, ambo presentis ville de Rippis.

(*Nota marginal*). Die 13 novembris 1626, huiusmodi debitorium fuit cancellatum de voluntate dicti Ioannis Pauli Porra, ferri fabri, eo quia fuit satisfactus et contentus in dictis centum et viginti quintalibus ferri receptis, realiter et de facto, ad suas voluntates. Ita et taliter, etc.

Testes sunt: magnificus Franciscus de Pastors, burgensis ville de Rippis et Petrus Bonzom, iuvenis agricola loci de Planoles.

Item, alio instrumento, nosaltres dits pare y fill Bonzoms, de grat y certa sciencia nostra, per nosaltres y per los nostres successors, de y ab lo present acte per tot íntegrament lo temps que nosaltres tenim arrendada la part e o meitat de la farga de fargar ferro, scituada y construida en la parròquia de Planoles, y fem venda a vos dit Joan Pau Porra, fargaire habitant al present en dita farga de Planoles, assi present y als vostres etc. de tota íntegrament la nostra part e o meitat de tot lo ferro que farà en dita farga de Planoles, y tocarà y espectarà a nosaltres per nostra part quiscuna semmana d'esta ora en avant, volent y consentint que vos dit Porra en nom y per compte nostre vos pugau pendre y retenir vos quiscuna semmana, tota la dita nostra part e o meitat de tot lo ferro que quiscuna semmana y ens tocarà y espectarà a nosaltres, per nostra part e o meitat en dita farga de Planoles, sens que nosaltres dits Bonzoms pugam fer trasport ni alienació de ningun quintar de ferro, sens que no fos ab consentiment de vos dit Porra, y no altra ment, per lo preu de la qual venda de dita nostra part e o meitat de dit ferro vos dit Joan Pau Porra, siau tingut y obligat en donar y pagarnos a vosaltres dits Bonzoms, quiscuna semmana en haver rebut lo dit ferro, comptant a raó de catorse reals y desavuit dinés bons, per quiscun quintar que haureu rebut, y assó pugia ho devallia de preu lo dit ferro durant dit temps, promettent durant dit temps d'estarvosne de evicció, ab obligació de tots y sengles béns nostres y de quiscú de nosaltres assoles y ab jurament llargament, etc.

Testes sunt scilicet firmarum uniuscuique proxime dicti.

AHPB, Joan Bernich, notari de la vila de Ribes, manual any 1624, ff. 114, 116 v.º.
Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 261.

11

Barcelona, 3 gener 1625.

Dicto die tercio mensis ianuarii anno à Nativitate Domini. M.DC. XXV.

Sobre las cosas devall scritas per y entre lo magnífic Pelegro Berardo, quondam (?), Bernardo Genovés, ciutedà de Barcelona, provehedor per lo rey nostre senyor de las galeras de Hespanya, de una part; y Miquel Arquer, ferrer de la vila de Arenys, bisbat de Gerona, de part altra, per y entre las ditas parts respectivament son estats fets y pactats los capitols y pactes següents:

Primerament, lo dit Miquel Arquer, convé y en bona fe promet al dit senyor Pelegro Berardo, quondam (?) Bernardi, que de assí a quinze del mes de abril pròxim vinent, en la dita vila de Arenys li darà ab tota perfecció y compliment acabada la feyna de las cosas següents:

Primo, deu millés claus de manilla, a rahó catorze lliures lo miller.

Item, deu millés claus de galaverna, a rahó de consemblants catorze lliures lo miller.

Item, vint millers dinals, a rahó de tres lliures y deu sous lo miller.

Item, sinch millés claus de plom, a rahó de deu lliures lo miller.

Item, vint millers claus mallals, a rahó de trenta vuyt sous lo miller.

Item, mil manilles o grillons de forçats ab sos perns y xavetas, a rahó setse dinés la lliura, conforme ho paga lo rey nostre senyor, y si acas ho paga a majors preus, lo dit senyor Berardo ho haja de pagar a més; y aximatex si u paga a manco preu, lo dit Arquer ho haja de dar al matex preu que lo rey nostre senyor ho paga, la qual fayna haja de enviar a sercar dit senyor Berardo en lo dit termini en la dita vila de Arenys, a costas y despesas suas y no de dit Arquer. E si acas lo dit Arquer, per assí a quinze de abril no donava dita feyna acabada, dona facultat al dit senyor Berardo, que, a costas y despesas suas, le pugua fer ahont li parexerà pagant aquella com millor se porà concordar.

Item, es pactat que per a que lo dit Arquer pugua comprar ferro per a fer la dita feyna, lo dit senyor Berardo li haja de bestraure cinch centes lliures barcelonines, las quals sinch centes lliures dit senyor Berardo, ab lletra de cambi li trau a rebre en Perpinyà del senyor Hierònim Per[e] Arnau, burgés, prometent que lo compliment del que muntarà la dita feyna li darà y pagarà al dit Arquer, encontinent que dita feyna serà acabada y a ell lliurada.

Et ideo nos dicte partes, laudantes predicta, etc., convenimus predicta ad unguem tenere et complere sine ulla dilacione, etc., sa-

lario procuratoris intus Barchinone .X. solidos et extra .XX. solidos pro die, ultra quod, etc., missiones, etc., super quibus, etc., credatur, etc.

Preterea promittimus non firmare ius sub pena .L. solidos barchinonenses, de qua, etc., tercium curie, etc., qua soluta nihilominus, etc.

Et pro his complendis, obligamus, pars parti, omnia et singula bona nostra mobilia, etc.

Renunciamus foro proprio, etc., et omni alii iuri, etc., suppominus et submittimus nos et bona nostra quoad hec foro honorabili vicarii vel baiuli Barchinone vel alterius, cum facultate variandi, etc., et est sciendum, et facimus et firmamus scripturam sub penam tercii in libris terciorum curie dicti honorabili vicarii vel baiuli Barchinone, obligantes pro inde, pars parti, omnia et bona dumtaxat mobilia, etc., cui, etc. ceter quia die presens est feriata ob ferias Natalis Domini, ideo fiat cum solita procurator constitutione, cum promissione de ratto habendo, etc. Et ut predicta iuramus omnes, etc. Hec igitur.

Testes sunt: magnificus Petrus Segura, legum doctor, honorabilis Iacobus Ros, curritor auris et parator, cives et Ioannes Franciscus Caselles, scriptor Barchinone.

AHPB, Francesc Jutge, llig. 5, man. any 1625.

12

Barcelona, 29 desembre 1638.

Die .XXVIII. mensis decembris anno a Nativitate Domini .M.DC. XXXVIII. [1638].

Sobre les coses e o capitulatió baix escrita, per y entre lo magnífich senyor Miquel Rodó, ciutadà honrat de Barcelona, de una part; y Joan Morrió y Maurici Bordaries, clavaters, ciutadans de Barcelona, de part altra, de y sobre les dites parts, son fets los pactes y convencions següents:

Primerament, lo dit senyor Miquel Rodó, per temps de quatre anys, que comensaran a córrer lo die de demà en avant comptadors, convé y promet per dit temps a dits Joan Morrió y Maurici Bordaries, assí presents, que los provehirà assí en Barcelona y en llurs cases, de tot lo ferro de vergallina de vint y quatre o vint sis lo quintar, que ells se tendran de menester y gastaran per fer claus y altra feyna de clavater, es a saber, de ferro de Arlès, de la Conca de Conflent, de Ripoll y de Ribes, lo qual ferro los promet donar y entragar assí en Barcelona al preu corrent que anirà assí en Barcelona, cada vegada que n'aportará, y lo entregará cada sort de dit fer-

ro respectivament, ço és, al preu que anirà lo de Arlès, lo de Conflent, lo de Ripoll y lo de Ribes.

Lo preu e o valor del qual ferro, se haja de pagar en la forma següent, ço és, que dit senyor Rodó, los dona una semmana atrassada per pagar dit ferro, y la semmana vinent al diumenge de aquella encontinent y no més enllà lo preu del ferro que hauran rebut de la semmana atrassada, hagen de pagarlo y passar comtes del que hauran rebut en la dita semmana atrassada, tenint sempre una semmana francha per poder despedir la clavasó, hauran fet y pagar millor lo valor de dit ferro pactat, comensant a passar comptes y pagar lo ferro, diumenge que contarem a setse de janer pròxim, del ferro que tindran rebut la semmana pròxima vinent, que serà la semmana dels Reys, y axí consegutivament cada diumenge, tenint sempre una semmana atrassada, com està dit, fins la última setmana de dits quatre anys, servat sempre dit orde.

E assó promet attendrer y cumplir dit senyor Rodó, sens dilació ni scusa alguna, ab restitució de tots danys y despeses, e ab obligació de sos béns, y ab jurament llargament.

Item, los dits Joan Morrió y Maurici Bordaries, lloant y aprovant y acceptant la promesa per dit senyor Miquel Rodó a ells feta, convenen y en bona fe prometen a dit senyor Miquel Rodó, assí present, que li acceptaran lo dit ferro y li pagaran lo valor de aquell conforme anirà lo preu de cada hu de dits ferros respectives, lo die que'l rebrà assi en la present ciutat cada vegada, pagant aquell del modo y manera y en la forma que dessorre en lo precedent títol està dit y especificat, comensant a pagar lo ferro que hauran rebut, la semmana prop vinent que seran los Tres Reys, y axí consegutivament cada diumenge, tenint sempre una semmana atrassada per pagar aquell, com està dit, servant sempre dit orde fins la última semmana de dits quatre anys.

E assó prometen attendrer y cumplir, tenir y servir, sens dilació ni scusa alguna, ab salari de procurador dins Barcelona de sinch sous y fora de quinse sous, ultra dels quals prometen esmenar y satisfèr tots los danys, missions y despeses que convindran fer o suportar per la cobransa del preu de dit ferro o part de aquell, de les quals sie cregut, etc.

Més avant, prometen no fermar de dret, sots pena de sinquanta sous en lo modo acostumat adquisidors.

Fiat cum scriptura tercii, obligacione personarum et honorum et insolidum, et cum constitutione procuratorum ob ferias Natalis Domini, et immo amborum large.

Testes sunt: honorabiles Paulus Cabriana, negociator, civis; Anthicus Tiana, baxiator ville de Capellades, diocesis [Barchinone], et Petrus Martir Lluell, scriptor Barchinone.

AHPB, Pere Lluell, llig. 16, quat. apris. any 1639, f. 4 v.º. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 262.

13

Barcelona, 15 febrer 1650.

Die .XV. mensis februari .M.D.C.L. Barcinone.

En nom de Déu sia y de la gloriosa e humil Verge Maria, Mare sua. Amen.

Sobre la negociació de ferro, tant de las pròpies fargas del avall scrit Francesc Jerònim Mas, com de altres qualsevol fargas, per y entre dit Francesc Jerònim Mas, burgés de la vila de Ripoll, bisbat de Vich, de una; y los magnífichs senyors Bernat Enveja, doctor en Medicina, y Pau Benet Mas y Vidal, doctor en drets, ciutadans de Barcelona, de part altre, se ha pactat y capitulat lo següent:

Primerament, es estat pactat, avingut y concordat, entre ditas parts, que dits senyors Bernat Enveja y Pau Benet Mas y Vidal, hagen de lliurar y entregar a dit Francesc Jerònim Mas, la quantitat de mil y sis centas lliures moneda barcelonesa, los quals per cumplir lo pactat lliuran y entregan a dit Francesc Jerònim Mas, dita quantitat de mil y siscentes lliures, les quals dit Francesc Jerònim Mas, confessa haver hagudes y rebudes de dits senyors de comptants a ses voluntats, y axí los ne fa la present regonexensa.

Item, es pactat, avingut y concordat, entre ditas parts, que qualsevol cas, axi de crema de fargas, débits de ferrers y qualsevol altre cas, axi opinat com inopinat, vage a compte y càrrech de dit Francesc Jerònim Mas, y no resmenys lo treballar y beneficiar dit ferro. Y aço en la vila de Ripoll, de tal manera, que haventse de beneficiar dit ferro fora de dita vila, ço és, per qualsevol part de la marina, correnga en tal cas lo beneficiar aquell per compte y càrrech de dits senyors Bernat Enveja y Pau Benet Mas y Vidal.

Item, es pactat y concordat, entre ditas parts, que quiscun any se hage de partir igualment la ganància que Déu donarà en dita negociació de ferro, deduint, en primer lloc, comunament, entre ells, tots los gastos se oferiran en dita negociació, entenentse dita ganància de tres lliures y dotse sous en amunt, per qualsevol quintar de ferro, com axí sie entre ditas parts convingut. E volen ditas parts que la present capitulació sia entre aquellas duradora per temps de dos anys, comptadors del primer dia de mars prop vinent en avant.

E ditas cosas prometen attendrer y cumplir, ço és, quiscuna de ditas parts per son interés, ab la obligació de béns llargament, ab totas renunciacions necessàries y ab jurament.

Testes: Ludovicus Gili, scultor naturalis ville Aqualate, et Isidrus Llimonet, juvenis sartor, naturalis de Castellbó, Urgellensis diocesis, Barcinone habitatores.

Barcelona, 5 setembre 1650.

Die .V. mensis septembris anno a Nativitate Domini .MDC.L.

Ego Antonius Favar, negociator civis Barchinone, instituens me his principalem principaliterque tentum et obligatum pro Ioanne La Cambra, ferri fabro ferraire sive *de la farga*, parrochia Sancti Christophori de Campdevàdol, site in termino ville Rivipulli, vicensis diocesis in... infrascripta, gratis, etc., confiteor et in veritate recognosco me debere vobis honorabili Iosepho Pinyana, mercatori, civi Barchinone, his pesenti, et vestris, etc., ter mille sexcentum et septem libras ac unum solidum monete Barchinone.

Et sunt pro similibus quas dictus Ioannes La Cambra vobis dare et solvere tenebatur, in solutum consilium per vos eidem bistractarum pro *ferro*, quod dictus La Cambra in dicta farraria tradere deliberare tenebatur, in vim vendicionis per tempus duorum annorum, a die sancti Michaelis mensis septembris .M.DC.XXXXVIII, in antea computandorum vobis per illum facte de bis mille quadringentis quintalibus ferri, ex quo centum quintalia a dicti die sancti Michaelis in antea, vobis tradere tenebantur singulis mensibus, ad rationem trium librarum pro quintali, prout hec et alia lacius in dicte vendicionis seu capitulacionis instrumento, inter vos et dictum La Cambra, facto et firmato, recepto et testificato penes Josephum Illa, auctoritatibus apostolica et regia ac illustris et multum reverendi conventus monasterii beate Marie ville Rivipulli, notarium publicum dicte ville, die .XVI. junii dicti anni .M.DC.XXXXVIII. cerni possunt, in quaquidem quantitate dictarum trium mille sexcentum septem librarum et unius solidi, conventi et concordés fuerunt dictus Ioannes La Cambra et Iacobus Barrera, adroguerius dicte ville Rivipulli, uti procurator et pro parti vestri adeo ut dicta quantitas exsolveretur.

Et ideo renunciando, etc.

Conveniens et promitens dare et solvere vobis dictam quantitatem quatuor equalibus solucionibus, prima, scilicet, die Sancti Michaelis currentis mensis septembris, nongentas unam libras, quindecim solidos et tres denarios barchinonenses. Reliquis vero tribus solucionibus, a dicto die sancti Michaelis, ad decem octo menses, ex inde proxime sequentes. Restantes bis mille septingentum quinque librarum, quinque solidos et novem denariorum, nimirum de sex in sex menses, consimilis nongentas unam libras, quindecim solidos et tres denarios.

Et hec attendere et complere promitto sine dilacione, etc. cum salario procuratoris intus Barchinone civitatem .X. solidos, et extra

eandem .XX. solidos barchinonensium, ultra quos promitto restituere missiones, etc., Super quibus, etc., Credatur, etc., etc.

Et pro hiis complendis, etc. obligo vobis et vestris, etc., omnia et singula bona et iura mea, mobilia, etc.

Renuncians graciis, privilegiis, cessioni bonorum, etc., foro proprio, etc... necnon legi quod prius conveniatur ille pro quo obligatus, quod ipse constituens et omni alii, etc. Submitens et supponens me et bona mea quantum ad hec foro, etc., magnifici regentis vicarium Barchinone, aut alterius, et cum facultate variandi, etc. Et facio et firmo scripturam sub pena tercii in libris terciorum curie dicti magnifici regentis vicariam Barchinone, obligando pro inde personam et omnia et singula bona et iura mea, mobilia, etc., cui, etc. Et ut predicta, etc. Iuro, etc. Hec igitur, etc.

Actum, etc.

Testes sunt: venerabilis Ioannes Marrugat, presbiter in ecclesia Barchinone beneficiatus, et Ioannes Serra, grammaticae studens Barchinone habitator.

(Nota marginal). Die .XVIII. augusti .M.DC.LIIII.º

Presens debitorii instrumentum, de voluntate dicti Iosephi Pinyana, fuit cancellatum et annullatum, ex quo confessus fuit se satisfactum esse a dicto Anthonio Favar, in et cum duabus consignationibus sibi per illum factis penes me Iosephum Ferrer, notarium infrascriptum, die presenti, et paulo ante huiusmodi cancellacionem, ita et taliter, etc.

Testes sunt: Franciscus Alós, mercator, Iosephus Casademunt, et Martinus Piles, botigerii telarum, cives Barchinone.

AHPB, Josep Ferrer, llig. 4, manual 2, any 1650, f. 202 v.º. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 263.

15

Barcelona, 5 setembre 1650.

Dicto die [5 setembre 1650].

Ego Iosephus Pinyana, mercator civis, Barchinone, habens arrendamentum per tempus quinque annorum, qui curreri inceperunt a die sancti Michaelis mensis septembris .M.DC.XXXXVIII., a Ioanne Rotllan, negociatore parrochie de Campdevàdol, termini ville de Ripullí, diocesis vicensis, instrumento recepto penes discretum Matheum Prous, notarium regium, cive Barchinone, die [en blanc].

Gratis etc per tempus trium annorum, qui currere incipient die

sancti Michaelis mensis septembris anni .M.DC.LIIII., mihi ex dicto arrendamento restancium, rearrendo vobis honorabili Antonio Favar, negociatori civi Barchinone, presenti et inferius acceptanti et vestris etc., per totum dictum tempus totam ferrariam sive *farga* de Campdevànol, cum introhitibus, etc., quam ego titulo dicti arrendamenti habeo et possideo in termino ville Rivipulli, diocesis vicensis.

Hoc itaque facio, etc., sicut melius, etc., cum eisdem pactis et condicionibus modoque forma contentis et specificatis in rearrendamento per me Ioanni La Cambra, ferri fabro, de dicta ferraria seu *farga*, facto per tempus dictorum priorum annorum ex dictis quinque, instrumento recepto penes Iosephum Illa, auctoritatibus apostolica et regia ac illustris et multum reverendi conventus monasterii beate Marie dicte ville Rivipulli, notarium publicum dicte ville, die, etc.

Conveniens et promittens vobis non eiicere vos a predicta ferraria sive *farga*, ratione maioris minoris, consimilis precii propriique usus nec per aliam quamvis causam seu racionem.

Pro precio vero predicti rearrendamenti per totum dictum tempus, iuxta pactum per et inter me et vos inhitum et inventum, mihi dare et tradere habeatis septingentum et quinquaginta quintalia ferri, ad racionem ducentum et quinquaginta pro anno, tradendos hoc modo nempe quod singulis ebdomadis exsolvere ac dare et tradere mihi habeatis et teneamini quinque quintalia ferri, boni et receptibilis ex dicta ferraria seu *farga*, incipiendo primam ebdomadam sancti Michaelis mensis septembris dicti anni .M.DCLI, et sic succesive in aliis singulis ebdomodis usque tempus dictorum trium annorum sit totaliter elapsum.

Et ideo renunciando, etc. Insuper promitto facere, habere et tenere de eviccione, etc. Et pro his, etc., obligo vobis omnia et singula bona mea mobilia, etc.

Ad hec ego, dictus Antonius Favar, arrendatarius prefatus, laudans predicta, acceptansque supradictum rearrendamentum, cum pactis et condicionibus predictis.

Gratis, etc, convenio et promitto solvere vobis dictum precium modo predicto sine dilacione, cum salario procuratoris intus Barchinone .X. solidos et extra eandem civitatem .XX. solidos barchinonensis, ultra quos, etc. Promitto restituere missiones, etc, Super quibus, etc, Credatur, etc. Et pro hiis complendis, etc, Obligo vobis et vestris, omnia et singula bona et iura mea, mobilia, etc, Renunciaus foro meo proprio etc. Submittens et supponens me et bona mea quo ad hec foro, etc. etc. magnifici regentis vicariam Barchinone vel alterius, etc. cum facultate variandi, etc. Et facio et firmo scripturam tercii in libris terciorum curie dicti magnifici regentis vicariam Barchinone, obligando pro inde personam et omnia et singula bona etc. iura mea, mobilia etc. cui etc. Et ut predicta, etc, iuro, etc, Hec igitur.

Actum, etc.

Testes sunt: reverendus Ioannes Marrugat, presbiter in ecclesia

sedis Barchinone beneficiatus, et Ioannes Serra, gramatice studens, Barchinone habitator.

AHPB, Josep Ferrer, llig. 4, manual any 1650, f. 204 v.º. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 263.

16

Barcelona, 5 setembre 1650.

Dicto die [5 setembre 1650].

Ego Antonius Favar, negociator, civis Barchinone, considerans me alio instrumento die presenti et infrascripta et paulo ante istud, penes notarium infrascriptum recepto, debitorii instrumentum firmavisse seu pro vobis infrascripto Ioanni Lacambra, solvere promisisse honorabili Ioasepho Pinyana, mercatori, civi Barchinone, de tribus mille sexcentum et septem libris et uno solido barchinonensibus, causis et rationibus in dicto debitorii instrumento contentis, dictumque Pinyana ob id alio instrumento aute istud penes notarium infrascriptum confecto die presenti, rearrendamentum mihi fecisse de ferraria seu *farga* parrochie Sancti Christophori de Campdevàdol, per tempus trium annorum in dicto arrendamenti instrumento prefixorum.

Considerans denique mihi magis utilitas ut facilius mihi persolvere possitis supradictam quantitatem, in qua pro vobis dicto Pinyana obnoxius sum quatenus vos permaneretis in dicta *farga*, et ibi laborare possitis per spacium dictorum quatuor annorum, scilicet, anni aduc vobis remanentis et trium annorum dicti mei rearrendamenti, sub condicione quod vobis alio instrumento post istud conficiendo, mihi vendere haberetis omne ferrum quod dictis quatuor annis durantibus in dicta ferraria seu *farga* fiet, quo circa.

Gratis etc., tenore presentis, etc., consentio et assensum meum presto, licenciam concedo vobis Ioanni La Cambra, ferri fabro dicte ferrarie seu *farga*, licet absenti, et pro vobis honorabili Vincencio La Cambra, chirurgo ville de Ribas, Urgellensis diocesis, fratri et procuratori vestro, presenti, quod per spacium dictoum quatuor annorum habeatis et regeatis supradictam ferrariam seu *fargam*, et in ea laboretis per totum dictum tempus, ut est dictum. Et in super promitto predicta rata habere et non revocare aliqua racione seu causa.

In quo, etc.

Testes sunt: reverendus Ioannes Marrugat, presbiter in ecclesia Sedis Barchinone beneficiatus, et Ioannes Serra, grammatice professor Barchinone habitator.

AHPB, Josep Ferrer, llig. 4, manual 2, any 1650, f. 206. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 263.

Barcelona, 5 setembre 1650.

Dicto die [5 setembre 1650].

Ego Vicencius La Cambra, chirurgus, in villa de Ribas, diocesis Urgellensis habitator, tanquam procurator Ioannis La Cambra, ferri fabri ferrarie seu fargue parrochie sancti Christophori de Campdevànol, termini ville Rivipulli, diocesis vicensis, fratris mei, legitime ab eo constitutus, cum libera et generali administracione ad hec et alia peragenda, publico instrumento recepto penes Iacobum Capdevila, notarium dicte ville Rivipulli die .XXVIII. augusti proxime lapsi, dicto nomine, quia vos honorabilis Antonius Favar, negociator, civis Barchinone, infrascriptus, cum obligacionis instrumento die presenti et paulo aute istud confecto, pro dicto fratre et principale meo, solvere promisistis honorabili Iosepho Pinyana, mercatori, civi Barchinone, tres mille sexcentum septem libras et unum solidum monete Barchinone, causis et racionibus in dicto instrumento contentis, alioque instrumento ante istud die presenti penes notarium infrascriptum eciam confecto, consuistis et consensum pariterque et assensum prestitistis, quod dictus frater et principalis meus permanere et habitare possit in supradicta *farga*, per spacium trium annorum, per quod vobis a dicto Pinyana factum et firmatum fuit rearrendamentum de supradicta ferraria seu *farga*, instrumento penes notarium infrascriptum, die presenti et paulo aute istud recepto.

Quoquidem consensum prebuisistis sub spe ut vobis fieret presentis vendicionis instrumentum, volens propterea, ego dicto nomine adimplere ea que per dictum fratrem et principalem meum servanda veniunt.

Gratis, etc, per tempus quatuor annorum, scilicet, secundi anni dicto fratri et principali meo et suo rearrendamento restantis, et residuorum trium annorum dicti vestri rearrendamenti in quatuor anni, currere incipient die seu festo sancti Michaelis mensis setembris anni .M.DC.L.III. per dictum fratrem ut principalem meum et suos, vendo, etc, vobis dicto honorabili Antonio Favar, negociatori civi Barchinone, presenti et vestris, etc, omne ferrum, quod per dictum tempus dictorum quatuor annorum dictus frater et principalis meus facere et fabricare poterit in supra dicta ferraria seu *farga*, quam laborare eo modo quo in similibus ferrariis seu fargis assuetum est, et secundum eius posse, exceptis a presenti vendicione exclusis, centum quintalibus ferri, quos dictus frater et principalis meus, dare et tradere tenetur intra dictum tempus dicto Iosepho Pinyana (ultra computum dicte pecunie quantitatis, pro qua vos predicto fratre et principali meo obligacionis instrumentum fecistis), ex precio quorumquidem centum quintalium ferri dictus frater et principalis meus

est iam satisfactus a dicto Pinyana, quam ob rem dictus frater et principalis meus eidem, ut predicatur, tradere tenetur dicta centum quintalia ferri intus dictam villam Rivipulli, hoc modo, scilicet, duo quintalia ferri singulis ebdomodis, incipiendo primam ebdomadam die Sancti Michaelis currentis mensis septembris, et sic successive usque dictus Pinyana in dictis centum quintalibus ferri erit solutus et satisfactus, necnon eciam exceptis et a presenti vendicione exclusis redditibus et emolumentis que per dictum fratrem et principalem meum occasione dicte ferrarie seu farge dicto Pinyana solvere tenentur.

Hanc facio, etc, prout melius, etc, cum pacto quod vos bistrahere habeatis dicto fratre et principali meo, numerando quingentas libras barchinonenses pro emendis granis ad opus dicte farge.

Et cum dicto pacto et cum aliis, convenio, et, dicto nomine et bona fide promitto, vobis et vestris, quod dictus frater el principalis meus, dictis quatuor annis durantibus dabit, tradet et liberavit vobis dicto Favar, et vestris, etc, ut predicatur, omne ferrum quod secundum eius vires facere et fabricare poterit in dicta farraria seu *farga*, hoc modo nempe in fine singularum ebdomadaram viginti quinque quintalia ferri, incipiendo primam facere tradicionem dictorum viginti quinque quintalium ferri in ebdomada beate Michaelis currentis mensis.

Precium vero predicti ferri quod dicto nomine, vobis cum presenti per dictum tempus quatuor annorum, vendo, est ad rationem trium librarum et terdecim solidorum pro quolibet quintali sive *quintar*, solvendarum in fini cuiuslibet ebdomode incontinenti cum per dictum fratrem et principalem meum per ebdomodas vobis tradita fuerint dicta viginti quinque quintalia ferri et non alias de valore quo in quide ? viginti quinque quintalium ferri, modo quo supra qualibet ebdomode vobis tradendorum ex facultate et potestate quas dicto nomine, vobis, cum presenti impartior et concedo penes vos retineatis tempore illius solucionis et tradicionis, scilicet, qualibet ebdomada donec huiusmodi vendicionis tempus sit elapsum viginti quinque libras et rationem unius libre pro quolibet quintali. Quequidem viginti quinque libre penes vos qualibet ebdommode de retinendie (?) vobis cedere habeant in solutum et satisfaccionem dictarum trium mille sexcentum septem librarum et unius solidi, ut prefertur, per vos pro dicto fratre et principali meo, eidem Iosepho Pinyana, debere confessarum, qua libra, sicut predicatur, de quolibet quintali, re-tenta tantum modo solvere habeatis dicto fratri et principali meo, pro quolibet quintali, duas libras et terdecim solidos statim cum ipse tradiderit vobis in fine cuiuslibet ebdomode dicta viginti quinque quintalia ferri, incipiendo primam facere tradicionem dicti ferri et per vos retencionem de dicta una libra in ebdomode sancti Michaelis currentis mensis septembris, et sic deinde in quolibet ebdomode usque quo dicti quatuor anni elapsi fuerint et finiti.

Et ideo renunciando, etc, dono, etc, sic promitto dicto nomine facere, habere, etc, et teneri de eviccione, etc.

Et hec attendere et complere, dicto nomine, promitto, et seu dictus, frater et principalis meus, attendet sine dilaciones, etc, cum salario procuratoris intus Barchinone .X. solidos et extra eandem civitatem Barchinone .XX. solidos barchinonenses, etc, ultra quos, etc, promitto dicto nomine restituere missiones, etc, Super quibus, etc, Credatur, etc, Et pro his complendis, etc, Obligo, dicto nomine, vobis et vestris, specialiter et expresse, quindecim mulos sive *matxos*, quos de presenti dictus frater et principalis meus, in eius posse habet, *ab sos bastz, gorniments, ... bons y cabals*, dans et concedens, dicto nomine, vobis facultatem et potestatem, quod si dictus frater et principalis meus non dabit, tradet et liberavit vobis (ut predicatur) dictum ferrum, et non compleverit vobis omnia superius promissa, possitis illos capi vestra propria auctoritate a quocumque detentore seu detentoribus, et apprehendere, et ipsos apprehensos vendere et alienare in encantu publico vel sine, absque dacione decem dierum aut alterius cuiuscumque temporis spacio omni iuris et facti solennitate omissa illis, videlicet, persone seu personis aut aliis pecunie quantitibus, de quibus vobis fuerit benevisum, et ipsis emptori seu emptoribus tradere iura et acciones cedere, etc, de eviccione cavere, etc, et pro ipsa bona dicti fratris et principalis mei obligare, et ex precio illorum satisfacere vobis tamen valore dicte ferri per dictum fratrem et principalem meum tunc debendi et tradendi, et in dicta bistraccione quingentarum librarum per vos faciendâ, que in expensis inde faciendis et si aliquid super fuerit inde dicto fratri et principali meo restituere habeatis et teneamini, si vero aliquid de fuerit de aliis bonis suis debitum vobis promitto, dicto nomine, facere complementum.

Promitens, dicto nomine, in predictis nullum opponere impedimentum, confitens previo nomine illos nomine precario pro vobis et vestris, tenere et generaliter sine preiudicio dicte specialis obligationis, obligo, dicto nomine, vobis et vestris, omnia et singula bona et iura dicti fratris et principalis mei, mobilia, etc.

Renuncians omni et cuicumque iuri, etc, et foro proprio etc. Submittens et supponens dicto nomine dictum fratrem et principalem meum et eius bona, quantum ad hec foro, etc, magnifici regentis vicariam Barchinone aut alterius, etc, cum facultate variandi, etc, et facio, dicto nomine, et firmo scripturam tercii in libris terciorum curie dicti magnifici regentis vicariam Barchinone, obligando pro inde personam et omnia et singula bona et iura dicti fratri et principalis mei, etc, mobilia et immobilia, etc, non autem bona mea propria... his negocium quem alienum, etc.

Ad hec ego, dictus Antonius Favar, emptor prefatus, laudans et acceptans predicta, cum pactis et condicionibus predictis, quibus expresse consencio. Gratis, etc, convenio et promitto vobis, dicto

nomine, seu dicto fratri et principali vestro, solvere dictum precium sicuti per dictum fratrem et principalem vestrum mihi in fine cuiuscumque ebdomede supradictum ferrum traditum fuerit, et aliis modo et forma superius enarratis. Et dictas quingentas libras ad effectum predictum bistrahere pro his, etc. Obligo bona mea, mobilia, etc. Renuncians omni iuri, etc, predicta, etc, nos ambo dicti contrahentes iuramus, etc, Hec igitur, etc.

Actum, etc,

Testes sunt: reverendus Ioannes Marrugat, presbiter in ecclesia sedis Barchinone beneficiatus; Ioannes Serra, studens grammaticae Barchinone habitator.

AHPB, Josep Ferrer, llig. 4, manual 2, any 1650, f. 207. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 263.

18

Barcelona, 6 novembre 1665.

Die veneris 6 novembris 1665.

De y per rahó del concert de diversos claus com baix se dirà, fet per y entre lo magnífich senyor Gabriel de Amargós, ciutedà honrat de Barcelona, de una part; y Atanasi Alias, clavatayra de la vila de Ripoll, bisbat de Vich, de part altra, son estats entre les dos parts concordats y avinguts acerca de dit concert los pactes següents:

Primo, que lo dit Atanasi Alias, convé y en bona fe promet a n'al dit senyor Gabriel de Amargós, que per espay de un any, comptador del die present en avant, li aportarà y entregará dins la present ciutat de Barcelona o en Sant Andreu de Palomar o en Santa Coloma de Gramanet, bisbat de Barcelona, los partits de clavasó següent:

Primo, cent cinquanta millers de claus de ferrar, concertats entre los dos a raó de quinse reals lo miller.

Item, cent millers de claus de estoperols, a raó de quinse reals y mig lo miller.

Item, trenta millers de claus mallals, a rahó de vint y sinch reals lo miller.

Item, cent millers de claus de barrot, a raó de quoranta nou reals lo miller.

Item, cent millers de claus de alfaxia, a raó de cinquanta nou reals lo miller.

Item, trenta quintars de claus de mitja escora, a raó de vuytanta sis reals lo quintà.

Item, trenta quintars de claus de escora, a raó de vuytanta sis reals lo quintà.

Item, vint y quatre quintars de claus de mig costat menor, a dita rahó de vuytanta sis reals lo quintà.

Item, vint y quatre quintars de claus de mig costat major, a dita rahó [de] vuytanta sis reals lo quintar.

Item, devuyt quintars de claus de costat... menor a dita rahó de vuytanta sis reals lo quintar.

Tots los quals partits de dits claus de sobre specificats, promet ell, dit Atanasi Alias, a dit senyor de Amargós, dins lo dit spay de un any, ab differentes vegadas, tots bens conduits, a tot risch y perill de ell dit Alias, y franchs de tots gastos, exceptat que los que aportará dins la present ciutat, pagarà dit senyor de Amargós los drets que's deuran de aquells per rahó de la entrada faran dins la present ciutat y no de altres.

Item, es estat pactat que lo dit senyor de Amargós hage de bestratre com bestraurà a dit Attanasi Alias, a bon compte del que valrà dit clavasó a la sobredita rahó, vuytanta doblas lo die de la ferma del present acte, y que aquestas no las puga passar en compte dit senyor de Amargós a fins que tinga dit senyor tot lo compliment de dit clavasó.

Item, que la restant quantitat del valor de dit clavasó le y pagarà dit senyor de Amargós i ell dit Alias, axí com aquell li entregará las partidas del dit clavasó, sempre que aquellas que aurà rebudas arribaran al valor de las doscentas lliuras.

Item, es stat pactat entre ditas parts, que si per cas de vuy a nou mesos, lo sobredit senyor de Amargós, li aparexia tenir ja prou clavasó del que li aurà aportat, ell dit Alias, de las sobreditas quantitats, y no'n volgués més dit senyor de Amargós del que tindrà rebut, estiga en elecció de dit senyor de Amargós de no pendrerne més. Emperò en tal cas, dit senyor de Amargós, lo hage de avisar a ell dit Alias quinse dies abans de dits nou mesos, notificantli que no ha de menester més clavasó, y en tal cas ell dit Alias, cessarà y dexarà de aportarli més clavasó.

Item, es stat pactat que sempre y quant succehis, lo que Déu no vulla, haverhi pesta declarada en dita villa de Ripoll o guerra, de tal manera que, ell dit Alias, no pogués trabellar y se n'hagués de anar de sa casa, en tal cas no estiga obligat ell dit Alias de aportar més clavasó a dit senyor de Amargós del que li aurà aportat. Y en tal cas ell dit Alias, restituirà y tornarà a dit senyor de Amargós tota la quantitat de dinés que en tal ocasió aurà rebut de dit senyor de Amargós.

Y açó prometen la una part a l'altra a tenir, cumplir y servir totes les coses sobreditas, sens danys ni despesas algunas, y ab salari de procurador dins de Barcelona de deu sous y fora vint sous per dies, y ab totes renunciacions necessàries, y en particular ell dit senyor de Amargós, renuncie al privilegi militar.

Y ell dit Attanasi Alias, per seguretat de totes les cosas sobre-ditas, totes y sengles, per ell de sobre promeses, tant de la restitució del diner, com de tot lo demás de sobre contengut, ne dona per fermansa a n'al dit Senyor Gabriel de Amargós a Joseph Cornet, jove sabater de la ciutat de Manresa, vuy habitant en Barcelona, que's assí present, lo qual accepta lo càrrech de dita fermansa, y convé y en bona fe promet a n'al dit senyor de Amargós que estarà ab tot allò que lo dit Attanasi Alias, son principal, de sobre li ha promès, y no cumplint dit Alias, ell complirà a tot lo desobre contengut.

Renunciant dita fermansa a la lley dient: que primer sie convingut lo principal que la fermansa, y a qualsevol altre dret y lley.

Y junt y assoles, tant dit de Amargós, com dits dit Alias y Cornet renunciem a son propri for, sotsmetense al for del magnífich regent la vegaria de Barcelona, y qualsevol altre, ab facultat de variar, y fan y ferman tots junts y assoles scriptura de ters en lo llibre dels terços de la cort del magnífich regent la vegaria de Barcelona, per lo que ell dit senyor de Amargós ne obliga tots y sengles béns seus, mobles e immobles, haguts y per aver; y ells, dits Atanasi Alias y Joseph Cornet, ne obligan sas personas y béns y quiscú de ells assoles, mobles e immobles, haguts y per aver, y ab jurament tots llargament, y ab constitució de procurador en dita cort, per ser vuy die feriat o festa de Sant Sever.

Testes firme omnium predictorum sunt: honorabili Michaeli Riber, auri et argenti faber, civis Barcinone; et Petrus Piquer, de familia dicti Amargós.

Item, alio instrumento dictus Attanasius Alias firmavit apocham dicto magnifico Gabrieli de Amargós, his presenti de dictis octuaginta duplis auri censillas, et sunt pro suprascripta bistracta... precii, numerando in notarium et testium infrascriptorum presencia, Et ideo, etc. Testes sunt proxime dicti.

AHPB, Jaume Bas, llig. 3, manual anys 1663-1666.

19

Barcelona, 10 desembre 1670.

Stabilimentum firmatum in favorem nobilis Francisci Pasqual et Cadell, die .X. desembris .MDCLXX.

In Dei nomine. Noverint universi, quod nos don Josephus de Rocabertí, etc. Atendens et considerantes per vos infrascriptum nobilem don Franciscum Pasqual et de Cadell, Barchinone populatum, fuisse nobis in Regio Concilio Baiulie Generalis Catalonie oblatum et presentatam supplicacionem huiusmodi thenoris:

Molt Illustre Senyor:

Don Francisco Pasqual y de Cadell enten que en los tèrmens y territoris dels llochs que son restats a la obediència de Sa Magestad en la vegaria de Puigcerdà, se trobaran menas o minerals de ferro (si be ab molt gasto per trobarlas) y que seria de gran conveniència del servey de Sa Magestad y benefici públich se fabricassen en la dita vegaria de Puigcerdà o Cerdanya, una a dos fargas, axí per la necessitat ordinària de clavazó de dita plassa de Puigcerdà, per las fàbricas dels cortels y conservació del tren y carros de la artilleria, com per la provisió del ferro dels naturals que per no haveri vuy ninguna farga en dita part de vegaria, son necessitats de provehirse de las fargas del regne de Fransa, y també perquè en lloch del diner forsós que ix fora regna per la compra dels ferros que se gasta cada dia, que no se poden escusar per dita fabrica de dita plassa, y per lo ferro que gastan los naturals vassalls de sa Magestad per la fabrica de llurs casas, rellas y arades per lo conreu inescusable, per tot lo qual ix, cada any fora regna, una quantitat de diner, y fabricantse las ditas una o dos fargas en la dita part de vegaria de Puigcerdà entraria diner dels preus dels ferros que's farian, ab que no sols se avitaria aqueix dany de la axida de tant diner, sinò també se acarearia un gran benefici del diner que entraria de fora regna, y de la gran comoditat que resultaria de poder ocupar y dar jornadas y modo de treballar y guanyar diners, a tanta pobre gent que està ociosa la major part del any en dita terra de Sardanya, per no tenir ahont y en que treballar, que es causa la dita ociositat de molts pecats y de la universal pobresa en que està aquell país per no tenirlos ... aus y llur bestiar en que guanyar un real per llur sustento.

En consideració de la qual súplica, de dit don Francisco Pasqual y de Cadell, a Vostra Senyoria concedirli llicència y facultat de cercar menas y tots géneros de minerals en tots los dits tèrmens, parròchias y territoris dels llochs de dita part de vegaria de Puigcerdà, y stablirli la ditas menas y minerals que se trobaran de ferro y altres qualsevols matalls (acceptat de or y plata) en los tèrmens y parròchias de Prullans, Hizòbol y Bor; y en deffecte de menas en ditas parròchias, la que se trobara en lo lloch de la Tora, del qual se traurà mena correntment y en lo districte de una llegua al redador de dita boca, no sia lícit a altre posar boca ni traurer de la dita mena, juntament ab la facultat de fer una o dos fargas y martinets al lloch o llochs ahont ben vist los serà de dita part de vegaria, y de mudar y reedificar ditas fargas y martinets, quant al dit don Francisco y als seus los convindrà.

Y axí mateix, de pendrer y usar de ditas menas y de las aigües dels rechs, rius, fonts o riberas més a propòsit per lo us y exercici de ditas fargas y fabrica del ferro, que en ellas y en los martinets se faran y puliran, ab rechs, pexeras y resclosas necessàries per por-

tar y conducir l'aigua y passarla per qualsevols propietats per lo us de dites fargas y martinets, pagant lo dany donarà si algun ne darà.

La qual concessió de stabliment y facultats sobreditas respectiue, suplica li sia feta y concedida privative a qualsevols altres persones en los tèrmens y parròchias sobreditas, ab un moderat cens anual al Senyor Rey, en senyal de la directa senyoria, sens emperò perjudici de les concessions y jurisdiccions y drets dominicals que lo dit don Francisco te en alguns llochs de dita vegaria, suplicant, en particular, a vostra Senyoria, que en consideració dels grans gastos se offereixen en las terras y trobas de dites menas, que ha de fer lo dit don Francisco sens tenir seguretat de trobarlas y de la conveniència del servey de sa Magestat y benefici públich de aquella sobredit, y de no fer lo dit stabliment y facultats sobreditas, en perjudici de tercer, de que se offereix dar informació, sia lo dit cens molt moderat, y que per dit effecte sian fetes las provisions oportunas y justicia administrade *omni meliori modo*. Lo offi... etc. Altissimus etc. Franciscus Dellas.

Nos vero animadvertentes et considerantes predicta per vos supplicata fora justa et racione consona, et quod non instans alieni prejudicium imo in evidentem utilitatem Regii Patrimonii, cedunt agentes tamen hec in vim regionum privilegiorum nobis et dicto nostro officio concessa, signanter vigore privilegii concessi per Sacram Catholicam et Regiam Magestatem Domini Regis Philipi tercii, memorie indelibilis, dato Barchinone, die decima tertia mensis julii anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo nonagesimo nono.

Et eciam de concilio, assensu et voluntate magnificorum assessorum Regii Concilii Baiulie Generalis Catalonie, et praecipue vigore provisionis facte per magnificum et dilectum regium conciliarium Vincencium Sabater, utriusque juris doctorum de Regio Concilio, dicte Bajulie Generalis Catalonie assessorum, que est hujusmodi series:

Die .X. desembris .MDCLXX. Visa supplicacione oblata per nobilem Franciscum Pasqual de Cadell, Barchinone populatum, in effectu supplicatam sibi stabiliri et in emphiteosim concedi privative ad alios facultatem inquiriendi minas ferri et aliorum matallorum, demto auro et argento, sua propria industria et sumptibus in parte vicarie Ceritaniae, que nunch extat sub dominio et jurisdictione domini nostri Regis, in locis dicto Pasqual bene visis, et dictas minas inventas facultatem edificandi domorum fabricam ferri vulgo *fargas et martinets* et aliis instrumentis neccessariis ad fabricam ferri vel aliorum matallorum, preter quam auri et argenti, et signanter parrochiis de Prullans, Isòvol et Bor dicte vicarie.

Et in deffectum minarum in dictis parrochiis intra terminum unius leuge a loco in quo inveniuntur mine, cum licencia mutandi dictas fargas in locis supra designatis, utendique aquis ex fontibus et riaris magis commodis, ad usum dictarum fargarum et *martinets*, et construendi aggeres, rivulos et piscinas vulgo *fer resclo-*

sas, rechs y pexeras, ad conducendum aquam ad dictam fabricam, et ad id posset transire per terras alienas soluto damno, offerens informationem predicta non esse in tercio prejuditium, imo valde utilia Regio Patrimonio et habitatoribus dicte vicarie Ceritaniae, causis in suplicatione contentis et praemaxime quia non ad sunt fargue in tota vicarie Ceritaniae que nunch est sub jurisdictione Sue Magestatis.

Visa comissione assessori infrascripto facta.

Visa informatione recepta, visis videndis.

Attento ex informatione recepta plene constat de contentis in dicta suplicatione, ideo et aliis, facto verbo in Regio Consilio Baiulie Generalis Catalonie, providet et declarat concedenter fore et esse in *imphiteosim*, prout cum presenti concedit dicto nobili Francisco Pasqual facultatem inquirendi minas ferri et aliorum matallorum, dempto auro et argento, et eis utendi in predicta vicaria Ceritaniae, in locis eis bene visis edificandique domos ad fabricam ferri vulgo *fargas* et *martinets* et alia instrumenta necessaria ad dictam fabricam, privative ad alios, signanter in parrochiis de Prullans, Isòvol et Bor.

Et si in dictis parrochiis non apparebent mine ex quibus possit fabricari ferri intra unam leucam a loco in quo dictae minae inventient, et non in aliis locis dictae vicariae in dictis terminis mutandi toties quoties voluert dictas *fargas* et *martinets* et ad hunc effectum posse uti aquis fontium vel rivulorum magis commodis ad dictam fabricam faciendi que aggeres, riuvolos et piscinas ad conducendum aquam ad dictas *fargas* et *martinets*, etiam transitum faciendo per terras alienas, soluto damno, sub annuo censu triginta solidorum solvendorum hinch ad unum annum, et deinde annis singulis in concimili termino, et intrata quinque librarum sine tamen juris alieni preiuditio, et pro hiis fiat stabilimentum in forma solita et alie provisiones opportuna juxta stillum = Sabater = Nabona. F. A.

Concesión

Gratis igitur, et ex nostra certa scientia, per dominum nostrum Regem et suos nosque et nostros in dicto nostro officio successores, stabilimus et in *emphiteosim* perpetuum damus et concedimus facultatemque et potestatem plenarias impartimur vobis, dicto nobili Francisco Pasqual et de Cadell, absentis et inferius acceptanti, et vestris in hiis successoribus et quibus volueritis perpetuo, vestris tamen consimilibus et vestrorum, quod sine juris alieni prejuditio nec alicujus penae metu vel incursu, possitis vobisque licitum sit inquirere minas ferri et aliorum metallorum, dempto auro et argento, et eis utendi in dicta vicaria Ceritaniae, et in locis vobis bene visis edificareque domos ad fabricam ferri vulgo *fargas* et *martinets* et alias instrumenta necessaria ad dictam fabricam, privative ad alios, et signanter in parrochiis de Prullans, Isòvol et Bor, et si in dictis

parrochiis non aparebant mine ex quibus possit fabrican ferrum intra unam leucam a loco in quo dicta minae invenient, et non in aliis locis dicte vicariae et in dictis terminis mutandi toties quoties volueritis dictas *fargas* et *martinets*, et ad hunc effectum possitis uti aquis fontium vel rivulorum magis comodis ad dictam fabricam, et facere aggeres, riviculos et piscinas ad conducendum aquam ad dictas *fargas* et *martinets*, et etiam transitum facere vel transire aquarum faciendo per terras alienas, soluto prius damno qui pertinerit, ita quod vos dictus dominus Franciscus Pasqual et successores vestris, et necnon alius absque licencia et permissu his inventis dictis minis, et aperto ore illarum possint et possint intra spacium et circum... .. leuca computato ab ore menerii vulgo *boca del mener*, a quo cumbilet (?) extracto per quibus seu investigare monario habere nec tenere menerium me extrahere menam, prout hec et alia melius et plenius in dictis suplicatione per vos oblata et provisione inde secuta de super insertis continetur.

Hoc itaque stablimentum facimus, nos dictus bajulus generalis. nomine et auctoritate predictis, sicut melius dici potest et intelligi ad vestrum vestrorunque salvamentum, sanum et bonum intellectum, sub tali tamen pacto, forma, lege et conditione, quod predicta melioreretis et in aliquo non deterioreretis quod que pro censu predictorum et omnium melioramentorum per vos et vestros predictis faciendorum, actis, faciatis, solvatis et prestetis, dareque, facere et prestaret habeatis et teneamini dicto domino nostro regi, et nobis, illius nomine, et seu magnifico receptori dicte Bajulie Generalis Catalonie, et aportare intus dictam Bajuliae, a die presenti ad unum annum proxime et continue venturum, et sich deinde annis singulis in dicto aut consimili termino sive die, triginta solidos monete Barchinone, in his autem non faciatis neque proclametis alium dominum seu dominos, nisi tantum dictum dominum regem et suos in regia dignitate, nosque et nostros in dicto nostro offitio successores liceat tamen vos et vestris, post dies triginta ex quo in dictum dominum regem et suos nosque et nostros fatichati fueritis, predicta que vobis stabilimus et in emphiteosim damus et concedimus vendere, permutare aut aliter alineare, non tamen stabilire vestris tamen concimilibus et vestrorum, salvo tamen sempre dicto censu dictorum triginta solidorum, a die presenti ad unum annum solvendorum, et aliis jure, domini, firma, faticha triginta dierum et aliis quolibet pleno jure dicto domino regi et nobis illius nomine pertinenti. Et salvo inquam laudemio, tertio sive foriscapio inde predicto solvere competentis.

Pro intrata vero predictorum, dedistis et solvistis magnifico receptori dicte Bajulie Generalis Catalonie, ad utilitatem Regii Patrimonii, quinque libras monete Barchinone.

Et ideo renunciando exceptioni dicte intrate sich, ut predictur, non solute, non habite et non recepte, reique ita non esse et sich

in veritate non consistere doloque, malo et infactum, actioni et omni alii juri, rationi et consuetudini his obviantibus, quovismodo nomine et auctoritate predictis, donamus scienter et gratis remittimus siquid predicta que vobis stabilimus et in emphiteosim damus et concedimus plus modo valent aut a modo valebunt censu et intrata predictis.

Insuper convenimus et bona fide promittimus, nomine et auctoritate predictas, vobis et vestris, quod dictus dominus Rex et nos ejus nomine, facimus vos et vestros et quos volueritis, predicta habere, tenere et in sana pace perpetuo possidere contra cunctas personas, quod que tenebitur et nos ejus nomine tenebimur vobis et vestris semper de firma et legali evictione et legitima deffensione eorumdem et de restitutione omnium missionum, sumptum, expensarum, damnorum et interesse, littis et extra omni exceptione remota.

Et pro his complendis obligamus vobis omnia et singula bona ac jura, redditus et emolumenta dicte Bajulie Generalis Cataloniae, mobilia et immobilia, habita ubique et habenda, bona autem nostra propria in aliquo obligare non intendimus, quia negotium gerimus alienum.

Ad hec ego dictus nobilis Franciscus Pasqual et de Cadell, adquisitor prefatus, laudans predicta, acceptansque a vobis dicto Baiulo Generali Cathaloniae hujusmodi stabilimentum sive licentiae concessionem, cum pactis et conditionibus supradictis quibus expresse contentio.

Gratis et ex mea certa sciencia, convenio et bona fide promitto, quod predicta meliorabo et in aliquo non deteriorabo, quodque pro censu predictorum et omnium melioramentorum per me et meos in ibi faciendorum, ego et mei dabimus, solvemus facientes et prestabimus, vobis et vestris, dicti domini nostri Regis nomine, et seu magnifico receptori Baiulie Generalis Cataloniae, a die presenti ad unum annum, et sich deinde annis singulis in dicto aut consimili termino sive die, dictos triginta solidos monete Barchinone, dandos et aportandos intus domos dictae Bajulie Generalis Cataloniae, meis propriis missionibus et expensis, et omnia alia et singula per me attendenda et complenda, attendam et complebo sine dilatione, exceptione aliqua, cum restitutione missionum, expensarum, damnorum et interesse, littis et extra omni exceptione remota.

Et pro his complendis et observandis, obligo vobis speciali et expresse predicta per vos mihi stabilita et seu totum jus emphiteoticum aut utile dominium michi et meis competens et adquisitum.

Et generaliter sine prejuditio dicte specialis obligationis, obligo vobis omnia et singula bona mea, mobilia et immobilia, habita ubique et habenda, etiam quovis modo et jure privilegiata juraque et actione quascumque.

Renunciens legi sive juri dicenti; quod prius transeundum sit per specialiter quam per generaliter obligata; et alii dicenti; quod

creditor de speciali hipoteca sibi satisfacere, manus ad alia non extendat, et omni alii juri, rationi et consuetudini his obviantibus quovis modo, et legi prohibenti generalem renuntiationem.

Et ut predicta omnia et singula majori gaudeant firmitate non vi nec dolo, sed sponte juramus, nos dicte partes stabiliens et adquisitor in animas nostras per Dominum Deum et ejus sancta quatuor Evangelia, manibus nostris corporaliter tacta, predicta omnia et singula attendere et complere, tenere et observare, et in nullo contrafacere vel venire jure aliquo, causa vel etiam ratione.

Hec igitur omnia et singula que et prout dicta sunt supra et promissa, facimur, paciscimur, convenimus et bona fide promittimus una pars nostrum alteri, et nobis ad invicem et vicissim, et omnes, notario infrascripto, tanquam publice et autentice persone, pro omnibus quibus intersit recipienti, paciscente ac etiam legitime stipulanti.

Ad hec nos Raphael Nabona et Jacobus de Potau et Vincentius Sabater, utriusque juris doctor, assessores de Regio Concilio dictae Bajuliae Generalis Cataloniae, consulentes consiliiarii supradictis, predictis omnibus et singulis tanquem de nostris concensu, concilio et voluntate factis, concentimus eaque laudamus et nostrum assensum pariter et concensum prebemus.

Actum est hoc Barchinone, die decima mensis desembris anno a Nativitate domini millesimo sexcentesimo septuagesimo.

Sig ✕ ✕ ✕ na nostrum don Josephum de Rocabertí, bajuli generalis stabiliens; Raphael Nabona, Jacobi de Potau, Vincentii Sabater, consulentium et concentientium predictorum, qui hec laudaminus, concedimus, firmamus et juramus, presentibus pro testibus Francisco Dagui, notario publico Barchinone, et Joanne Baptista Garetta, virgario Generalis Catalonie.

Sig ✕ num mei don Francisci Pasqual et de Cadell, acquisitoris predicti, qui hec laudo, concedo, firmo et juro Barchinone, die decima secunda predictis mensis et anni, presentibus pro testibus dicto Francisco Dagui, notario publico Barchinone; Josepho Vegner et Francisco Salvador, scriptoribus Barchinone.

ACA, RP, Classe 2.^a, Aa 16, f. 119.

20

Barcelona, 20 setembre 1683.

Stabilimentum factum Josepho Golart, pharmacopolae civitatis Gerunde.

Die 20 septembris 1683.

In Dei nomine. Noverint universi, quod nos don Raymundus de Oms et de Sancta Pau, Barcinone populatus etc.

Attendentes quod pro parte vestra Josephi Golart, pharmacopolae civitatis Gerundae, fuit oblata et in scriptis humiliter presentata supplicatio quadam tenoris sequentis:

Molt illustre Senyor: En conformitat dels establiments que Vostre Senyoria fou servit fer a favor de Joseph Golart, apotecari de la ciutat de Gerona, de las menas o mineral que se trobarian en la circumvalació del terrenos designats en dits establiments, en la vegaria de Gerona, dit Golart te comensada la fàbrica de una farga de ferro en la vora del riu de Ter, en lo terme de Vilanna, de dita vegaria y dins de dits terrenos compresos en dits establiments y facultat a ell concedida en lloch despoalat y desert.

E com per la continuació de dita fàbrica de farga, y après, per lo progrès y continuació de la operació de aquella, sia precisa la ocupació de gran número de gent, y a consideració de la obra que se espera resultar de aquella, se atraurà molt concurs de *forcites* en dita farga, que uns y altres tindran necessitat de viurer per las personas cavalcaduras y carruatges, y des de lo dit terreno, de la Gerona cerca de dos lleugas, y en dit lloch de Vilanna no i aja hostel, fleca, taverna, ni altra aparato de revendaria, ni gavella ahont pugan acudir per subvenirse en sos aliments, tant los que treballan en la construcció de dita farga, com los que après acistiran a la operatió y purificació del ferro que comensaran en dita farga, de tal manera, que tant per los dits obradors es necessari y en concideratió del comers que se espera atraurà la dita farga, serà molt útil a la cosa pública, sens fer dany a la universitat de dit lloc de Vilanna, que en la circumferència o circumvelacions de dita farga, hi hage la assistència de ostal, taverna, fleca, carniceria, gavella, ahont se pugan recullir los comerçans, y ab llur diner, uns i altres, troben los aliments necessaris per ells per llurs cavalcadures y carruatges.

Per tant y altrament, dit Joseph Golart, per ser convenient a la cosa pública y necessari per la construcció y continuatió en lo exercici de dita farga, que en las circumvelacions de aquella, en dit terme de Vilanna, hi hagués semblant assistència de fleca, taverna, hostel, carniceria y gavella, com no ni ha, suplica ésserli concedida o establerta, per si y per los seus, perpètua llicència y facultat, de que a concideració de las acistèncias de dita fàbrica, y, altrament, puga y li sia lícit en las circumvelacions de aquella, fer y fabricar y tenir una fleca, taverna, hostel, carniceria y gavella, ahont se pugan recullir los comerciants, y puga vendra a aquells y a tots los que voldran anar a comprar pa, vi, oli, carn, ordi, civada, faves, bacallà, tonyina, sardines y tot altre género de peix salat, aiguardent, tabaco y demás concernent que en semblants gavellas se acostuma de vendrer.

Y per a que dita llicència e o establiment en alguna cosa no restàs inútil, puga construir, una o moltes casa o casas y officinas, que per lo effecte de dit establiment seran necessàrias, y ab expressa privatió y prohibitió, que altra persona alguna no puga tenir semblant

fleca, taverna, hostel, carniceria ni gavella, ni puga vendre a la menuda cosa alguna de les dalt dites, a mitja lleuga alreudor de dita farga, offerint per dita llicència o establiment un mòdich perpetuo cens annual al Real Patrimoni, ab la entrada ben vista, segons la qualitat del negoci, com ho espera de la commiseratió de Vostra Senyoria, donant-li los despatxs convenientes, segons estil y en semblants cosas faedors.

Lo Offici etc. Altissimus etc de Córdoba.

Nos vero attendentes predicta, per vos supplicata fore justa et rationi consona, et quod non in juris alieni prejuditium imo in evidentem utilitatem Regii Patrimonii cedunt agentes haec in vim regionum privilegiorum, nobis et nostro officio concessorum, et de concilio, acensu et voluntate magnificorum Regii Concilii Baiulie Generale Catalonie assessorum, et, signanter, vigore provisionis facta per magnificum et dilectum regium consiliarium Ferdinandum Fivaller de Pol, juris utriusque doctorem; de Regio Concilio Baiulie Generali Catalonie, assessorem, que tenoris sequentis.

Registrata dicto et anno facto verbo in Regio Concilio Baiulie Generali Catalonie, procuratori, et quod fiat stabilimentum petitum modo et forma in supplicatione expressis, excepto tamen in loco et termino de Bescanó, et sine praejuditio juris alieni, ad annum censum decem solidorum anno quolibet simili termino perpetuo solvendorum. Et quod pro intrata solvat centum solidos. Et pro his firmi stabilimento instrumentum, et alie provisiones opportuna juxta stylum, Fivaller de Pol, Maranyosa. F. Assesores Baiulie Generali Catalonia.

Concesión

Gratis igitur et ex nostra certa sciencia, per dominum nostrum regem, et suos nosque et nostros in nostro innato offitio succesores, stabilimus et in emphiteosim damus et concedimus, vobis dicto Josephus Golart, pharmacopolae civitatis Gerunde, licet absentis, inferius tamen acceptanti, et vestris et quibus volueritis, perpetuo vestri tamen concimilibus et vestrorum, quod sine juri alieni praejuditio nec alicujus paenae metu vel incursu, possitis habere et tenere carniceriam, flecam, tabernam et cauponam sive *tenda* o *gavella*, hospicium sive *hostal*, in circuitu seu *rodalia* farguae ferrae, quam habetis et possidetis in ore fluminum Ticeris, in termino de Vilanna, vicariae gerundensis, et in ea sindere seu sindi facere et vendere carnem, et etiam vendere panem, vinum, oleum, avenam, *fabas*, moluam sive *bacallà*, thynniam sive *tunyina*, sardineas salubres, et quoscumque alios pices recentis vel salsos, spiritum vini sive *ayguardent*, petum sive *tabaco*, et alia quascumque res in dictis *carniceria*, *taberna*, *tenda* sive caupona vel *gavella*, hospicio sive *hostal*, sindi et vendere respective solitas, omnibus et quibuscumque personis ibi declinantibus, quodque possitis facere domos, hospicia, *casa* sive *barraca*, vel alios apparatus necessarios per spatium mediae leucae a dic-

ta *farga* termino de Bescanó, excepto privative ad alios quoscumque, ita, videlicet, quod in dicto loco nec per spacium mediae leucae a dicta *farga*, termino de Bescanó, ut dictum est, excepto nullus homo nullaque persona preter vos dictus Golart, possit habere tenereque carniceriam, flecam, tabernam et cauponam sive *gavella* hospicium sive *hostal*, et sindere nec vendere carnes, panem, vinum, nec alias res in dicto circuito sive circumvelatione, nec facere domos, hospitia, *casas* sive *barrachas* vel alios apparatus ad dictum effectum, quodque possitis applicare vestris usibus et utilitatibus ea jura, lucra, obvenciones et emolumenta ex predictis processura, quae similes habentes consimiles facultates habent, tenent et aplicant, prout melius et plenius haec et alia in suplicatione per vos oblata, et provisiones inde secuta de super insertis latius sunt contenta quibus reffertus.

Hoc itaque satbilimentum et in emphiteosim dationem et concessionem, facimus vobis, sicut melius dici potest et intelligi, ad vestrum vestrorumque salvamentum, sanum et bonum intellectum, sub tali tamen pacto forma, lege et conditione, quod predicta melioretis et in aliquo non deterioretis, quodque pro censu predictorum et omnium melioramentorum, per vos et vestros in predictis faciendorum, detis, solvatis, faciatis et praestetis, ac dare, solvere, facere et apportare habeatis et teneamini, intus domos officii Baiulie Generalis Catalonie, magnifico receptori ejusdem, vestris sumptibus, risco et expensis, die vigesima mensis septembris, decem solidos monete Barchinone, incipiendo primam facere solutionem, a die presenti ad unum annum primo et continue venturum, et sic deinde annis singulis in dicto vel concimili termino sive die.

In his autem etc. Fiat etc. ut in aliis cum intrata centum solidorum barchinonensium usque ab haec.

Ego Franciscus de Córdova, juris utriusque doctor, civis Barchinone, uti procurator dicti Josephi Golart etc, de mea procuracione constat instrumento recepto, penes discretum Isidorem Vila, notarium publicum dicte civitatis Gerunde, die prima mensis septembris anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo secundo, dicto nomine, adquisitor preffatus, laudans predicta acceptansque a vobis hujusmodi stabilimentum, cum pactis et conditionibus supradictis quibus expraesce concentio, gratis et ex mea certa sciencia, convenio et bona fide promitto vobis, dicto nomine, quod predictus principalis meus predicta meliorabit et in aliquo non deteriorabit, quodque pro censu predictorum et omnium melioramentorum per dictum principalem meum in predictis faciendorum, dabit, solvet, faciet et praestabit, et suis successores dabunt, solvent, facient et prestabunt ac apportabunt suis missionibus, risco et expensis, intus domos Offici Baiulie Generali Catalonie, magnifici receptori ejusdem, dicta die vigesima mensis septembris, decem solidos Barchinone, incipietque primum facere solutionem, a die presenti ad unum annum primo et continuo venturum, et sic deinde annis singulis in dicto vel

consimili termino sive die, sine dilatione etc et excepcione aliqua, cum restitutione missionum sumptum, expensarum, dampnorum et interesse, littis et extra omni excepcione remota.

Et pro predictis omnibus et singulis attendentis, tenendis, complendis firmiterque et inviolabiliter observandis, obligo vobis specialiter et expresse, preadicta per vos mihi, dicto nomine, supra stabilita, et seu totum jus emphiteoticum aut utile dominium mihi in predictis, dicto nomine, competens, et acquisitum; et generaliter, sine prejudicio dictae specialis obligationis sed eam augendo et impinguendo, obligo vobis omnia et singula bona dicti principalis mei, mobilia et immobilia, habita ubique et habenda, etiam quovis modo et juro privilegiata, jura et actiones quascumque. Bona autem mea propria, minime pro predictis obligata intendo cum negotium geram alienum.

Renuntians legi sive juri dicenti: Quod prius transeundum sit per specialiter quam per generaliter obligata; et alii dicenti: Quod quamdiu potest creditor et specialiter hipoteca sibi satisfacere manum alia non extendat, et omni alii juri et legi, usui, rationi et consuetudini contra hec repugnantibus quovismodo; et legi prohibenti generalem renuntiationem. Et alii dicenti: generalem renuntiam. Et alii dicenti generalem renuntiationem non valere nisi praecedat vel subsequatur specialis.

Et ut predicta, omnia et singula, majori gaudeant firmitate non vi nec dolo, sed sponte, juramus, nos dicti contrahentes stabiliens, scilicet, et adquisitor, dicto nomine, in animas nostras, per dominum Deum et ejus sancta quatuor Evangelia manibus nostris corporaliter tacta, predicta omnia et singula attendere et complere, tenere et observare, et in nullo contrafacere vel venire jure aliquo causa vel etiam ratione.

Haec igitur, omnia et singula, quae et prout dicta sunt supra, et promissa facimus, passissimur, convenimus et bona fide promittimus, una pars nostrum alteri et nobis adinvicem et vicissim, necnon notario infrascripto, tanquam publice et auctentice persone pro omnibus quibus intersit recipienti, paciscenti ac etiam legitime stipulanti.

Ad haec nos Thomas Maranyosa et Ferdinandus Fivaller de Pol, juris utriusque doctores, et de Regio Concilio Baiulie Generali Cataloniae assessores, consulentes et consilarii supradicti, predictis omnibus et singulis tanquam de nostris concensu, concilio et voluntate factis, consentimus eaque laudamus et nostrum assensum pariter et consensum praebemus.

Actum est hoc Barcinone.

Sig ✕ ✕ ✕ nostrum don Raymundi de Oms et de Sancta Pau, bajuli generalis, stabilienti; Thomas Maranyosa et Ferdinandi Fivaller de Pol, consentium et concencientium predictorum, qui haec laudamus, concedimus. firmamus et respective juramus, Barcinone, die vigesima mensis septembris anno a Nativitate Domini millesimo sex-

centesimo octuagesimo tercio, presentibus pro testibus Sebastiano Companyò, notario regio et Francisco Minguela, scriptore Barchinone habitatoribus.

Sig ✕ num Francisci Córdova, utriusque juris doctori, dicto nomine, acquisitoris, predicti, qui haec laudo, concedo firmo et iuro, Barchinone, die vigesima quarta praedictorum mensis et anni, presentibus pro testibus Josepho Soldevila, scriptore et Bonaventura Torruella, virgario Baiulie Generale Catalonie, Barchinone habitatores.

ACA, RP, Classe 2.^a, Aa 19, f. 121.

21

Barcelona, 31 desembre 1692.

Die trigesima prima mensis dezembris anno a Nativitate Domini .MDCL XXXXIII [1692].

Ego dompna Francisca de Banyuls y Compte, vidua relicta nobilis dompni Thome de Banyuls, in loco de Anyer, diocesis Elnensis populati, tam nomine meo proprio, quam eciam uti tenens et possidens tenereque et possidere debens ac sentiens, hereditatem et bona dicti quondam viri mei, pro meis dote, sponsalicio et aliis iuribus et hipothecis, iuxta antquam scriptam laudabilem et observatam Consuetudinem Barchinone, Constitutionem Generalem Catalonie Perpiniensi editam (hac nostra) incipientem, etc, necnon eciam uti heres universalis hereditatis et et honorum omnium que fuerunt nobili don Caroli de Banyuls, filii comunis mihi et dicto quondam nobili viro meo, die sui obitus Barcinone populati, relicta, eius ultimo testamento, quod fecit, condidit, ordinavit et firmavit Barcinone, penes discretum Isidorum Famades, notarium publicum Barcinone, die... mensis, ... anni..., dictis respective nominibus, gratis, etc, ad tempus, videlicet, trium annorum, quatuor mensium et medii, qui currere incipient die seu festo Sancti Ioannis mensis iunii proxime venturo, in antea, vendo sive arrendo vobis Francisco Malet, Anthonio Molas et Hyacinto Casasús, agricolis parrochia Sancti Michaelis de Setcasas, vicarie Campirotundi, diocesis gerundensis, vobis dicto Malet et Casasús, presentibus, et dicto Molas, absentibus etc, et notarii etc, pro eo etc, inferius tamen acceptantibus, et vestris, per dictum tempus, totam illam fargam ferream, quam ego meis certis iustis et legitimis titulis, habeo et possideo in dicta parrochia sancti Michaelis de Septemcasis, sive totum ius faciendi et fabricandi in eadem ferrum, Et terminatur, etc, Et spectat, etc.

Hanc autem vendicionem sive arrendamentum etc. sicut melius, cum pactis tamen et condicionibus infrascriptis et sequentibus, videlicet:

Que los dits arrendadors hagen de amenar la dita farga be y degudament, com se estila y a (costum) us y costum de bons fragayres, y que a la fi dels dits tres anys y quatre mesos y mig, hagen de restituir aquella com s'els entregará y se estila, ab totes les ahines de fabricar ferro, acceptat la tuera, las quals ahines y demás cosas li hagen de restituir a la fi dels dits tres anys, quatre mesos y mig, conforme seran estimades lo die que s'els entregaran.

Item, ab pacte, que dits arrendataris no pugan tallar ningunas llenyas del bosch de dita senyora arrendadora, per fer carbó per treballar en dita farga, que primerament no hagen acabat los llurs boscos que tenen comprats a la dita universitat de Set Casas, convertint aquells en ferne carbó per treballar dita farga, y en haver acabat los llurs boscos, y no abans, los dona llicència y facultat de tallar les llenyes necessàries del bosch propi de dita senyora arrendadora per fer carbó y passar avant lo treball de dita farga.

Item, més, ab pacte que sempre y quant per impediment de la guerra la dita farga no pogués treballar o que los francesos tinguesen ocupada la vila de Camprodon y sa comarca, en tal cas, no sien obligats pagar sinó la porrata respecte del temps que hauran treballat en dita farga.

Item, més, ab pacte, que sempre y quant lo rey de França o sos ministres no volguessen donar permissió per traure mena de Conflent per poder treballar en dita farga, en tal cas, no sian obligats dits arrendataris pagar sinó també per lo temps que hauran treballat en dita farga.

Item, ab pacte que dits arrendataris sien obligats pagar los drets de lleuda y forana per la mena que's traurà per treballar en dita farga.

Item, més, sien obligats pagar tres quintars de ferro quiscun any, durant lo present arrendament, a la obra de la iglésia de Set Casas, lo die o festa de sant Miquel de setembre.

Item, més, ab pacte, que finit lo arrendament si las heyinas y demás ferramenta de la farga y altra més que al temps se'ls entregará aquella estimada, promet dita senyora restituir lo més valor.

Item, més ab pacte, que sempre y quant se esdevingués per causa de terramotos o altres desditxas la farga se dirruhia o be lo botas se n'entrava, en tal cas, los dits arrendataris no sien obligats sinó en pagar tot lo temps que haurà treballat dita farga y no lo temps que per causa de dits infortunis haurà dexat de treballar aquella.

Item, ab pacte, que per quant dita farga se troba vuy en dia deruida, de tal manera que no s'i pot treballar, que per ço dits arrendataris, hagen de tornar la dita farga y posarla a punt de treballar, pagant dita senyora, lo cost e o valor de las obras se faran per tornar aquella, com en effecte dita senyora los dona facultat, que del preu avall scrit se retinguen e o vagen retenint tot lo que hauran gastat per dita farga.

Item, ab pacte que dits arrendataris, los dos anys primers del present arrendament, hagen de donar y pagar a dita senyora, cent cinquanta lliures barceloneses, quiscun de dits dos anys, las restants emperò fins al compliment de 312 lliures, que es lo preu del present arrendament, se retingan dits arrendataris per los gastos e o valor de tornar dita farga. Y en cas no fos bastant s'o retingan del demés temps del present arrendament fins sien del tot íntegrament satisfets de tot lo que (com ya està dit) hauran gastat en tornar dita farga, y satisfets y pagats que estigan, hayen de pagar a dita senyora tot lo preu ab los plasos abaix scrits.

Item, es pactat, que a la fi de dit arrendament, per aprofitar los cabals se trobaran en dita farga, los hage de donar dita senyora com los dona, dos mesos de temps, dels quals no estigan obligats dits arrendataris a pagar arrendament algu, los quals dos mesos ya estan defalcats del preu baix escrit, per contarse solament tres anys dos mesos y mig.

Item, ab pacte, que dits arrendataris hagen de donar a dita senyora cinquanta lliures barceloneses per lo dia o festa de sant Miquel de setembre primer vinent.

Item, ab pacte, que dits arrendataris, a llurs gastos, se hagen de procurar lo passaport de França, per poder traure mena de Conflent y dita senyora, a sos gastos traurà lo passaport de Espanya, per tot lo mes de mars primer vinent.

Et sic cum dictis pactis et non sine eis etc. Extraho predicta, etc, Eadem que, etc. Preterea ex causa predicta, cedo vobis omnia iura, etc, quibus iuribus, etc, possitis et valeatis dicto tempore durante uti et frui, etc, Ego enim, etc. Constituens, etc.

Precium vero predictorum que cum presenti vobis vendo sive arrendo per totum dictum tempus, est mille et una libre monete Barcinone, ad rationem tercentum et duodecim librarum pro quolibet anno, solvendarum per tercias, de quatuor in quatuor mensibus, incipiastique (per pactum sic inter me et vos inhitum et conventum, ut superius iam dictum est) primam facere solucionem, die seu festo sancti Michaelis mensis septembris proxime venturi, et sic deinde per dictas tercias, de quatuor in quatuor mensibus, dicto tempore durante.

Et ideo renunciando, etc, dono, etc, Insuper convenio et bona fide promitto vobis, quod predicta que vobis cum presenti vendo sive arrendo, faciam vos et vestros, dicto tempore durante, habere, etc, et tenebor de evicione predictorum, semper et in omni casu, etc, et de restitutione expensarum, etc, Super quibus, etc, Credatur, etc, Et pro his complendis, etc. Obligo vobis et vestris omnia et singula bona mea, mobilia, etc. Renuncians large omni et cuicumque legi, iuri, usui, rationi et consuetudini his obviantibus quovismodo.

Ad hec nos Franciscus Malet, Anthonius Molas et Iacintus Casasús, emptores sive arrendatarii predicti, laudantes predicta, etc, ac-

ceptantesque a vobis dicta nobile domina dompna Francisca de Banyuls y Compte, huiusmodi vendicionem seu arrendamentum, per vos de predictis nobis factum, ad tempus, precium, soluciones et cum pactis et condicionibus supra expressatis, quibus expresse concentimus.

Gratis, etc, convenimus et bona fide promittimus vobis exsolvere dictum precium, solucionibus et terminis respective supra individuatibus, pactaque predicta adimplere et servare sine aliqua videlicet dilacione, etc, cum salario procuratoris intus Barcinone, .X. solidos et extra .XX. solidos barchinonenses, ultra quos, etc, Promittimus restituere missiones et dampna, etc, Super quibus, etc, Credatur, etc, Pretera promittimus super predictis non firmare ius, etc. Pena est quinquaginta solidorum barchinonensium, more solito acquires et committens, etc. Nihilominus, etc.

Et pro his complendis, etc, obligamus vobis omnia et singula bona nostra et cuiuslibet nostrum insolidum mobilia, etc. Renunciantes quantum ad hec beneficio Novarum Constitutionum et dividendarum ac cedendarum accionum et Consuetudini Barchinone loquenti de duobus vel pluribus insolidum se obligantibus et omni alii legi. iuri, usui, rationi et consuetudini his obviantibus quovis modo, etc. Necnon foro nostro proprio et... submitentes et subponentes nos et bona nostra cuiuslibet nostrum insolidum quoad hec magnifici regentis vicariam Barcinone vel alterius, etc. In quem, etc. cum facultate variandi, etc, cum promissione, etc, et est sciendum, etc. Et facimus et firmamus scripturam tercii sub pena tercii in libris terciorum curia dicti magnifici regentis vicariam Barcinone, pro qua obligamus personas, et omnia et singula bona nostra et cuiuslibet nostrum insolidum, mobilia, etc. Cui, etc, Et quia dies presens est feriata ob festum sancti Silvestri, qua de causa nos dicti Franciscus Malet et Iacintus Casasús, dictam tercii scripturam firmare nequimus. Et ego dictus Anthonius Molas quia firmo extra vicariam Barcinone.

Ideo fiat cum solitam procuratorum constitutione et promissione de rato habendo, iuxta notarii infrascripti stilum large.

Et ut predicta, etc, iuramus omnes, etc. Hec igitur, etc,

Actum, etc.

Testes firme omnium predictorum dempta firma dicti Anthonii Molas sunt: Ioannes Huguet, agricola, naturalis ville Cervarie, Solsonensis diocesis, Barcinone degeus; Iacobus Garriga, velluterius, civis dicte civitatis, et Iosephus Sala, scriptor Barcinone, qui in his, etc.

Testes vero firme dicti — Anthoni Molas.

Apud me Iosephum Virgili, notarium.

Barcelona, 1 genero 1693.

Die prima mensis ianuarii, anno a Nativitate Domini .M.C.L.XXX.
III. Barchinone.

Los sobredits Francesch Malet, Anthoni Molas y Jacinto Casasús, arrendataris predits, confessan y en veritat regonexen, lo un a l'altre, adinvicem et vicissim, que encara que es veritat que ab lo predit acte de arrendament a ells fet per dita mi senyora dona Francisca de Banyuls, per temps de tres anys, quatre mesos y mig, de la dita farga de Setcasas, rebut en poder del notari avall scrit, als 31 de desembre prop passat, està concebut igualment y en comú, entre ells dits arrendataris, la real veritat del fet que està convingut y pactat entre ells, que dit Francesc Malet entre en dit arrendament per la meytat o per dos parts fetas del dit arrendament quatre parts, y dit Anthoni Molas y Jacinto Casasús, per la restant meytat, ço és, per una quarta part quiscú.

Axí que per a que conste de dita Societat ab la divisió de parts y porcions sobreditas, fan la present declaració, convenint y en bona fe prometent, lo un a l'altre, adinvicem et vicissim, que dit Malet puga utilarse de la meytat del dit arrendament, y que per ço se dega pagar la meytat del preu de aquell, y los dits Molas y Casasús de la restant meytat, ço és, una quarta part quiscun.

Y semblantment degan estos pagar la restant meytat del preu de dit arrendament, ço és, un quart quiscun, lo que prometen lo un a l'altre adinvicem et vicissim, atendre y cumplir, sens dilació ni sensa alguna, ab restitució y esmena de totas missions y despesas, y ab obligació de tots sos béns y ab jurament llargament.

Testes firme dicti Malet et Casusus sunt: Emanuel Poteu, iuvenis olitor et Josephus Falgarona, theologie professor, et Josephus Sala, scriptor, Barchinone degentes, qui dictus Sala, etc...

Testes vero firme dicti Molas.

Apud me Iosephum Virgili notarium.

AHPB, Josep Virgili, llig. 5, manual anys 1692 i 1695, f. 5 (2.ª foliació). Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 266.

23

Barcelona, 11 maig 1701.

Die mercurii 11 mensis maii 1701.

Per rahó y ocasió de la venda y concert avall scrit, per y entre lo senyor Hierony Francisco Mascaró y Llusàs, ciutadà honrat de Barcelona, lo present any conseller ters de la present ciutat, de una; y lo senyor Felip Ignasi de Oriola y de Navel, ciutadà honrat de Barcelona, tant en nom seu propri, com també com, a procurador del senyor Ignasi de Oriola y Tord, ciutadà honrat de Barcelona y doctor en drets en la vila de Ripoll, bisbat de Vich, populat, senyor de la Casa Fort y Castell de Rama, de la parròquia de Sant Pere de dita vila, son pare, consta de la procura en poder de Joseph Capdevila, notari de dita vila, a 6 del corrent, com dit notari, etc., de part altra, per y entre les dites parts, son estats fets, firmats y jurats los capítols y pactes devall scrits y següents:

Primerament, lo dit Felip Ignasi de Oriola, en dits noms, ven a dit senyor Mascaró, partida de ferro, tant de farga com de martinet de la dita farga de Rama, scituada dins los límits de les terres de dit Castell y Fort de Rama, fins a la quantitat de cent dobles de or de Espanya, contant lo preu de dit ferro, és a saber lo ferro de farga, a rahó 3 lliures, 2 sous per quintar; y lo ferro de martinet, a rahó 3 lliures, 4 sous per quintar, tot lo qual ferro fins la dita quantitat de cent dobles, dit senyor Oriola, en dits noms, promet entregar a dit senyor Mascaró, dins quatre mesos, comptadors del dia present en avant, dins la present ciutat, pagant dit senyor Oriola los ports de dit ferro, y dit senyor Mascaró sols aja de pagar los drets del portal de la present ciutat.

Item, ab pacte, que dit senyor Oriola, dega enviar y entregar dit ferro a dit senyor Mascaró dins la present ciutat, ab lo modo dalt dit es a saber, marcat, bo y rebedor.

Item, ab pacte, que dit senyor Oriola, promet entregar a dit senyor Mascaró lo dit ferro, es a saber, tant de farga com de martinet, així com millor apareixerà a dit senyor Mascaró, ço és, ferro de farga o ferro de martinet, o de una y altra sort, així com ben vist serà a dit Mascaró.

Item, ab pacte, que entregat que haurà dit senyor Oriola dita partida de ferro, a dit senyor Mascaró, fins a dita quantitat de 100 dobles, en tal cas sie ell lliberat de la present obligació.

Item, y finalment, ab pacte que dit senyor Mascaró dega donar y pagar dites cent dobles a dit senyor Oriola, en esta forma, és a saber, noranta dobles, lo die present, y les restants deu dobles sempre y quant apareixerà a dit senyor Felip de Oriola e o a dit son

pare. En los dits pactes, condicions, promet la una part a la altra les sobredites coses attendrer y complir, sens dilació, etc., ab restitució de despeses, etc., ab obligació de llurs bens, ab totes renunciacions necessàries y pertanyents y ab jurament llargament.

Testes sunt: reverendus Isidrus Penas, presbiter, beneficiatus ecclesie parrochialis dicte ville Rivipulli, et Augustinus Rossell, Sacre Teologie professor, naturalis parrochie Sancti Vincencii de Llavaneres, diocesis Barcinonensis, Barchinone reperti.

Item, ab altre acte, dit senyor Oriola, en dits noms, firma àpocha a dit senyor Mascaró, present, de noranta dobles de or de Espanya, y son a bon compte de dites cent dobles, per lo preu de dit ferro, les quals noranta dobles ha rebudes de comptants, es a saber, 74 dobles en presència, etc, y les restants 16 dobles, a ses voluntats, volent que en la present època per lo senyor Joan de Oriola, son germà, firmada a dit senyor Mascaró, de 12 dobles, en poder del notari avall escrit, al primer del corrent, ut ne appareat, etc., Et ideo, etc.

Testes sunt predicti.

AHPB, Francesc Serra, llig. 2, protocol any 1701, f. 61. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 262.

24

Barcelona, 23 desembre 1717.

Die iovis. XXIII. mensis decembris anno a Nativitate Domini .M. DCC.XVII.

Sepan quantos esta pública escritura de relación, attestación y declaración, vieren y leyeren, como yo Juan Font, fraguaire de la parroquia de San Cristóval de Campdevàdol, obispado de Vique, al presente hallado en esta ciudad de Barcelona, mediante el juramento que extrajudicialmente presto a Nuestro Señor Dios Jesuchristo y a sus santos quatro Evangelios, en mano y poder del nottario y escribano público haxo escrito, hallado en los estudios de su casa, que la tiene sita en esta ciudad, en la calle nombrada den Gimnàs, y en presencia de los testigos infrascritos, a pedimiento de Joseph Vila, tragner de la villa de Ripoll, que está presente.

Digo y declaro, y hago verdadera fee, relazió y en verdad reconosco, que todo el hierro que he trebejado y toda la mina y carbón a effecto de fabricarse hierro que se halla así en mi casa como en la fragua, que es propria de Mariano Riera, de Borrada, en el veguerio de Ripoll, nombrada la fragua de La Corba, es propria de diferentes particulares personas, quienes a effecto de fabricar hierro en la referida fragua, me han delentado partidas de dinero

(que de otra suerte no tenia yo caudales para emprender semejante fábrica), y uno de los dichos interessados es dicho Joseph Vila, quién me adelantó crecida porción de dinero para que yo la entregasse y fabricasse la partida de hierro que importare su adelantada cantidad, a fin de llevarlo en esta ciudad para la fábrica de la Ciudadela, a cuyo cargo está el proveerla de todo el hierro es preciso y se necessita por dicha fábrica.

Y así todo el hierro, mina y carbón que tengo fabricado, y está para fabricar en dicha fragua, no es mio todo él, sino que es proprio de dicho Joseph Vila y otros, por las respective cantidades que para la referida fábrica me tienen adelantadas.

Y esta es la verdad por el juramento que tengo prestado.

En testimonio de lo qual dicho Joseph Vila, ha requerido a mi dicho abaxo escrito nottario llevasse escritura pública de dicha declaración y recognición, y a él y a otros de quienes fuesse interés librássse copia auténtica.

Que fué fecha y otorgada la presente pública escritura en esta ciudad de Barcelona, oy jueves a los veinte y tres días del mes de deziembre año del Nacimiento de Nuestro Señor Dios Jesuchristo, de mil setecientos diez y siete, siendo presentes por testigos Juan Brotons y Jayme Sayós platicantes de escribano de la presente ciudad de Barcelona, para dichas cosas llamados y rogados.

AHPB, Gaspar Sayós, llig. 14, man. 37, any 1717, f. 289. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, pp. 263-264.

25

Barcelona, 7 febrero 1719.

Sébase como el muy illustre señor don Rodrigo Cavallero y Llanes, cavallero de la orden de San Tiago, mariscal de campo de los Exércitos de Su Majestad, de su Real Consejo en el Supremo de Guerra y Superintendente general de la Justicia, Policía, Guerra y Hazienda en este principado de Cataluña:

Por el tiempo de tres años, a contar del día primero del mes de enero próximo pasado, arrendo y por título y carta de arriendo concedió a Antonio Bolós, boticario de la de villa de Olot, aunque ausente, y por él al doctor Juan Plana y Junquer, su podatario, presente y acceptante, el derecho que se cobra y ha acostumbrado cobrar del hierro que con mena de Francia se trabaja en la fragua de Set Casas, de forma que durante este arriendo, el dicho arrendatario cobre y exija el dicho derecho, que según se dize es dos sueldos por quintal del hierro que en dichas fraguas se trabaja de mena de Francia, cuyo arriendo otorgo a Su Señoría con las condiciones siguientes:

Primeramente, que los arrieros y demás que cargaren el hierro fabricado con mena de Francia en dichas fraguas de Set Casas, no puedan llevarse el dicho hierro, sin que primero tomen albarán de guía, y paguen el derecho a dicho arrendatario o persona por él destinada, y lo contrario haziendo caherán en penas de commiso y demás impuestas. Y pueda el dicho arrendatario, si le pareciese, valerse del tablero de la tabla del General de Camprodón, para que haga los albaranes de guía y cobre los derechos de dicho hierro o bien de otra cualquiera persona de su satisfacción.

Otro sí, que en caso (lo que Dios no permita) de guerra en Cathaluña, por cuya razón se le impida a dicho arrendatario el poder collectar los referidos derechos, y la introducción del mineral de Francia en dicha fragua de Set Casas, iustificándolo legitimamente el dicho arrendatario, que todo el tiempo que durare el impedimento no correrá el arriendo, ni deberá pagar su precio, pero cessando el impedimento y bolviendo a tener curso el dicho mineral y fragua continuará el pagamento de dicho arriendo a proporción asta su conclusión.

Otro sí, que el dicho arrendatario se la hayan de dar los despachos necesarios para la exacción y cobranza de dichas rentas, con cuyos pactos y condiciones, otorgó Su Señoría este arriendo por el precio de cien libras catalanas en cada un año, pagaderas igualmente en cada año de tres en tres meses.

Y el dicho doctor Juan Plana y Junquer, podatario del dicho Anthonio Bolós, arrendatario, parece de su poder con auto ante Jayme Oliveras, notario público de la villa de Olot, a los diez días del mes de enero próximo passado, de que da fee el dicho notario, por su testimonio que queda en estos autos, en el referido nombre accepto este arriendo, por el tiempo y con las condiciones que van dichas, y prometió que el dicho Anthonio Bolós, su principal dará y pagará el precio de dicho arrendamiento en las pagas, modo y forma susodichos, dentro esta ciudad al señor administrador general, sin dilación ni escusación alguna, con salario de procurador y oficiales acostumbrado, y con restitución de todas costas, para cuyo cumplimiento obligo la persona y bienes de dicho Bolós, su principal, muebles y rayzes, havidos y por haver, como a deudas fiscales y reales, con renunciación a proprio fuero y domicilio, de la ley *si convenerit* y de la general de derecho y submission al fuero de esta General Superintendencia y demás ministros, juezes y justicias, do convenirle quieran, con poderío para apremiarle vía executiva, en su persona y bienes, como si esta escritura fuera sentencia definitiva de juez competente pronunciada, passada en cosa juzgada y por él contentida.

En cuyo testimonio assí lo otorgaron el señor superintendente general y el dicho podatario, ante mi el escribano, a los siete días del mes de febrero del año de mil setecientos y diez y nueve, siendo testigos al otorgamiento de Su Señoría don Joachin Pérez y don

Francisco Martin, de familia. Y al otorgamiento del dicho doctor Plana y Junquer, podatario, fueron testigos los señores Francisco Alós, ciudadano honrado de Lérida y Domingo Carriol, escrivano residentes en esta ciudad.

ACA, Classe 2.ª, A. a. n.º 34, f. 22. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 266.

26

Barcelona, 7 febrer 1719.

Don Rodrigo Cavallero y Llanes, cavallero del orden de San Tiago, mariscal de campo de los Exércitos de Su Magestad, de su Real Consejo en el Supremo de Guerra y Superintendente general de la Justicia, Policía, Guerra y Hazienda en este principado de Cathaluña.

Hago saber a los señores corregidores, gobernadores, castellanos, alcaydes mayores y ordinarios y demás juezes, ministros de justicia de este principado de Cathaluña, sus partidos y agregados, y a todos mis subdelegados y demás ministros y oficiales de esta superintendencia general:

Que el real drecho de dos sueldos por quintal que se cobra y ha acostumbrado cobrar del hierro que se trabaja en las fraguas de Set Casas con mena de Francia, ha quedado por arrendamiento a cargo de Antonio Bolós, boticario de la villa de Olot, por el tiempo de tres años, a contar del primer día del mes de enero de este año mil setecientos y diez y nueve, y cumplirán el último día del mes de deziembre del año mil setecientos y veinte y uno, en precio para todos los tres años de trescientas libras barcelonesas, que corresponden cien libras de la misma moneda por cada un año, pagaderas cada año, de tres en tres meses, dentro esta ciudad al thesorero o recaudador de estas rentas o a la persona que se destinare, empezando azer la primera paga, este año el último día del mes de marzo próximo, y assí seguidamente, de tres en tres meses, asta concluido el citado arriendo y pagado enteramente su precio.

Y aviéndose rematado el referido real drecho de dos sueldos por quintal de hierro que de la mena de Francia se trabaja en dicha fragua de Set Casas, de último remate, en el expressado Antonio Bolós, y este otorgada escriptura de obligación y arrendamiento en forma ante este escrivano, me ha pedido le mande despachar recudimiento para la administración, beneficio, cobranza y uso libre de dicho real drecho y lo he tenido por el bien que es el presente.

El qual luego, que ante dichos señores juezes de los partidos que componen el de este principado y sus agregados, sea presentada,

le mandarán cumplir y executar, y en su cumplimiento tendrán al dicho Antonio Bolós por tal recaudador y arrendatario del dicho real derecho, por los referidos tres años, permitiéndole y a la persona o personas que tubieren su poder, durante los referidos tres años, y que por su costa, cuenta y riesgo, ponga los oficiales que tubiere por convenientes, assi para la custodia de dichos drechos, como para la recaudación d'ellos, que podrá remover y quitar, con causa o sin ella, sin que en lo referido se le ponga embarazo ni impedimento alguno, antes en los casos que se le ofrecieren se le haran dar. Y den a dicho arrendatario y oficiales suyos todo el favor y ayuda que pidieren y fuere necesario, y que se le acuda y recuda con todo lo que procediere de los referidos drechos en los dichos tres años de su arriendo. Y que pueda tomar cuentas a la persona o personas que hubieren administrado dichos drechos, desde'l citado día primero de enero próximo passado, y apremiarles a que le den y paguen los alcances que resultaren, todo breve y summariamente, y como por maravedices y haver de Su Majestad, para lo que doy commissión en forma; y al dicho arrendatario poder y facultad, para que administre, beneficie y cobre los dichos reales drechos, y que pueda dar cartas de pago, hazer visitas, denunciaciones, descaminos, defraudes, como todo lo demás que convenga a su buena administración, beneficio y cobrança, en virtud de este recudimiento, o su traslado signado de escribano que ha de tener la misma fuersa que este original, y se ha de tomar la razón en la contaduria de rentas generales de este principado.

Fecho en Barcelona, a los siete dias del mes de febrero del año de mil setecientos y diez y nueve.

ACA, Classe 2.ª, A. a. 34, f. 24. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 266, nota 3.

27

Barcelona, 8 juny 1754.

En la ciudad de Barcelona, a los ocho días del mes de junio año del Nacimiento del Señor de mil setecientos cinquenta y quatro, ante mi Isidro Angirot y Suñer, notario público real colegiado de número de Barcelona, abajo escrito, y del magnífico doctor en cánones Antonio Folguera, en Barcelona domiciliado, y de Antonio Pons, notario real y causídico de la misma ciudad, testigos para las infrascritas cosas llamados y rogados (pareció Agustín Sagalá, también notario real y causídico de la misma ciudad, como a procurador, para las infrascritas y otras cosas, legítimamente constituido y ordenado por Sagismundo Raguer, labrador y heredero propietario

del Manso Règuer, de la parroquia de San Cristóval de Campdevànol, obispado de Vique, no sólo en su nombre propio, sino también de procurador con facultad de substituir de Rosa Raguer, viuda de Eudaldo Raguer, labrador propietario de dicho Manso Raguer, su madre, como a tenentaria y usufructuaria de los bienes de dicho su marido, como de su constitución parece con esta escritura pública, otorgada, ante Eudaldo Capdevila, notario público de la villa de Ripoll, del mismo obispado, a los nueve de enero de mil setecientos quarenta y siete y de la substitución hecha por dicha Rosa Raguer, viuda, a favor del mencionado Sagismundo Raguer, parece con escritura pública otorgada, ante Joseph Francisco Fontana, notario público de número de Barcelona, a los veynte y tres dias del mes de julio año de mil setecientos quarenta y nueve.

Y así mismo, para las dichas cosas el mencionado Agustín Sagalá, legítimamente constituído y ordenado en procurador de Juan Raguer, labrador y heredero propietario del Manso Roguer, de la parroquia de San Christóval de Campdevànol, del mismo obispado de Vique, como de su constitución parece con escritura pública otorgada ante Jayme Tos y Romá, notario público real colegiado de número de esta ciudad, a los diez y seis días del mes de junio año de mil setecientos sinquenta y tres).

Delante y en presencia del dicho y abajo escrito notario y de los mencionados testigos, el qual en dicho nombre requirió Joseph Martí y Amat, arquitecto y maestro de obras del rey nuestro señor (que Dios guarde), en dicha ciudad de Barcelona residente, experto elegido y nombrado por los magníficos señores doctores en ambos derechos Joseph Plá y Mitjá y Juan Simón, en Barcelona domiciliados, como a procuradores, arbitradores y amigables compositores absolutos y generales, para terminar y resolver todas las pretenciones, que las mencionadas partes tenian y pretendian la una contra la otra, en el pleyto seguian en el Tribunal de la Superintendencia General de este principado de Cathaluña, en autos de Vicente Simón, notario público de número de Barcelona y escribano de dicha Superintendencia, elegidos y nombrados, esto es el referido don Joseph Pla, por parte de Isidro Grau y Rotllan, y el susodicho don Juan Simón, por parte de los sussodichos Rosa y Juan Raguer, madre e hijo, para que pagado y satisfecho en sus justos y condecetes salarios, relación haga en escritos, mediante juramento que deberá prestar en mano y poder del dicho y abajo escrito notario y delante de los sussodichos testigos, de lo que haya executado y obrado en fuerza de la commissión á él dada, por los susodichos magníficos señores apoderados, en dicho nombre arbitradores y amigables compositores de las susodichas partes, como de dicha commissión parece, con papel firmado por dichos magníficos señores apoderados, en treze de marzo de mil setecientos sinquenta y quatro, poniendo en mano y poder del mismo escribano, abajo escrito, el mismo papel original

o comissió hecha por dichos señores magníficos apoderados, al mismo Joseph Martí, para que dicho escribano inserte copia de aquel en el presente requerimiento.

Y respondiendo el mencionado Joseph Martí Amat, arquitecto, al susodicho requerimiento dixo:

Que estava prompto en poner en manos del mismo escribano el papel original de comissió, que, por los dichos magníficos señores apoderados, le fue entregado y de hazer relación jurada en escritos de la comissió por dichos señores a él hecha. El qual papel de comissió original susodicho, entregó al dicho escribano, que al pie de la letra es como sigue:

Conciderant los infrascrits, que per a terminar y resoldrer totas las pretensions deduhidas y que podrian deduhir, axi per part de Rosa y Joan Ragner, mare y fill, com per la de Isidro Grau y Rotllant, en lo procés de la causa vertent en lo Tribunal de la Intendència, es precis informarse per medi de experts ó personas peritas de resclosas y conductos de las aygüas del riu Fraser, de que se serveixen las referidas parts, per sos respective molins, fargas y martinets y altres officinas, a fi de poder ab major conexement fer la declaració, de manera, que no quede cosa que convenir y ajustar entre las ditas parts, usant dels poders que per dit effecte se'ls han concedits per las mateixas parts, nomenan y elegeixen a Joseph Martí y Amat, arquitecto de la present ciutat, per a que conferintse en lo lloch de la qüestió, miria, vegia y regonega las ditas resclosas, rechts y demás conductos y tot lo demás que li aparegue convenient, ê informantse si li apareixerà dels officials de ditas fàbricas y de qualsevols altres personas noticiosas del curs de las aygüas del riu Fraser; y tenint present la relació que, en temps passat, feu sobre lo mateix assumpto, junt amb Joseph Arnaudias, també arquitecte, com a experts nomenats de offici per lo Tribunal de la Intendència, examine y averigüe lo modo més segur ab que pot disposarse la resclosa y conductos de dicha aygua y demás necessari per lo curs de ditas fàbricas, â fi que puga cada una de las parts sobreditas usar de ellas, segons las facultats que tingué presents en la dita relació que feu, com a expert de offici, junt ab dit Arnaudias, sens que pugan en temps algú, tenir motiu de nova disputa, en lo us de ditas aygüas, tant en temps de esterilitat, com lo de abundancia de ellas, y de tot lo que trobarà per convenient y necessari practicarse nos farà relació, tot a costas comunas a ditas parts.

Barcelona, y mars tretse de mil setcents cinquanta y quatre. Don Joan Simon. Don Joseph Pla.

Y obtemperando, el mencionado Joseph Martí, a la comissió a él hecha por dichos magníficos señores apoderados, en fuerza del papel de comissió susodicho, que se le entregó, en el qual, se le dijo, que se confiriase en el lugar de la cuestión, que menciona dicho papel y allí puesto, mirasse, viesse y reconociesse las azequias,

pressas, fábricas y demás conductos de aguas y resclosas del rio Fraser, y todo lo demás que fuese necessario, siendo presente en dicha ocasión, la relación que en tiempo atrás hizo, junto con Joseph Arnaudies, arquitecto, experto elegido y nombrado de officio por el mencionado Tribunal de la dicha Super Intendencia General de este Principado, y después relación hiziesse del juicio que, segun pericia y conocimiento de su arte tuviesse sobre lo susodicho.

Y habiéndose conferido en el mencionado lugar de la cuestión, y atentamente mirado y reconocido, una y diferentes vezes, todo lo contenido en el susodicho papel de commissión y demás necessario, juzgó segun su arte y pericia y hizo y entregó al dicho y abajo escrito notario, la relación en escritos cuyo tenor al pie de la letra es como sigue:

Por quanto los señores don Joseph Pla y don Juan Simón, hallándose elegidos, para el ajuste y terminación del pleyto, que está pendiente en el Tribunal de la Intendencia, entre Rosa y Juan Ragner, madre e hijo, de una parte; e Isidro Grau y Rotllan, de otra; se sirvieron, con papel por ellos firmado, en trese de marzo próximo pasado, nombrar por experto a mi el infrascrito, a fin de que satisfecho por las partes de mis trabajos, passasse al término de Campdevàrol, corregimiento de Vique, para mirar, ver y reconocer las pressas y conductos, por medio de los quales toman, la agua del rio Fraser, para el curso de sus respective molinos, fargas y martinets y otras officinas, los dichos Ragner y Rotllan; para que nuevamente enterado de todo y teniendo presente la relación, que hize en el año mil setecientos quarenta y nueve, sobre este pleyto, junto con Joseph Arnaudies, arquitecto, como a expertos nombrados de officio por el Tribunal de la Intendencia, examinasse y averiguasse el modo más seguro (en materia de hecho) con que puede disponerse la pressa y conductos de dicha agua y demás necessario, para el curso de dichas fábricas, a fin de que pueda, cada una de las partes sobredichas, usar de ellas, segun las facultades, que tuve presentes en la citada relación.

Haviendo pues passado al lugar de la cuestión, en virtud de la commissión arriba expressada, concluida esta, en el dia veynte y siete de abril próximo pasado, y satisfecha de ella por las mismas partes, vistas y reconocidas diferentes vezes, con toda atención, las azequias, pressas, fábricas y demás necessario, y haviendo reflexionado varias ocasiones, en el assumpto por la experiencia y lo que alcanço en el arte que professo, y para la total terminación de tan injusto pleyto, perpetuando la amistad de las partes, que será grande gloria del Señor, explico mi sentir en la forma siguiente:

Es constante e indubitable, que este pleyto, es solamente una diabólica illusion, que tiene preocupadas las partes, las quales hasta el presente, con tanto encono, han disipado sus bienes, reduciéndose, a una particular por ellos imaginada y falsa falta de agua, en el rio Fraser, contra la común voz y fama pública, quando la expe-

riencia en el curso continuo de sus respective fábricas (no obstante la mala conducta de uno y otro en la manutención de sus azequias, pressas y fábricas) y la recta intención de varios desinteresados, no han podido convencer este fundamento, tan insubstancial y meramente aparente como la agua que regularmente baxa por el río Fraser, en el tiempo menos abundante (según común opinión y mi sentir) recogida y conducida en la debida forma, es suficiente para correr todas las fábricas, tengo por cierto, atendidas las circunstancias, como tambien los establecimientos, concordia y haver de quedar salva la agua correspondiente y necesaria para el Molino de Ripoll: Que el medio más eficaz es, que tomen la agua para sus fábricas, por una sola azequia y pressa, y que sea por la pressa y azequia de Ragner, por ser a la parte superior, de lo que resultarán los beneficios que se explicarán y se evitarán algunos daños, que actualmente se causan, lo que se deve practicar en esta forma:

Por quanto, los ríos en sus avenidas introducen demasiadas aguas en las azequias que estan abiertas ê indefensas de tales accidentes, destruyendo estas y los molinos o fábricas, para que sirven, llenándolas de tierra y deteriorando las tierras vezinas, se construyen y deven construhirse, unas aberturas de piedra de sillería, con sus puertas de madera, â la entrada de la azequia, que precaven estos daños, y respeto, que la azequia de Ragner, se halla abierta por las avenidas del rio Fraser, en el lugar en donde construyó Monsech la pared o en su inmediación, se deve construhir de piedra picada, la entrada de la agua, con dos aberturas de sinco palmos de ancho y siete de alto, con sus arcos y caras, todo de piedra picada, asentado en firme, galzes y puertas de madera de roble, con las quales, en tiempo de agua abundante, se tomará la que quisieren y en las avenidas serán impositivo, que se introduzca sobrada agua en la azequia, con lo que se precaverán de todo daño, las azequias, fábricas y tierras vezinas, y cerrarlas del todo para mayor seguridad, y que no se embarsen con ramas, cuydando interinamente, que la abertura de la parte superior y del río que también deve ser de piedra, y todo lo posible más baxa que las dichas puertas, esté un poco alta para que salgan por ella las arenas que entren por la pressa y se evitará vayan por la azequia, siendo necesario hazer una pared de piedra y cal a la parte interior de la azequia, dende dichas puertas, hasta la pressa, y asentado sobre la roca, a fin de que con poca agua, puedan correr las fábricas, y se evitará que se pierda por aquella parte (como indispensablemente se pierde) mucha agua, por ser la orilla de la azequia de piedra y tierra, vulgarmente llamada *gleva*, puesta entre árboles y fácil de calar la agua.

Para poder entrar la agua abundante, para todas las fábricas y passar por la azequia sin desperdiciarse en su curso, se deve esta poner à lo ancho de quince palmos en su suelo, ensanchando la necesario, por la parte de arriba, con su taluz correspondiente, y respeto

que dende donde construyó la pared Monsech, hasta cerca la farga de Raguer, la mayor parte de la orilla inferior es dalgada, baxa inmediata, â los árboles, encima grava y parte de piedra y tierra nombradas *gleva*, la qual con mucha facilidad se destruye, particularmente, en las avenidas del río, perdiéndose, por varias partes, mucha agua, a causa del mayor fondo del río y azequia de Grau, que passan immediatos, y las aberturas del desvío de las aguas mal dispuestas, en todo el distrito referido (a excepción de donde tenga suficiente ancho de tierra para resistir el peso de la agua, y que no pueda calar) se deve construir una pared de piedra y cal, assentada en firme más alta, que la agua regular â fin que no se pierda, ni dañe, a la tierra o prado de la parte inferior, con lo que no necesitará de tomarse tanta tierra de la parte superior.

Y si en este distrito, por alguna parte, en tiempo de lluvia, bajasse agua de la parte superior quedasse â la azequia, se puede formar uno o más puentes para passarla por encima la referida azequia, y conducida echarla al río, con lo que se evitará que cayga tierra y runas â la azequia.

A más se deve construir a media distancia, poco más o menos, una abertura de piedra picada con su puerta de roble, de cinco palmos de ancho más baja que el suelo de la azequia de tres a quatro palmos que eche la agua al río conducida, la qual facilitará el limpiar la azequia de las arenas que entraren en ella, advirtiendo que la azequia actual de Raguer tiene mucho declivio y con esta disposición, dándole el sólo necessario se puede lograr que siendo la agua más alta tenga mayor salto para las fábricas del expressado Raguer, y mucho más la farga y molino arinero de Grau, por venirle la agua mucho más alto, equivalente bastante para suplir la mucha abundancia de agua, que todos quieren tener en sus respective fábricas para que la fuerza de aquellas, supla la mala conducta que entrambos tienen en los aparejos y manutención de ellas, con cuya excessiva fuerza es innegable padecen más los instrumentos y con mayor facilidad se destruyen y poder clamar sin reflexión por la aparente falta de agua, como es público y notorio, lográndose también con éstos el poder regar más tierra a su tiempo.

Antes de llegar a la farga de Raguer, deve formarse con paredes de cal y canto, a modo de una balsa, con su nibel de piedra y las entradas de piedra picada al frente que dividirán la agua para las dos azequias particulares de Grau y Raguer, las quales, en parte han de quedar divididas con pared de cal y canto hasta que la agua de Grau cayga a su azequia más baja, qual caída deve ser dos canas catalanas más abajo de la entrada, la que deve ser por la parte del monte, precaucionada con paredes y su unión detrás del molino de Raguer.

La entrada para la azequia de Grau será una abertura de siete palmos de ancho y a la parte de Raguer deven ser dos aberturas, la

una de cinco palmos de ancho y la otra de tres palmos, a fin de poder tomar este más agua en el tiempo menos abundante, como es cierto la necesita, por tener sus fábricas separadas, a más de compe-terle la que se concidera necessaria para el molino del venerable abad y real monasterio de Nuestra Señora de Ripoll, qual siempre deve quedar salva, y la toman después de salir de las fábricas de Raguer, que la buelve al rio antes de la pressas de Ripoll, y la parte de Grau no necessita de tanta agua para sus fábricas, respeto que sólo tiene separada la farga y la mesma agua que passa por su molino arinero sirve para el martinete consecutivo.

Estas aberturas de repartimiento deven tener su encage vulgo *galse*, para poder cerrar la agua, siempre que convenga componer las fábricas y azequias, la que se desviarà al río, por una abertura de cinco palmos de ancho de piedra con su puerta, que a este fin deve construirse a la parte del rio y superior al repartimiento, qual siendo quatro palmos más baja y con su conducto en la devida forma servirá para limpiar la azequia principal de las arenas y demás.

La parte de Grau, en el remanente de su azequia, deve regularla a doze palmos de ancho, formando sus paredes para que la agua no destruye las orillas, ni dañe las tierras contiguas, como sucede al presente en varias partes y si más se quiere lograr el beneficio de tener la agua más alta para las fábricas.

Y respeto que esta parte tiene la azequia muy baja en sus orillas y sin defensa alguna en su entrada para las avenidas aun regulares del río, que regularmente son impensadas, es esto motivo, que entrando demasiada agua, por la azequia sobresale y destruye las tierras vezinas, estando también expuestas las fábricas de Raguer, por passar a su inmediación, a más del daño que causa según voz y fama pública a diferentes casas del pueblo, bajando assí a ellas por un camino que da a la mesma azequia a la parte superior del molino arinero y casa propria de Grau.

Esta obra y su conservación se juzga deve ser a comunas expensas en todo lo que servirá a entrambos y de cada uno respectivo, lo que sirva en particular, y que puede quedar a beneficio de Raguer, todo el terreno que ocupa la azequia de Grau, desde su pressa actual hasta donde se le una la nueva azequia particular del mesmo Grau, para la qual deverá dar Raguer, el terreno necessario, quedando con esto libres la tierra y fábrica de Raguer, de los daños le causan la azequia de Grau.

Con esta disposición, a más de evitarse los daños referidos y lograrse los útiles relatados, se logra como es innegable, que unida la agua por una sola azequia, no se suma tanta la tierra, y cuydando de esta y la pressa en la devida forma, juzgo y tengo por cierto ser este el medio más proporcionado, en materia de hecho, para finalisar este pleyto, conciliar las partes y obsequiar a Dios:

Assi lo siento y firmo en Barcelona, a los siete de junio de mil setecientos sinquenta y quatro.

Joseph Martí y Amat, arquitecto:

Esta es la relación que hizo, segun la pericia y práctica tiene en el arte de arquitecto y maestro de obras, de lo que ha visto y mediante el juramento que ha prestado a Dios Nuestro Señor Jesuchristo y a una señal de Cruz, en forma da derecho, en mano y poder del dicho abajo escrito notario.

De todo lo qual el mencionado Agustín Sagalá, en dicho nombre, requirió a mi dicho y abajo escrito notario, llevar el presente auto y le entregase copia auténtica y fee fahente.

Que fue fecho en la mencionada ciudad de Barcelona, en los referidos días, mes y año, siendo a ello presente yo dicho y abajo escrito notario y presentes tambien por testigos los sobre expressados para esto llamados y rogados.

Ante mi Isidro Augirot y Suñer, notario.

AHPB, Isidre Augirot Suñer, man. 12, any 1754, f. 56. Document citat per MADURELL MARIMON, *Fargues antigues...*, p. 264.